

www.azyb.az
www.ayb.az

- Yeni nəsil: nəsr
"Ulduz" jurnalı ilə C.Cabbarlı
adına Respublika Gənclər
Kitabxanasının birgə layihəsi
- Nübar şeirlər
- "Tərcümə təcrübələri"nin təqdimatı
- "Ulduz"un qonağı Gəncə Dövlət
Filarmoniyasının rəhbəri
Ramil Qasimovdur
- Dərgidə kitab

*"Sadə və aydın yazmaq eynilə xeyirxah
və səmimi olmaq qədər çətindir..."*

Somerset Moem

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
№ 03 (662) mart 2025

BU SAYIMIZDA

ULDUZ № 03 (662) mart 2025

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar
Birliyi və "Ulduz"
jurnalının kollektivi

Baş redaktor:

QULU AĞSƏS

Redaksiya heyəti:

Tərənə Vahid (Baş redaktor
müavini), Hicran Hüseynova
(şöbə redaktoru), Dayandır
Sevgin (şöbə redaktoru),
Taleh Mansur (şöbə
redaktoru), Anar Amin,
Allahşükür Ağa, Baloğlan
Cəlil (Başqırdıstan), Cavid
Zeynallı, Elxan Yürdoğlu,
Elmar Vüqarlı, Elşən Əzim,
Elxan Elatlı, Ələmdar
Cabbarlı, Əyyub Qiyas,
Furqan, Fuad Cəfərli, Gülnar
Ümid, Günay Səma
(Voronej), Həyat Şəmi, Hafiz
Hacxanlı, Xəyal Rza,
Xaqanı Qayıblı (Estoniya),
Qılman İman, Nuranə Nur,
Nargis, Nilufər Şıxlı
(Moskva), Məshəti Musa,
Orxan Cuvanlı, Rəsmiyyə
Sabir, Səhər Əhməd,
Seyfəddin Altaylı (Türkiyə),
Saodat Muxammadova
(Özbəkistan), Nazim
Muradov (Şimali Kipr Türk
Respublikası), Şəfa Vəli,
Ulucay Akif.

Bədii redaktor:

Ədalət Həsən

Ünvanı:

AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi,
25 ulduz_dergisi@mail.ru;
www.ayb.az
Telefon: (+99412)498-72-43
Çapa imzalanıb: 03.03.2025.
"Ulduz" jurnalı
redaksiyasında yığılıb,
səhifələnilib.
"ASPOLİQRAF LTD"
MMC-də çap olunub.
Sifariş №31, Tiraj: 300.
Qiyməti: 2 man.
1967-ci ildən çıxır.
Şəhadətnamə №238

Əli Zərbəli 3
Qəhqəhə

3

Nadir Yalçın 9
"İnsan məskən salır"

9

Mətanət Teymurlu 12
İçimdəki yaddaş

12

Aysel Şıxlı 20
Sonsuzadək
gülümsəyən uşaq

20

Urağan 25
Abdullayev
Pianino

25

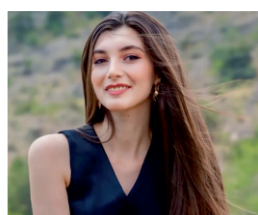

Heyran 29
Zöhrabova
Bir gün
Səbinəgildə

29

Ulucay Akif 32
Gözlənilməyən
bir qətlin tarixçəsi

32

Şamil Həsən 41
Bağacıq

41

Ayxan Ayvaz 45
Banan qabığı

45

48

Orxan Həsəni
Metro terminalının sevgisi

52

Lamiyə Məmmədova
Pişik

55

Həmid Piriye
Nəlbəkiddə üzən kağız gəmilər

60

Furqan
Onun meyvəsi

62

Jalə İslam
Bizi ayıran yollar...

67

Dilarə Adilgil
Seyfəddin Hüseynlinin
bir kitabına ikili baxış

73

Nübar Eldarqızı
Tale varmış

79

Fərqanə Səfərli
Gəlirəm

80

Tabəs Nəcəfzadə
Balıq günü

81

“Ulduz”un qonağı

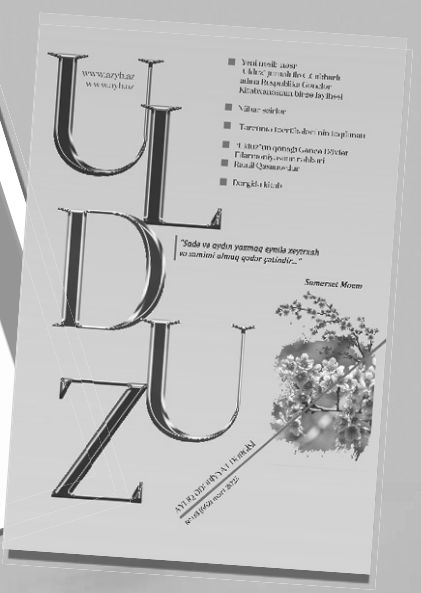
86

Mir Kamil
Qəzəl de ki...

89

Dərgidə kitab

"AZƏRMƏTBUATYAYIMI" AÇIQ SƏHMƏDAR CƏMİYYƏTİ

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatyayımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"QAYA" MƏTBUAT YAYIMI

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**Jurnalın
satış qiyməti – 2.00 man.
abunə qiyməti – 2.00 man.**

Bakı şəhərində abunə yazılmaq istəyənlər:

**441-19-91
440-16-26**

566 – 77 – 80

Yeni nəsil: nəsr

Əli ZƏRBƏLİ

QƏHQƏHƏ

Sənubər can sıxıntısının çarəsini məşğuliyyətdə tapdığı axşamların birində xalçanın üstündə bardaş qurub tikiş tikərkən qonşu otaqdan Abbasın hırıltısını eşitdi.

Z. kimi hər kəsin bir-birini tanıdığı balaca kəndlərdə qərribə hadisələr ya çox nadir hallarda baş verir, ya da heç baş vermir. Usandırıcı yavaşlığın hökm sürdüyü vaxtlarda heyrət doğuran hadisələr yekrənglikdən və bezginlikdən çatlayan ürəklərə məlhəm olur, miskin həyatlara rəng qatır, sıxıntıdan köks ötürən fağrıqların dadına çatır. Bu gözlənilməz, sirli vəqiələrin kədərli, yaxud ürəkaçan olması o qədər də əhəmiyyətli deyil, əsas odur, bu hadisə rəvayətlər, fərziyyələr doğursun, gözləri təəccübdən bərəltsin, barmaqları ağızlarda qoysun. Elə Abbasın başına gələnlər kimi...

Yeknəsəq, bürkülü yay axşamlarından biri idi. Qaş çoxdan qaralmışdı. Kişilər ya naxırdan, örüşdən evə qayıdıb televizorun qabağında həvəssiz-həvəssiz uzanıb dincəlir, ya çayxanada nərd taxtası arxasında qızgın siyasət söhbətlərinin içində itibətir, ya da boğanaq axşamdan meh umaraq

həyətlərinin həndəvərində veyillənirdilər. Gəlinlər yavaş-yavaş uşaqları yatmağa hazırlaşdırır, növbəti gün üçün biş-düş edir, ya da xiffətli qəlblərini türk serialları ilə sərirləndib xam xəyallara dalırdılar.

Sənubər isə içini çəkib səssiz-səssiz ağlayır, göz yaşları yanaqlarından sel kimi axırdı. Gözlərini silə-silə otaqdan çıxdı, gəlib dəhlizin girişindəki diskli telefon aparatının böyründə oturdu. Hönkürtü ilə ağlamamaq, Nihadı yuxudan oyadıb qorxutmamaq üçün özünü zorla sıxıb saxlamışdı. Dəstəyi götürüb nömrəni yığdı. Telefonu anası götürdü:

– Alo

– Mama... – Sənubər burnunu çəkə-çəkə, boğazında tıxılan boğuş səslə dedi.

– Nolub, ay qız?

Sənubər – dinib danışmadı. Sonra birdən hönkür-hönkür ağlamağa başladı.

– Nolub, ay qız? Niyə ağlayırsan? Nə sə hoqqa çıxarıb o oğraş?

Sənubər əlini ağzına tutub özünü birtəhər sakitləşdirməyə çalışır, dərin-dərin nəfəs alırdı.

– Ay qız, nolub, niyə ağlayırsan? Danış görək, ürəyim çəkildi burda mənəm.

- Abbasa nə sə oldu.
- Nə? Necə yəni nə sə oldu?
- Abbas öldü.

Sənubər sözünü bitirən kimi çiyinini ata-ata hıçqırmağa başladı.

Anası Şəfiqə də telefonun o başında vay-şivən qopardı.

– Ay qız, nə danışırısan sən?! Ay Allah, evimiz yıxıldı!

Səslər bir-birinə qarışdı. Sənubər telefon qulağında ağlayırdı. Telefonun o biri ucunda Hafiz kişinin yuxulu səsinə eşitdi.

Atası Hafiz kişi təmkin və soyuq-qanlıqla danışmağa başlasa da, danışdıqca özünü itirdi, dalbadal suallar verməyə başladı:

– Nə vaxt? Necə oldu? Nihad hanı? Kimsə var orda?

- Təkəm.
- Nə vaxt?
- Elə indicə.
- Necə oldu? Nədən oldu?
- Gülməkdən.
- Nə? Necə yəni?
- Gülməkdən öldü.

– Əstəğfərullah. Nə danışırısan, Sənubər? Gülməkdən adam ölür?

– Öldü də, öldü. Ağappaq ağarıb, nə nəfəsi gəlib-gedir, nə də nəbzi vurur.

– Yaxşı, gözlə gəlirik, onca dəqiqəyə ordayıq.

– Fətəliyev doxtura zəng vur, papa, – Sənubər dərindən içini çəkə-çəkə çarəsizcə yalvardı.

Dəstəyi asan kimi dərhal yerindən sıçradı, əlini ağzına tutub həyəətə qaçdı.

Hafiz kişi qonşu kənddəki həkim Fətəliyevə əli əsə-əsə bir neçə dəfə zəng vursa da, zəngləri cavabsız qalanda son variant kimi şəhərə – ambulansa zəng vurdu. Əlini dizinə döyüb ah-vay edən Şəfiqəyə dedi:

– Deyir, gülməkdən ölüb.

– Nədən?

– Gülməkdən.

– Nə danışırısan, ay kişi, sən Allah, belə şeylə də zarafat edərlər?! Bəsdir, onsuz da, ürəyim partlayır.

– Sənubər belə dedi. Mən də baş açmadım. Deyir, gülməkdən ölüb.

– Ay Allah, bu nə bəla idi göndərdin bizə. Nihadım yetim qaldı, ay Allah.

– Qızın başına hava gəlib, deyəsən.

– Gələr də, gələr... Ay Allah!

– Geyin, çıxacaq daha!

– Çıxaq, çıxacaq. Ay Allah, bu nə qara gündü!

Şəfiqə stulun başındakı kəlağayısını qamarlayıb başına ört-örtə qarıya tələsdi. Hafiz kişi də yay-qış geyindiği nimdəş pencəyini asılıqandan götürüb çiyinə atdı. Darısqal koridorda bir-birlərinin əl-ayağına dolaşa-dolaşa evdən çıxdılar. Sənubərgilə beş-on dəqiqəlik məsafədə yaşayırdılar. Təngnəfəs özlərini çatdıranda darvazanı açıq gördülər. Zil qaranlıq gecədə mətbəxdən düşən işıq açıq darvazadan süzülüb küçəni işıqlandırır.

Sənubər həyətlərində nar ağacının altında oturub çiyinlərini qucaqlayaraq xıslın-xıslın ağlayırdı. Şəfiqə qızını görcək qaçıb özünü onun qabağına atdı. Hafiz kişi də yüyürək evə girdi.

Hafiz kişi bu həyatda nələr görmüşdü, nələr. Həyatın hər üzündən, fələyin hər oyunundan çox erkən agah olmuşdu. Gənc yaşından yetim qalmışdı, qara torpağa nə qədər dost, hələ iki il əvvəl bir qardaş da basdırmışdı. Uzun sözün qısa, çox ölü görmüşdü, amma beləsini heç vaxt. Abbası görəndə ələ salındığını, nə-hayət, anlayan adamın üzündə yaranan və qəzəbdən yüngül əlamətlər daşıyan gic gülməmə qonmuşdu dodaqlarına. Ancaq çox keçmədən Sənubərin sayıqlama kimi səslənən sözlərini birdən xatırlamış, qar-

şısındakı mənzərə ilə uzlaşdırıb anlamışdı ki, yox, bu nə gic bir zarafatdır, nə də onu kimsə dolayıb. Bir az əvvəl eşitdiyi və indi gördüyü məhz həqiqətdir, həqiqət də odur ki, Abbas gülməkdən ölüb. Ancaq Abbas qəti ölüyə bənzəmirdi: O elə bil yuxuda nəsə məzəli, əyləncəli bir şey görür və buna gülürdü. Deyərdin ki, indicə yuxudan oyanacaq, dodaqlarındakı gülüş solub yox olmamış yuxuda gördüklərini göz-qaşını oynada-oynada həvəslə nağıl edib təzədən şaqqanaq çəkəcək. O, sol əli köksündə xalçanın üstündə kürəyi üstə uzanmışdı. Yumulu gözləri qıyılmış, yanaqları darılmış, gözünün kənarından şaxələnən qırıqlar dərinləşmişdi. Arıq qarabuğdayı üzündəki almacıq sümükləri daha da qabarıqlaşmış, ucu şiş hülqumu nazik dərisini elə qabartmışdı, sanki bu saniyə dərisini dəlib çıxacaq. O, həqiqətən, ölüyə bənzəmirdi. Simasında nə ölülərin solğun üzündəki vahimə, nə də yoluxucu fanilik hissi vardı, əksinə, o sanki ətrafına şən əhval-ruhiyyə, xoşbəxtlik saçırdı. Hafiz ilk dəfə idi ki, gülən ölü görürdü.

Hafiz kişi bir neçə dəqiqə sonra suyu süzülə-süzülə qapıda göründü. Şəfiqəyə və onun sinəsinə qısılib ağlayan Sənubərə yazıq bir baxışla baxıb dərinədən ah çəkdi.

Şəfiqə köksünə möhkəm-möhkəm sıxdığı qızını asta-asta özündən araladı, onun ağlamaqdan qan çanağı olmuş gözlərinə zilləndi.

– Nihad hanı?

– Otağında. Yatıb.

– Bədbəxt balam. Bu yaşda atasız qaldı.

Sənubərlə anası səs-səsə verib ağlayır, Hafiz kişi də darvazanın qabağında durub siqareti siqaretə calayırdı. Aysız gecədə beynindən min fikir keçmişdi. O, ləng addımlarla həyəətə qayıdıb üzünü anasının

dizinə sıxıb ağlayan Sənubərə yaxınlaşdı və astadan dedi:

– İçəri keçirəm mən.

Şəfiqə və Sənubər də onun arxasınca içəri girdi.

Onlar üçü də indi Abbasın ayaq tərəfində durub elektrik lampasının zəif sarımtıl işığının parıldatdığı bu cansız, lakin xoşnud sima qarşısında tilsimlənmişdilər. Şəfiqəyə də hər şey məhz indi, bu dartılmış solğun dodaqlara maddım-maddım baxandan sonra agah olmuşdu. Bir istədi soruşsun ki, mərhum nəyə gülürmüş, nə imiş bu qədər gülməli olan şey ki, səsində əcəl gəlib başının üstə durub? Marağ içini yesə də, soruşmadı, ağılı özünə də sirr olmayan məntiqdən kənar, gülünc bir fikir qurcaladı, düşündü ki, Abbastək top kimi cavan oğlanın xirtdəyinə amansız bir gülüş ilişdirən bu səbəb nədirsə, hər addımbaş nəfəsi kəsilən, öskürəndə gözləri hədəqəsindən çıxan bu qocanın da şəkk-şübhəsiz sonunu gətirər.

Hafiz kişi qızını bərk-bərk qucaqlayıb dedi:

– Qızım, bəri bax... Haqqın rəhmətinə hər nə səbəbdən qovuşubsa, qovuşub... çox da fərqi yoxdur. Olan olub, keçən keçib... Ölüm haqdır. Allah o biri dünyasını versin. Ancaq gəl bu bildiyimiz elə evimizin içində qalsın. Bilirsən də bu camaatı, eşidərlər, bilərlər rəhmətliyin ölüm səbəbini, sonra gəl bunların dilindən qurtul, məsxərəyə qoyarlar bizi, dillərdən düşmərik, üzde olmasa da, gizləndə ələ salınarıq. Sən də istəməzsən ki, Nihadı atasına görə dolasınlar, ərin camaatın yadında belə qalsın. Deyərik ki, qəfil ürəyi tutub, ya nə bilim... yatıb durmayıb.

Sözünü bitirib əzik siqaret qutusundan bir siqaret çıxardı. Bu vaxt Nihad qonşu otaqdan təkrar-təkrar “mama” qışqırmağa başladı. Hafiz kişi siqaret damağında gedib Nihadın otağına girdi.

– Nolub, ay yaramaz? – deyib nəvəsinin yumşaq yanaqlarından öpdü və qucağına alıb evdən çıxdı.

Darvazanın qabağında duruxdu, alışqan üçün ciblərini eşələyəndə ambulansın yanib-sönən işıqları qatı qaranlığı yarıb onun pərişan çöhrəsində və qucağındakı Nihadın yuxulu gözlərində sayrışmağa başladı.

Abbasın dəfnindən qayıdanda Sənubər həmin məşum axşam olub keçənləri atasına danışdı.

Sənubər radioya qulaq asa-asa Nihadın diz-dirsəyi yırtılmış köhnə şalvar-köynəklərinə yamaq vurur, tikiş tikirmiş. Nihad da şuluqluq edib əldən düşmüş, mışıl-mışıl yatırılmış. Abbas tappatup giribmiş içəri, Sənubər diksinibmiş.

– A kişi, yavaş, uşaq yatır.

Sənubərin gözünə bir az içkili dəyibmiş, ancaq Abbas and-aman edibmiş ki, vallah, atamın qəbrinə and olsun, içməmişəm. Əlqərəz, yataq otağına keçib uzanıbmış. Oradan Sənubəri çağırıbmış:

– Ay qız, dur bir çay süz görək.

Sənubər əlindəki işi yarımçıq qoyub peyda olubmuş onun qabağında, əli belində, şəhadət barmağı da dodağında tərstərs baxıbmış ona.

– Ədə, nə qışqırırsan? Nolub sənə? İmkan ver, yatsın da uşaq.

– Çay süz.

– Hə, elə papuqay kimi təkrarla. Görmürsən uşağın paltarların tikirəm? Neçə dənə əlim var mənim?

Uzun sözün qıçası, çayı süzüb qoyub Abbasın qabağına, sonra da qayıdıb oturub odun peçinin qəşərində, alıb iynə-sapı əlinə. Çox keçməmiş qonşu otaqdan Abbasın hırıltısını eşidib. Fikir verməyib, başını bulayıb, ağzının içində deyində-deyində tikişə davam edib. Ancaq necə fikir verməyəsən,

Abbas dayanmaq bilməyib, hırılda ki hırıldayasan. Səsi getdikcə gurlayıb, daha da bərkdən gülməyə başlayıb. Sənubər iynəni batırıb balısa, əsəbi-əsəbi qalxıb ayağa. Gedib fısıldaya-fısıldaya kəsdirib Abbasın başının üstünü.

– Nolub, nə gic-gic gülürsən?

Abbas ona məhəl qoyar? Gülməkdən sifəti qıpqırmızı qızarıbmış, gözləri sulanıbmış. Bircə an belə fasilə vermədən, o ki var şaqqanaq çəkib gülübmüş. Sənubər yapışıbmış yaxasından Abbasın.

– Ədə, nolub, dəli olmusan, nəyə gülürsən? Bəsdir ta, dayan görək!

Ancaq kimə deyirsən? Abbas otağın bir başından o biri başına tullana-tullana vurnuxub, başını atıb arxaya qəşş edib gülüb. Gah toyuq kimi qaqqıldayıb, gah vulkan kimi pıqqıldayıb. Səsə Nihad yuxudan oyanıb, gəlib durub otağın kandarında, gözlərini ovuşdura-ovuşdura keçə kimi tullana-tullana şaqqanaq çəkib gülən atasını çaşbaş seyr edib. Sənubər istəməyib ki, uşaq atasını bu vəziyyətdə görsün. Nihadı tez aparıb uzadıb yerinə, dizini yerə atıb bir-iki dəqiqə uşağın başını tumarlayıb. Nihadı yuxuya verən kimi qalxıb ayağa, qapını möhkəm bağlayıb qayıdıb Abbasın yanına. Geri qayıdanda yenə eyni şeyi görüb. Abbasın sinəsindən qopan qəhqəhə bir saniyə də dayanmaq bilməyib. Sənubər bir yerdə durmayan Abbası qollarından var gücü ilə tutub sakitləşdiməyə çalışıb, ancaq çi fayda.

– A kişi, nəyə gülürsən, ta bəsdə, özünə gəl!

Abbasın alınının, boynunun qalın damarları pırtlayıb, gözləri bərəlib. Yavaş-yavaş qaqqılıtısında xırıltı sezilib. Güldükcə az qala döş qəfəsi ikiyə aralanıb, nəfəsi kəsilib. Taqətdən düşüb tir-tap yerə dəyib. Yerdə də çapalaya-çapalaya bir müddət gülüb, üz-gözü əyilib, nəfəsi gedib

gəlməyib. Gülüşü birdən çıraq kimi sönüb. Gözləri qapalı, dodaqları dartılmış, heykəl kimi donub qalıb.

Bulağa su dalınca getdiyi günlərin birində qonşuluqdakı gəlinlər havadan sudan danışa-danışa Sənubərdən necə söz çəkmişdilsə, heç ruhu da inciməmişdi. Danışmışdı olub keçəni. İş işdən keçmiş, Sənubər evdə başına döymüş, bir-iki günün içində artıq bütün kənd həqiqətdən agah olmuşdu. Həqiqət də o idi ki, Abbas gülməkdən ölüb. Bəs nəyə gülürmüş Abbas?

Hərə səmimi-qəlbədən inandığı bir fərziyyə uydurmuşdu.

Bəziləri deyirdi, guya həmin gün axşamüstü xırmandan qayıdanda qonşusu Saleh ona bir lətifə danışmış, Abbas da sınıq-salxaq zilin kuzasında saman tayasının üstündə uğuna-uğuna hoppanıb düşübmiş. Belə bir ehtimal var ki, evə gələndən sonra gecə yatmağa hazırlaşanda qəfil həmin lətifə düşüb yadına, başlayıb öz-özünə şaqqanaq çəkib gülməyə. Gül ki güləsən. Sonrası da məlum.

Abbasın ölümündən bir həftə sonra Saleh yuxudan durub eşiyə əl-üzünü yumağa çıxanda gördü ki, kəndin yarısı həyətindədir. Tələb edirdilər ki, lətifəni danış. Saleh çaş-baş qaldı, ona zillənmiş maraqlı dolu, narahət baxışları onu ürkdü. Yuxunun dumanı hələ çəkilməmiş beynini tez işə salıb düşünməyə başlasa da, ağına heç nə gəlmədi, canını qurtarmaq üçün təklif etdi ki, bu lətifəni danışmazdan qabaq hər kəs Abbasın yaşadığı bədbəxt taleyi nəzərə alsın, yaxşı olsun. Ancaq adamlar onun xəbərdarlıqlarına, təkliflərinə məhəl qoymadılar, lətifə tələb etdilər. Saleh yaddaşının dəhlizlərində o ki var var-gəl etdikdən sonra, nəhayət, təsadüfi bir əhvalat xatırladı, sevincək əhvalatı onlara

nəql etdi. Lətifəni bitirib dinləyicilərinin simasında gülüş axtarsa da, bəzi üzlərdə ya məyusluq gördü, ya da ifadəsizlik. Heç kimin cıncır da çıxmamışdı. Adamlar pərişan dağılışdılar ev-eşiklərinə və təzədən hamının içini maraqlı yeməyə başladı. Axı Abbas nəyə gülürmüş?

Bəziləri deyirdi ki, guya Abbas gecə yatmadan əvvəl darvazanın qabağında dayanıb siqaret çəkə-çəkə pivə qurtumlaymış, birdən bir az irəlində qararıllıqda illərdə ədavəti olan Qasımın azmış eşşəyini görüb. “Sənin burda nə itin azıb?” deyib və əlindəki alışqanın fənrini eşşəyin gözünə tutubmuş (qonşu Familin balaca oğlu pəncərədən hər şeyi görübmiş). Sonra qonşunun hasarına dırmaşmış ağacından üç-dörd əncir dərib eşşəyin ağızına dürtübmiş. Eşşəyə əncir yedizdirmək kefini yaman kökəldibmiş, hırtıldamağa başlayıbmiş, eşşək yedikcə Abbas daha da keflənibmiş. Dürt ki dürtəsən ənciri eşşəyin ağızına. Eşşək ənciri gövşədikcə Abbas da qəşş edib gülübmiş. Sonrası da məlum.

Bəziləri deyirdi ki, Abbas həmin gecə bəkarlıqdan keçən ilin haqq-hesab dəftərinə göz gəzdirmiş. Abbas bu dəftərdə hər qəpiyi harada, nəyə, nə vaxt xərclədiyini qeyd etmiş. Keçən ilin xərcləri ilə builəkiləri tutuşduranda onu gic gülmək tutubmuş. Keçən ildən bu yana olan qiymət artımları ona o qədər ağlasığmaz görünüb ki, ya hirsədən, ya da nəşə izah olunmaz bir səbəbdən gülməyə başlayıbmiş. Dəftərdəki iri, xırda, üstündən xətt çəkilmiş, haşiyəyə alınmış rəqəm xarabalığına baxdıqca gülmübmiş. O qədər gülmübmiş ki, axırda bu gülüş idarə olunmaz, istərik bir qəhqəhəyə çevrilibmiş. Sonrası da məlum.

Qonşu kəndin başbiləni, həkim Fətəliyev deyirdi ki, burda qərribə heç nə yoxdur, belə ölümlər çox nadir olsa da, baş

verir, tibbi baxımdan da əsaslandırılıb. Çox güman ki, Abbasın beynində anevrizma olub. Həkimə deyirdilər ki, “ay doxtur, başına dönüm, bizim qandığımız dildə danış, o nə olan şeydi elə?”. Həkim deyirdi ki, “yəni ola bilsin, Abbasın beynindəki arteriya damarlarında şişkinlik varıymış, damarlar hər an partlamağa hazır vəziyyətdə olubmuş, bu vaxta kimi Abbas da bundan xəbərsiz yaşayıbmış. Ancaq qəfil gələn fasiləsiz qəhqəhə kəllədaxili təzyiqli artırıbmiş və anevrizmalı damar yırtılıbmış”. Sonrası da məlum.

Ancaq kəndlilər bu qəliz izahlardan bir şey başa düşməyib həkimin dediklərində maraqlı bir şey görməyəndə onun mühazirəsini tez də unudular. Bir-birlərini qonaq çağırdıqları axşam süfrələrində, çayxanalarda zər atanda dillərində yalnız bir sual vardı. Görəsən, Abbas nəyə gülmüş?

Xəbər bütün ətraf kəndlərə kimi gedib çıxmışdı. Aradan çox keçməmiş, telekanalların birindən gəlmişdilər kəndə. Ki, bu qeyri-adi, heyrət doğuran ölüm haqda xəbər hazırlasınlar. Ancaq Sənubər razı olmamışdı, müxbirlərlə kəlmə də kəsməmiş, dinib-danışmamışdı.

Müxbirlər kor-peşman darvazadan çıxanda Sənubərgilin qonşusu Familin təzə doğulmuş ikibaşlı buzovun görmüşdülər, Familə bu haqda xəbər hazırlamaq istediklərini bildirəndə o, ikiəlli razı olmuş, müxbirlər də əliboş qayıtmadıqlarına sevinmişdilər.

Vaxt keçdikcə Abbasın nəyə güldüyü haqda fərziyyələr, gümanlar, rəvayətlər səngisə də, qırx məclisində bunlar təzədən aktuallaşdı. Ərinin gülməkdən ölməsi Sənubər üçün bu ölümü həzm etməyi ikiqat çətinləşdirmişdi. O, indi nəinki dul qalmaqla, başsız qalan ailənin məsuliyyətinin öhdəsindən təkbaşına gəl-

məklə hesablaşmalı idi, üstəlik, ərinin “anormal” ölüm səbəbinin törətdiyi eyhamlara, istehzalara dözməli idi. Abbasın qırxında, mağarın qabağında altdan-altdan irişən yeniyetmələrdən birinin o birinə zarafatla “ə, yavaş gül, ölərsən” deyib hırıldadığına istəmədən qulaq şahidi olmuşdu. Bir istəmişdi ağzından çıxanı desin bu qurumsaqlara, ancaq abır-həya etmişdi, gedib anasının çiyinə sığıb xısın-xısın ağlamışdı.

Bu qeyri-adi, qəribə hadisə bəzi kənd adamlarının sıxıntidan, hadisəsizlikdən qovrulmuş qəlbinə su səpsə də, bir neçə ay sonra yaddan çıxıb getdi. Hər şey unudulduğu kimi, bu söz-söhbət də öz canlılığını itirib unuduldu, bir vaxtlar yaratdığı hay-küydən əsər-ələmət qalmadı. Bir də Abbasın il məclisində yenə köhnə rəvayətlər, qeybətlər dirçəldi. Yenə hərənin ağzından bir avaz gəlirdi. Hamı da özünə daha maraqlı, daha heyrətəməz gələn versiyasından məmnun və zənnində qəti idi.

İllər keçmiş, qara torpaq Abbası da, onun qəribə ölümünü də qara bağrında unudurmuşdu. Sənubərin bu qədər dünyadakı yeganə təsəllisi, hər söhbət düşəndə “kopya atasıdır!” deyib qürreləndiyi Nihad da böyüyüb yekə oğlan olmuşdu. Hər keçən gün atasına daha çox oxşayırdı. Atası kimi yeriyir, atası kimi danışırdı. Hər dəfə qəşş edib güləndə isə az qala Sənubərin ürəyi düşürdü.

"İNSAN MƏSKƏN SALIR"

Bakı tutqun, payızın xislətinə uyğun boz və darıxdırcı olsa da, şəhərin mərkəzindəki miyanə bir kafedə görüş üçün vədələşmişdilər, bəlkə, bu bozumtulluğu, melanxolik əhvalı nəsə başqa bir rənglə əvəzləyə bildilər. Əslində, hər şey adıləşmişdi, daha əvvəlkitək həvəs də yox idi. Bir-iki köhnə vərdisləri təsəlli idi. Bəs nə yaxşı hələ də bunu saxlaya bilmişdilər?..

Murad bazar ertəsi işə getmirdi, təzə iş yerində də əvvəlcədən şərtini qoymuşdu, qərribə də olsa, razılaşmışdılar. Bəzi iş yoldaşları qıcıqlanırdı; əcəb yaxşı şeydi, özü özünə "yaradıcılıq günü" təyin edir... Məhəl qoymurdu, zarafata salıb keçirdi. Əsas odu, bu ona rahatlıq verirdi. Murad uşaq vaxtından ağırlıqdan qorxurdu. Ona elə gəlirdi, hər bazar ertəsi həftənin yox, dünyanın ən ağır günüdür, həmin gün işə başlamaq isə faciədi. Hər halda, bu çoxusu üçün belə idi, Murad isə qəti qərarını vermişdi: həmin gün işləmək olmaz! Fikir-ləşirdi, qəzet redaksiyası üçün mühasibin bir gün işə getməməsi böyük problem olmaz, o, bazar ertəsi işə getsə də, getməsə də, qəzet çıxacaq, əsas odu.

Bu bazar ertəsi də həmin bazar ertələrindən idi. Tələbə yoldaşı Adil Muradın görüş üçün məhz bazar ertəsini təyin elədiyini votsapda yolladığı səsədən eşidəndə sevindi, üzünə səbəbsiz gülüş qondu; halal olsun, o, ənənələrinə sadıqdi, elə həmin Muraddı.

Telefondakı danışğqlarında Muradın bir neçə arzusu Adili təəccübləndirdi, ötən tələbək illərinin havası yenidən başında dolaşdı:

– Arağı mən alacam, yəqin, ikimizə 0,7 bəs edər. Elə İcərişəhərdəki "Xəzər"də görüşək, yaxşı kiftə-bozbaş verirlər.

– Əladı, Murad, Allaha acıq getməsin, kababdan bezmişəm.

– Amma səndən bir xahişim var... Sənin balaca şahmatın var idi ha, Əli ilə tez-tez oynayırdız, o durur?

– Baxaram evə, evdədi, çox güman, harasa qoymuşam, taparam.

– Hə, ay sağ ol, onu da gətir.

– Sən Allah, çoxdandı görüşmürük, danışmağa söz çox, başın qarışacaq piyadalarla, arağımız da isinəcək.

– Yox, gətir, mütləq gətir, yadınnan çıxmasın.

Adətən, zirzəmi kafelərində özünü qoz qabığının içində hiss eləyirsən. Bu iki yoldaş isə “Xəzər”də özlərini göy suların qoynunda, sonsuz ənginlikdə, göz işlədikcə uzanan səmanın, pambıqlaş-pambıqlaş bir-birinə pərçimlənən buludların altında hiss edirdilər. Onların fikir yelkəni okeana açılmışdı; son kursda ayrıldıqları sevgililərindən, sərxoş olub gecənin bir yarısı universitetin dəmir çəpərindən tullandıqlarından, aşıq olduqları xarici dil müəlliminin üstündə dalaşdıqlarından, atalarının dəfnlərindən, tələbə yoldaşları Arzunun toyundakı “dəcəllik”lərindən sevinə-sevinə, ağlaya-ağlaya, ağızdolusu danışırdılar. Yavaş-yavaş “Xəzər” kafesi də burulub-burulub bulanıq məkana çevrilir, meyxošluq bütün kafeni başına götürürdü. Əşyaların göydə uçmağına hələ çox var idi. Çox güman, iki nəfəri “0,7” o həddə gətirib çıxarmazdı.

Adil Muradın xahişini unutmamışdı və şahmatı qoltuğuna vurub gətirmişdi. Murad şahmat söhbətinin üstünə gəlməkdən qorxurdu, hər yadına düşəndə başqa bir söhbət açıb başını aldadırdı. Adil də sevinirdi; yaxşı ki, yadına düşmür, heç o hayda deyiləm.

Nəhayət, Murad ayağa qalxıb ucadan və amirənə şəkildə dedi:

– Stolu seyrəltmək vaxtıdır. Şahmatı aç və fiqurları düz!

Adil bir kəlmə demədən əməl elədi. Murad birinci piyadanı iki addımlıq qabağa itələyən kimi yumruğunu dişləyib gözünü sıxdı, yanaqlarında bir cüt yaş parıldadı.

– Adil... Hələ məktəbə getməmişdən atam məni şahmat dərslərinə yazdırmışdı... Həyatımın ən həyəcanlı günü idi və aylar idi ki, həmin şahmat yarışına hazırlaşırıdım. Rəqibim də məktəbli idi, hardasa, bir-iki yaş fərqimiz olardı. Çox yaxşı şahmat

oynayırdı, mənən də yaxşı. Epilepsiya xəstəliyindən xəbərsiz idim. Oyunun ortasında sudurqası tutdu, ağzı köpükləndi, üzüqoylu şahmat stolunun üstünə sərələndi. Şahın, vəzirin gözünə batmağınan qorxdum... Əsə-əsə stuldan qalxdım və sonralar eşitdim ki, həmin oğlan rəhmətə gedib. Mən o gündən şahmata yaxın dura bilməmişəm. Bu qorxumu, qaramatımı sənələ yenmək istəyirdim. Alınmadı! Mən bacarmadım!

Adil susmuşdu və nə deməli olduğunu bilmirdi. Ara sakitləşdi, hər vəchlə söhbəti dəyişməyə çalışırdılar. Adil köhnə-küləş söhbətləri yadına salmaq istəyirdi:

– Murad, yadımdadı, ingilis dili müəllimi – Xatirə...

– Yadımdadı. Sən onu sevirdin.

– Guya sən sevmirdin?

– Yox, elə-belə xoşum gəlirdi.

– Mən axmaq olmuşam, hamilə olmağımı bilmirdim, ikicanlı qadını sevmişəm.

– Uşaq Həsən müəllimdən idi, Həsən müəllim ölənəcən bilmədi ki, Xatirənin ondan uşağı var...

– Nə bilirsən uşaq Həsən müəllimdən idi, yanlarında olmusan?

“Xəzər” meyxošluğunu itirdi, böyük okean zirzəmi kafesinə çevrildi və əşyalar əbədi öz yerində qərar tutdu.

– Adil, “İnsan məskən salır” filminə baxmısan?

– Yox.

– Orda bir səhnə var, üç dost arasında bizim dialoqumuza oxşar söhbət gedir və sənənin verdiyin sualı filmdə də bir nəfər verir. Dostu bilirsən, nə reaksiya verir?

– Ola bilər, keflənmişəm, mənə fikir vermə.

Muradın səsi gurlaşdıqca gözlərini qan bürüdü:

– Sual ver! Nə reaksiya verir?

– Nə reaksiya verir?

– Çənəsindən bir yumruq ilişdirir. Dəyyus! Dur burdan, bas bayıra!

Adil gödəkcəsini götürüb qapıdan çıxdı. Amma elə bil qapıdan çıxmadı, pəncərədən sivişdi.

Şahmat ortada idi. Murad fiqurları qabına yığıb qoltuğuna vurdu. Cavanşir körpüsünün yanında taksidən düşüb məhlələrinə tərəf addımladı. Körpünün yanında ayaq saxladı, gözü polisləri gəzdi, heç kim yox idi.

Əvvəllər Cavanşir körpüsünə günəşni bir nəfər intihar üçün üz tuturdu. Hər dəfə Muradın qonşuluğunda yaşayan diplomat qadın körpüyə çıxıb özünü atmaq istəyən adamla iyirmi dəqiqə danışırdı, onu qucaqlayıb aşağı endirirdi. Sonra hamı – bütün canından bezənlər buna vərdiş elədilər. Rahatca körpüyə qalxıb intihara cəhd edirdilər. Bilirdilər ki, diplomat qadın harda olsa, özünü yetirəcək və onları qucaqlayıb aşağı düşürdəcək...

Həmişə də körpünün yanında polis dayanırdı ki, birdən kimsə özünü atmaq istədi...

Həmin diplomat qadın bir müddət idi dünyasını dəyişmişdi. O öləndən heç kim Cavanşir körpüsünə özünü atmaq üçün üz tutmurdu. Qorxurdular ki, gəlib qucaqlayan, aşağı düşürən olmayacaq. Ona görə heç polis-zad da gözə dəymirdi.

Murad qəti qərara gəldi: körpüyə qalxıb qoltuğuna vurduğu şahmatı yerə tullayacaq, paralanacaq taxta parçası ilə pis xatirələri yoxa çıxacaq, payız bozuntuluğunu itirəcək. Körpüyə qalxa bilmədi, qorxdu. Özünü yamanladı; kaş “Xəzər”də məskən sala biləydik, okeanın qoynundan zirzəmi kafesinə qayıtmayaydıq, Adil də çıxıb getməyəydi, Adil getməsəydi, mən rahatlıqla körpüyə qalxardım, şahmatı yerə tullamağa cəhd edərdim, Adil gəlib ikimizi də qucaqlayardı – mənə də, şahmatı da aşağı endirərdi.

Murad şahmatı qucaqlayıb evə tələsdi; sabah çərşənbə axşamı idi, həftə başlayırdı, geridə isə pərçimindən ayrılan nar dənəsi kimi asudə bir bazar ertəsi qalmışdı.

İÇİMDƏKİ YADDAŞ

Dənizin səma ilə qovuşduğu üfüqdə uzanan və sonu görünməyən dalğaları izləyərək həyatına mənalar axtarırdı. İşdən yorulanda ara-sıra sahilə gəlirdi. Kim bilir, bu dəniz, bu sahil nə qədər insanın xəyalı olmuşdu. İztirablı ayrılıqlara, say-sız qovuşmalara şahidlik etmişdi. Havası çirkənlənmiş boz şəhəri seyr etməyə sövq edən yalnız işıqlar idi. Onun səthi, günəşin şüalarına qarışaraq gümüşü bir işıqla oyanır, dalğalar isə həmişəlik özünü təkrarlayır. Dənizin səsi hələ əsəbləri oyandıran bir ahənglə qulaqlarımızda çalır, bir zamanlar itirdiklərimizi xatırladır. Amma dəniz o qədər güclüdür ki, ən sakit anında belə, tünd-mavi suları ilə öz hökmünü göstərir. Dalğalar qəflətən yüksələrək sahilə çırpılır, sanki ruhunun təzələnməsini istəyir. Ləpələrin sükutla daşların üzərində döyündüyü anlarda bu sözlər içindən bir incə səs kimi keçirdi. Beyninin arxa fonunda isə həmişə bir melodiya var idi. Onu ilhamlandıran səs-küy dənizin özü idi. Bəlkə də, saatlarla səssiz oturmaqdan və düşünməkdən əl çəkib evə getməyi qərara aldı.

Yaşıl ağacları gözləyən binalar kimi, hər şeyin üst-üstə düşməyi bir yana, xoş-

bəxt davranmaq ayrı bir uğur idi. Avtobusun pəncərəsindən görünən mənzərələr bunlar idi. Hər gün eyni səmtlərdən keçirdi, lakin gizlənmiş balaca evlər, gülən uşaqlar, pişiklər və o “kiçik insanlar” bəzən gözümdən qaçırdı. Evə qayıdanda artıq onu qarşılayan, qapı açılan kimi qaçıb gələn pişikləri – Mussy və Kisya yox idi. Səssizcə getmişdilər. Əslində, bu dünyadakı balaca ömürləri sona çatmışdı.

Əbədi olmayan bu dünyada insanları axtarırdı. Halbuki, sadəcə, sənət və elm əbədi qalacaq.

O, böyük bir tablo üzərində işləyirdi, lakin hər fırça toxunuşunda daxili səsinin ziddiyyətli çağırışları arasında qarışıqlıq hiss edirdi. Bir tərəf onu öz arzularını izləməyə, sənətini təkmilləşdirməyə sövq edir, digər tərəf isə real həyatın tələblərinə uyğunlaşmağı və cəmiyyətə cavab verməyi tələb edirdi. Bu daxili mübarizə sanki rəsmi üzərindəki rənglərdə əks olunurdu. Bəlkə də, rəsmi yarımçıq buraxmalıydı. Axı çoxları üçün incəsənət, sadəcə, bir hobbidir. Bunu düşünür, amma yenə də əlindəki fırçanı yerə qoymurdu.

– Ağ rəngim bitib... Bilmirəm, bu rəng niyə bu qədər tez bitir? Yarımçıq qalmasını

istəmirəm. Bəlkə, burada bir yerdə olar... – deyə, ətrafındakı kətanların altına baxır, boyalarını nəzərdən keçirirdi.

Elə bu zaman gözü illərdir yarımçıq qalan bir tablosuna sataşdı. – Gör necə çəkmişəm özümü... Bu nə işıqdır? Çox çirkindir... – deyə, tablolu əlinə götürdü və davam etməyə qərar verdi.

Bu, onun xislətində idi. Bir işi nadir hallarda vaxtında tamamlayır, əksər hallarda yarımçıq qoyub yadına düşəndə bitirirdi.

– Aha, tapdım!

İllər öncə başladığı rəsmi götürüb, bayaq çəkdiyi əsəri yarımçıq qoyaraq bu tablo üzərində işləməyə başladı. Gecə saat üç kimi işləyib sonra yatmağa getdi. Səhər oyananda isə qəribə bir ağırlıq hiss etdi. Rəsmi davam etdirmək isə heç ağılına belə gəlmirdi. Qıvrım saçlarına düşən günəş şüaları üzündən süzülərək əlinə doğru axır, barmaqlarının arasından süzülüb masanın səthində qızılı izlər buraxırdı. Bir anlıq bu işıq oyununu izləyərək düşüncələrə daldı. Gecə başladığı tablolu tamamlamamaq onu narahat etsə də, bu gün üçün içindəki yaradıcılıq alovu sönmüşdü.

“Axşam... Bəlkə, axşam davam edərdəm”, – deyə, düşünərək sənədləri nəzərdən keçirməyə başladı. Amma günəşin saçlarına düşən o qızılı işığı hələ də içində tamamlanmamış bir şeyin varlığını xatırladırdı. Onun əsas işi sənətşünaslıq idi. Əslində, işini sevirdi, incəsənətin dərinliklərini araşdırmaq, əsərləri təhlil etmək ona zövq verirdi. Lakin onu yoran işin özü deyil, oradakı insanlar və onların bitib-tükənməyən gözləntiləri idi. Daim nəşə tələb olunur, təcili layihələr, dəyişikliklər istənilirdi. Sənətin incəliklərini dərk etmədən hər şeyə tələsik yanaşan həmkarlarının münasibəti onu yorurdu. Bəzən düşündü: “*Bəlkə də, bu mühit mənim üçün deyil. Əsl yaradıcılıq sakitlikdə, təzyiqsiz*

doğulur.” Amma sənətə bağlılığı o qədər güclü idi ki, bu işdən imtina etmək fikri də qeyri-mümkün görünürdü. Beləcə, daxili narahatlığı ilə sənət eşqi arasında sıxışmış qalmışdı. Günortaya doğru işlərin artmasıyla yorğunluğu hiss olunmağa başladı. Daxilən sənətə can atsa da, kağızlarla məşğul olmaq məcburiyyətində idi. Bir anlıq pəncərədən baxıb xəyalında yarımçıq qalan rəsmi canlandırdı.

“Eşitdin? Bu gün yeni işçi gələcək,” – dedi İva. Kəskin şəkildə başımı yellədim. – Yox, niyə maraqlandırmalıdır məni? – dedim soyuqqanlıqla.

Heç kimlə danışmaq istəməirdim. Kompüterin qarşısında diqqətimi tamamilə yazıma cəmləmişdim. Sanki klavişlərin səsi məni reallıqdan uzaqlaşdırır, işin içində itib-batmaq üçün bəhanəyə çevrilirdi.

Birdən otağı gülüş səsləri doldurdu. Həmin anda olduqca tanış bir səs içəri daxil oldu. Əlim yazıdan ayrıldı, barmaqlarım klavişlər üzərində donub qaldı. Başımı yavaşca qaldırdım.

Otağa girən qız... Üzü o qədər tanış idi ki, sanki bir yerdə, bir zamanlar qarşılaşmışdıq. Bəlkə, bir rəsmdə, bəlkə də, xatırlamaq istəmədiyim bir xatirədə. Qısa kəsilmiş saçları, iri qəhvəyi gözləri və qəribə, eyni anda həm utancaq, həm də cəsarətli görünən gülüşü vardı. Bir anlığa susdu. Otaqda hər kəs ona baxırdı. Sanki diqqət mərkəzində olmaqdan narahat idi. Nəfəsi titrəyirmiş kimi görünürdü, baxışlarını hara yönəldəcəyini bilmirdi.

Mən isə... Sadəcə, “*Salam*” dedim.

Nə qədər az ünsiyyət qursam, o qədər yaxşıdır. Çünki insanlarla yaxınlaşmaq, adətən, peşmanlıqla nəticələnirdi. Hər kəsin həyatında “*kaş ki bu insanla bu qədər danışmayaydım*” dediylə anlar olur. Amma bu qız... fərqli idi.

Hər kəsin maraqla baxdığı bu yeni işçi bir az da sıxılmış kimi görünürdü. Otağın işıqları onun üz cizgilərini daha çox vurğulayırdı. Maraqlı olan isə mənə qərribə şəkildə bənzəməsi idi. Hətta dünən gecə çəkdiyim avtoportretimə. Tablodakı geyiminə belə oxşayırdı.

Təsadiif? – deyə düşündüm.

Həmin gün onun, sadəcə, adını öyrənmişdim: Mirabella. Amma bu, yetərli deyildi. Sanki səssizliyində gizlənən daha dərin bir şey vardı. Arada başımı kompüterdən qaldırıb ona baxırdım. O isə birdən mənə doğru çevrilib gülümsəyərək dedi:

– *Bəs sənin adın nədir?*

Dodaqlarımı araladım, amma səsim çıxmadı. Özümü eşitməzliyə vurdum. Bu, məni qorumaq üçün inkişaf etdirdiyim köhnə vərdiş idi. Yanımdakılar da “o heç kimlə danışmaz” və s. deyirdi. Elə danışaram ha! Sadəcə, sizə həsr edilmişdi bu tərəfim. Hardasa 2 həftədir ki, işə başlamışdı. Bu vaxt ərzində isə yüksək səviyyədə təhsil aldığı, bir neçə dil bildiyini və ən maraqlısı – onun da rəsm çəkməyi sevdiyini öyrənmişdim. Bütün bunları eşidəndə içimdə qərribə bir rahatlıq hiss etdim. Bəlkə də, bu boğucu mühitdə, nəhayət, danışa biləcəyim, həqiqətən, məni anlayacaq yeganə insan o idi. Daha yaxından tanış olmaq qorxusuyla hər dəfə divarlarımı hörürdüm. Amma bu dəfə... Divar çatlamış kimi idi.

Günün sonunda hamı evinə gədirdi. Mirabellanın mənə tərəf gəldiyini gördüm, yerişimi yavaşıttdım ki, mənə çatsın. Elə də oldu.

– *Məncə, siz “qılafli adam” deyilsiniz, dedi.*

– *Əlbəttə, deyiləm, sadəcə, o qədər çox iş olur ki... yalan deyirdim. Öz işlərimdən fərqli olaraq, bu işləri vaxtından tez*

görürdüm. Əlavə iş çıxsada, öz planımı pozar, onları əlavə edərdim.

Yolu sakit şəkildə gəlirdik. Heç birimiz bir kəlmə belə söz danışmırdıq. Bu vəziyyəti sevirdim – sükutun özündə bir rahatlıq vardı. Amma sükutu mən pozdum.

“Harda qalırınsınız?” – soruşdum.

“Uzaqda deyil,” – dedi, baxışları bir anlığa uzaqlara getdi.

Bu qədər soyuqluq mənim üçün artıq bəs idi. İşlərimin çox olduğunu, fərqli bir yolla gedəcəyimi deyib ayrıldım.

Bütün yol boyu bu gün baş verənləri düşündüm, içimdə qeydlər apardım. Onun yerində mən də ola bilərdim, ya da onun kimi. Fürsətlər...

Çox yorğun olduğum üçün yatmaq istədim. Amma alınmırdı. Düşüncələrini səhifələyərkən insan yata bilməz. Bir an gülür, bir anda gözü dolur. Hissləri birbirinə qarışır, bəzən başını arxaya çəkib beyninin içini sanki bir kəllə dartırlar.

Gecənin zülmətindəki uğultular onu daha çox oyaq saxlayırdı. Sanki gündüz və gecə şərik olub onu yatmağa qoymurdu. Həyatında olmayacaq insanları, yaxşı və ya pis anları düşünərək beynini yükləyirdi. Və ən dəhşətli, bunu bilirdi.

Bir də onu gecənin sükutunda narahat edən sözlər vardı. Fırlanır, fırlanır, neyronlarını dağıdırdı. Səhərin günəşini gözləmək kimi bir şeydi bu. Gözlər də bağlanmaq istəyirdi, amma mümkün olmurdu. İki il ərzində dinləmədiyi mahnının sözlərini mızıldayırdı, amma əri yanında olduğuna görə dinləməyə cəhd etmirdi.

Bu vəziyyət səhər saat 4-ə qədər davam etdi. Həyatında irəlilədiyini düşünürdü, amma bu hiss sanki bir xəbərdarlıq idi — keçmişlə tam barışmamışdı. Düşüncələri dolaşdıqca ürəyinin dərinliyində bir sual səslənirdi: *“Niyə indi? Niyə məhz bu gecə?”*

Axırda yerindən qalxdı. Yata bilməyəcəkdi. Əlini üzünə çəkib dərin bir nəfəs aldı. Sakitliyin içində boğulduğunu hiss edirdi. Pəncərənin qarşısına keçib küçəyə baxdı. Şəhər yuxuda idi. Fənərlərin solğun işığı asfaltın üzərində titrəyirdi. Düşüncələri yenə o köhnə mahnının sözlərinə qayıtdı. Nəhayət, telefonunu götürüb axtarışa başladı. Mahnını tapıb səsləndirdi. İlk notlar çalınanda içini qərribə bir istilik bürüdü... *"All this time away. Is killing me inside"*...

Anidən xatirələr canlandı: o mahnını ilk dəfə eşitdiyi yay axşamı, açıq pəncərədən gələn sərin meh, o günlərin sakit xoşbəxtliyi... İndi isə hər şey fərqli idi. Gecə saatlarının səssizliyi, içindəki o narahatlıq hissi. Həmin mahnıda qurulan ümid dolu gələcək xəyalları.

Şəhərin ilk işıqları pəncərədən süzülməyə başlamışdı. Yuxusuz olmasına baxmayaraq, qərribə bir gümrahlıq hiss edirdi. Saatına baxdı – işə getməyə hələ bir neçə saat vardı. Nəsə etmək istəyirdi, amma nə? Qərribə olsa da, uzun zamandır təxirə saldığı kitabı oxumaq qərarına gəldi. Kitab rəfindən saralmış səhifələri olan bir romanı götürdü. Qəhvə və kitab. Səhifələr çevrildikcə hekayənin içində itib getdi. Vaxtın necə keçdiyini hiss etmirdi. Kitabı bağlayıb "Axşam davam edərəm" deyə, düşündü. Bir neçə saatlıq rahatlıq hissi onu yuxusuz gecənin yorğunluğundan uzaqlaşdırmışdı. Günə pozitiv başlamaq qərarına gəldi. Qapını bağlayıb evdən çıxdı...

İş yerinə çatanda hər şey adi görünürdü — eyni masa, eyni kompüter, eyni insan axını. Amma bu gün nəsə fərqli idi. Ətrafındakı insanlara daha diqqətlə baxmağa başladı. Hər gün rastlaşdığı, salamlayıb yanından keçdiyi həmkarları indi daha fərqli görünürdü. Onların gözlərində

gizli qalan yorğunluqları, təbəssümlərinin arxasındakı narahatlıqları hiss edirdi. Bəlkə də, ilk dəfə onları, həqiqətən, görürdü. İş masasının qarşısında oturub düşüncələrinə hakim olmağa çalışdı. Lakin beynindəki səs sakitləşmirdi: *"Bəs sən? Sən də onların gözündə belə görünürsənmi? Onlar sənənin daxili boşluğunu hiss edirlərmi?"*

Bunları düşünmək lazım deyil, – dedi həmin o tanış səs. Başımı yuxarı qaldırıb uşaq kimi gülən və pırıldayan gözlərinə baxdım, yalandan gülümsədim. Aman Tanrım mənimlə eyni geyinib. İndi fikir verdim.

İva məni izləyirdi. Bu qız həmişə belə baxırdı. Özünə aid olmayan işlərə burnunu soxurdu. Hər kəsin onu sevməyini istəyirdi. Baxışlarını çəkmirdi. Sanki düşüncələrimi oxumağa çalışırdı. Mən isə heç nə olmamış kimi başımı aşağı salıb sənədləri çevirməyə davam etdim. Amma o tanış səs beynimdə hələ də səslənirdi: *"Bunları düşünmək lazım deyil."*

İva birdən masama yaxınlaşdı. Səsini yumşaldaraq soruşdu:

– Hər şey qaydasındadır? Yenə o saxta narahatlıq, yenə o hər kəsə şirin görünməyə çalışan maska. Başımı tərpedib qısa bir "Hə, qaydasındadır" dedim. Amma içimdə nəsə düyünlənirdi.

Axı niyə bununla eyni otaqdayam? Bəzən düşünürdüm ki, onunla münasibətimin problemi mənəm, amma yox. Elə deyildi.

Anidən İva məhriban səsi ilə Miradan ən çox sevdiyi rəssamı soruşdu. Bu qız həmişə belə, anidən maraqlıymış kimi həyəcanla suallar verirdi. Mira isə incəliklə cavab verdi: *"Deyəsən, Modilyani"*. İva məndən də soruşdu. İllərdir məni tanımır axı! Cavabımda çox sayda rəssamın olduğunu, seçməyin çətin olduğunu dedim. İva sanki bizə önəmli imiş kimi, hərərətlə Van Qoq və Rafael Santi dedi.

Mən isə Rafaeli heç cür sevə bilmirdim. Van Qoq dao qədər məşhur idi ki, kimdən soruşsam, onun adını çəkərdi. Fikrimi bildirmək istədim, amma Miranın baxışlarını gördüm. Susdum.

Düşüncələrimə hakim olmağa çalışsam da, beynimin dərinliyində başqa bir sual səslənirdi: *Bəs o tanış səs?* O nə demək istəyirdi? Elə bil hər şey bulanıqlaşmışdı... İşdən çıxanda yenə onunla eyni yolda idik. Amma bu dəfə fərqli idi. Səssizlik yox olmuşdu. Həmişəki kimi bir neçə saniyə susqun irəlilədik, amma birdən o, sakit səslə soruşdu:

– Gözlərin yorğun görünür.

Gülümsəyib başımı yellədim:

– Hə, sadəcə, *uzun gün oldu. Sən necə?*

O da gülümsədi, amma bu dəfə o təbəssümdə daha çox səmimiyyət hiss etdim. Həqiqətən, fərqli idi. O birilərindən, adi günlərin təkrarı olanlardan, heç vaxt qəlbədən gəlməyən təbəssümləri ilə maska taxanlardan çox fərqli bir insandı. Sözlərində və hərəkətlərində bir səmimiyyət vardı, içdən gəlirdi. Hər şey açıq, təbii idi.

Onunla danışmaq asan idi, çünki heç bir pərdə yox idi. Hər şey olduğu kimi qalırdı, nə də olsa, gözlərindəki dürüstlük bunu izah edirdi. Əgər bir şey deyirdisə, bunun arxasında həqiqətən də, bir düşüncə vardı. Üstəlik, səsləndirdiyi sözlər individual, özünəməxsus idi, köhnəlmiş deyimlərdən ibarət olmurdu.

Onunla keçirdiyim hər an gözəl idi... Ətrafımdakı insanların, xüsusən də İvanın gördüyüm təbəssüm və baxışlarının necə olduğunu artıq düşünmədim. Çünki onun yanında olmaq, sadəcə, səmimiyyətin və həqiqətin içində yaşamaq idi. Bir anlıq düşündüm ki, bəlkə də, nəhayət, həyatımda bir insan var ki, gerçəkdir. Saxta maskalar yox, yalnız və yalnız bir insanın özünə aid bütün qüsurları, gözəllikləri ilə...

Günün ən gözəl anı Mirabellanı görmək idi. Bütün şirinliyi, gözəlliyi və fərqli aurası ilə qarşımda dayanmışdı. Sanki zaman bir anlığa donmuşdu, hər şey bulanıq, amma o, tərtəmiz görünürdü. Parıldayan gözləri ilə baxır, sanki heç bir sözə ehtiyac olmadan içimi oxuyurdu. Baxışlarında bir rahatlıq vardı, elə bil bütün narahatlıqlarımı ovutmağa gəlmişdi. Amma eyni zamanda içimdə qəribə bir sıxıntı hissi vardı. *Bu qədər mükəmməl görünən bir şeyin bu qədər uzaq olması mümkündürmü?* Dodaqlarında təbəssüm, baxışlarında bir səmimiyyət... Mən isə hər şeyi kənardan izləyirmiş kimi hiss edirdim. Onun bu təbii gözəlliyi, o incə sükut – hər şey bir yuxu kimi idi. Amma bir gerçək var idi. Özümü nə vaxtdandır bu qədər yaxşı hiss etmirdim. Onunla danışmaq bir şəkildə özümü tamamlayırdı. Bir anlıq gözlərini qıydı və başını yana əydi. Elə o an anladım: Bütün fərqliliyi ilə o, sadəcə, görünüşü ilə yox, varlığı ilə təsir edirdi mənə.

Evə getdim, hər şey çox yaxşı idi. Olanları düşünüb, bir fincan qəhvə götürüb rəsm otağıma getdim. İki aydan çox idi ki, bu otağa girmirdim. Tablo yerdə idi və üstündə portretin yerində yalnız qara rəng vardı.

“Axı mən... çəkmişdim bunu... Necə olur? Yəni əsəri bu hala mən gətirmişəm və bundan xəbərim yoxdur?” Təəccüb içində otaqdan çıxdım. Həm də necə olmuşdu ki, bu dəyişiklikdən xəbərim olmamışdı? Yoxsa bu, sadəcə, mənim xəyalımın məhsulu idi? Ya mən dəli olmuşdum, ya da portret tablodan çıxmışdı. İçimdən yüz faiz bunu İva edib, deyə düşündüm. Mənə belə zarafat edib. Birincisi, necə gəlsin evimə? Həm də o, rəsm çəkməyi də bacarmır, qaldı ki, qaralasin. Əminəm, o rəngləri də tanımır. Yox, buna inana bilmirdim.

Səhər bu hadisəni Miraya danışmaq niyyətindəydim, amma içimdəki suallar hələ də cavabsız qalırdı. Yenə də nə baş verdiyini anlamadan sabahı gözləyirdim. Tablonun qarşısına keçib əlimlə yoxladım. Boyalar, rənglər hələ də təzə görünürdü və gördüyüm də gerçək idi. Qəlbimdə qəribə bir soyuqluq və narahatlıq hissi vardı. Nə baş verdiyini anlamağa çalışırdım, amma heç bir iz tapa bilmirdim.

İşdə səhər günün ilk saatlarında bu qəribə hadisəni Miraya danışdım. O, əvvəlcə məni diqqətlə dinlədi, sonra heç bir narahatlıq hissi olmadan sərbəst şəkildə dedi:

- O tablonun içindəki sən idin.
- Bunu hardan bilirsən?

Bir anlıq sükut oldu. Hər şeyin nə qədər absurd olduğunu düşündüm. O isə heç bir şübhə etmədən, sadəcə, soyuqqanlıqla davam etdi:

– Gör nə qədər bənzəyirəm sənə, o şəkli yadına sal. Heç fikir vermədin? Ya, səslərimiz necə də eynidir...

Bir anlıq heyrətlə baxdım. O, haqlıdır, amma necə? Üzumdəki hər detalı o qədər təkrarlayırdı ki, qorxulu və ya maraqlı bir şey vardı. Bu, sadəcə, təsadüf ola bilməzdi. Miranın dediklərinə inandım, amma içimdə bir boşluq vardı. O dediklərində bir həqiqət vardı, amma suallarımı tamamilə cavablandırmırdı. Eyni adamdan ikisi necə olacaqdı? Bu, sadəcə, ağılsız bir fikir kimi gəlirdi. Hər şeyin bir sərhədi var, yoxsa bu, artıq bir qaranlıq sirtə çevriləcəkdə.

– Tablonun içindən necə çıxdın? Ya da bu qədər şeyi necə bilirsən?

– Həmin an sanki zaman və məkanın sərhədləri itmişdi. Bir anlıq mən o tablonun içindəydim, sonra isə burada, reallıqda... necə baş verdiyini heç cür anlaya bilmirdim. Qaldı ki, sən. Unutdun? Dedim axı mən sənəm, bunu anlamaq çox çətin-dir?

İlk başda hər şeyin bir yuxu olduğunu düşündüm.

– Bəlkə də, sadəcə, sənin təxəyyülünün bir məhsuluyam... Bunu sən həmişə istəmişdin. Məni sən arzulamısan. Yadına sal.

– Yaxşı, bəs biz belə yaşayacağıq? Sən ki mənənsən. Mən heç istəmərəm, kimsə mənim etdiklərimi etsin və ya başqa...

– Bilirəm. Yəni sən istəmərsən qalmağımı?

– Əlbəttə, yox! Bir mən bəs edir hamıya.

– Yəni bu qədər danışmalar sənə heç təsir etmədi? Mən... mən fərqli düşüncüydüm. Düşündüm ki, özünü görməyin, özünə danışmağın yaxşı olar... Susdum. İçimdə qəribə bir narahatlıq vardı. Bu, sadəcə, bir psixoloji oyunmu idi, yoxsa gerçəkdən başqa bir dünya ilə əlaqəmi kəsmişdim? Ancaq hər halda, daha da dərinə getməkdən qorxurdum.

Bu dəfə yolu mənə getmədi. İçimdə qəribə bir boşluq vardı, amma bunu qəbul etməliydim. O anı düşündüm və düşüncələrimin onun üzərində necə təsir yaratdığını hiss etdim. *Yəqin, dediklərim ona çox təsir etdi.* Bəlkə də, mənim dediklərim ona bir qədər çətinlik yaratmışdı, amma eyni zamanda bunu etməyim bəlkə də, doğrudu. Bütün bunları gecə boyunca düşündüm. Yaxşı, heç kim anlamır ki, o mənəm? Ya hamı bunu bilir, amma həmişəki kimi susur? Belə necə yaşamaq olar ki? Səhər yuxusuz halda işə getdim, o da mənim halımda idi. Eyni vəziyyətdə və eyni geyimdə, sadəcə, rəngləri fərqli idi. Nə etməliydim, bilmirəm. Baxışlarını üzərimdən çəkmirdi. Birdən İva çox gərəkli imiş kimi dilləndi. *Siz niyə əkiz kimi geyinirsiniz? Necə də qəribədir, özünü də nə qədər oxşayırsınız.*

– *Danışmışdıq, elə geyindik.* Çox da səmimi olmayacaq şəkildə çıxmışdı ağ-

zımdan. Bunun fərqində idi. Onu heç sevmirdim. Səsini eşitmək belə işgəncə idi, qaldı boş-boş danışmağı. Bəzən qu-laqcığı taxırdım, bunun fərqində deyildi, arada üzünə baxırsan, bu qədər. Elə sanır ki, onu dinləyirsən və susmaq bilmir. Özü də çox yaxşı bilirdim, bir çox adam bilirdi. Onun burda işləməyinin başqa səbəbi var idi. Yoxsa kim onu işə götürər? Amma nə etmək olar? Həyat bu tip “simasız”larla doludur. Özlərini o qədər bənzərsiz olduqlarına inandırılar ki... ona yazığım gəlirdi. Belə düşündüyüm üçün də özümə, açığı nifrət edirdim. Nəticədə məcbur qaldığım üçün ikiüzlülük edirdim, yalan danışırıdım.

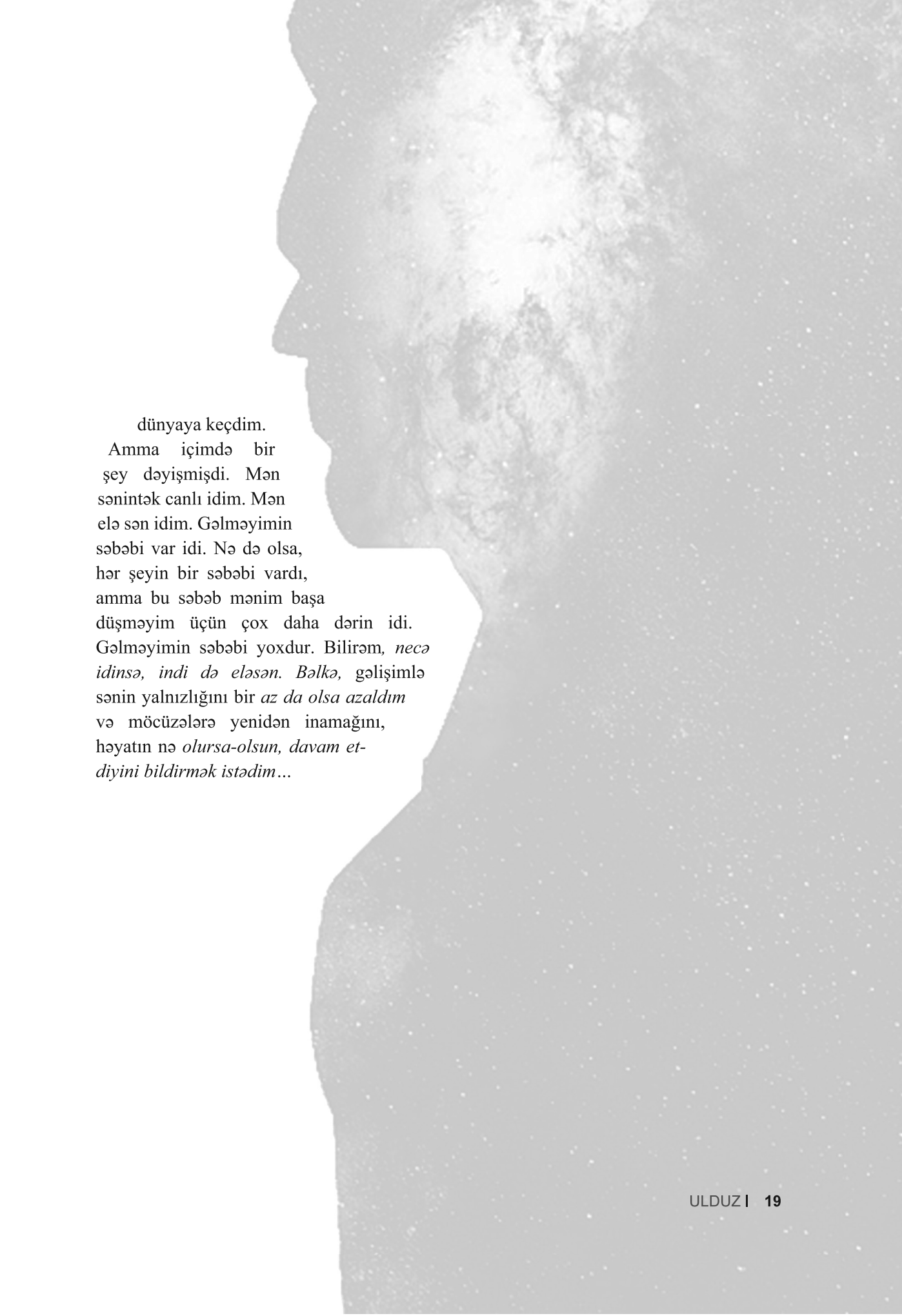
– “*So anche io cosa senti, cosa pensi*” – dedi Mira gülürəkdən. Yanımızdakının başa düşməməyi üçün. Dəhşətlişi elə bu idi. Hər şeyimi onunla paylaşmışdım. “*Nə hiss etdiyini, nə düşündüyünü mən də bilirəm*” – bu, sadəcə, bir cümlə deyildi; bu, bir anlayışın, bir ruh halının birləşdiyi, kəşidyi bir yerdə tapılmaq idi. İlk dəfə bu sözü birindən eşidirdim. O anın içində qarışıq duyğular vardı. O həm məndən ayrı idi, həm də mənlə idi. Bu, elə bir hiss idi ki, həm yaxınlıq, həm də uzaqlıq bir arada mövcud idi. Hər şey bir-birinə qarışmışdı və sanki zamanın özü də dayanmışdı. Gözlərim o anın içində itirdi, hər şey bir halqaya bənzəyirdi – bir başlanğıc, amma hara gedəcəyi bəlli olmayan bir səyahət. Amma mən yalnız bir şeyi düşünürdüm: *Sonu necə bitəcək?* Elə bu düşüncə, hər bir hissini təkrarlanan izləri kimi məni bir növ cənginə almışdı. Mən, sadəcə, sonu gözləyirdim. Onun necə olacağı, necə nəticələnəcəyi bu anı bir yerdə yaşamağa çalışmaq isə artıq geridə qalırdı.

Mira birdən hazırlanmağa başladı tələsik və heç demədən, heç nə götürmədən çıxdı otaqdan. Arxasınca baxdım, sadəcə,

baxdım. Hiss etdim, səssizcə gedirdi. Bir də olmayacaqdı, bir də bu qədər heç kimlə yaxın ola bilməyəcəkdim. Bir də həmin hisslər yaşanmayacaqdı. Hamı çıxıb gedirdi. Çox şükür ki, İva da. Beləcə rahat şəkildə Miranın bu bir həftədə nələr etdiyinə baxacaqdım. Bir məktub var idi. Açmaqda tərəddüd etdim. Amma nəyə lazımdır? O ki mənəm. Birdən kimsə görər deyər, hələ açmadım saxladım. Evə getdim qaça-qaça tabloya baxmaq üçün. Tabloda idi, qayıtmışdı yerinə. Yenə o səssiz gecələrdən idi. Sıradan gecələr. Amma nə yaxşı ki, belədir.

Səhər işdə heç kim heç nə demədi. Miranın getməyini, adını belə anmamışdılar. Sanki heç olmamışdı bu hadisələr. O gündən sonra hər şey normal bir axarına qayıtmış kimi göründü, amma içimdə bir qəribə hiss qalmışdı. İnsanlar zamanla hər şeyə alışır, hətta ən qəribə və çətin hadisələrə belə. Başqa birisi üçün, bəlkə də, dəyişiklik və ya dəhşət kimi görünə bilər, amma insan beyni qəribə şəkildə özünü uyğunlaşdırır və bir müddət sonra hər şey adi bir hal alır. Mən də bu hekayəyə alışmağa başladım, Miranın yoxluğu və o qəribə hadisə artıq gündəlik həyatımın bir hissəsinə çevrilmişdi. Hər şey sanki unudulmuşdu, amma içimdəki boşluq və narahatlıq heç zaman tamamilə yox olmamışdı. Olmayacaqdı da. Hər gün insanların üzlərindəki sıradan ifadələrə baxdıqca mən özümü daha çox uzaqlaşdırırdım.. Onun yazdığı məktubu oxumaq üçün yenə sahilə getdim. Açmağa cəsarətim yox idi. Sadəcə, illərdir özümə yazdığım məktublar kimi gəlmişdi bu məktub da. Həmin məktublardan fərqi – bunu nə vaxt açmalı olduğumu bilmirdim.

Tablonun içindən çıxmaq... sanki bir növ sərhədin aşılması idi. Həmin an bütün varlığım və düşüncələrim birləşdi və real

dünyaya keçdim.
Amma içimdə bir şey dəyişmişdi. Mən sənintək canlı idim. Mən elə sən idim. Gəlməyimin səbəbi var idi. Nə də olsa, hər şeyin bir səbəbi vardı, amma bu səbəb mənim başa düşməyim üçün çox daha dərin idi. Gəlməyimin səbəbi yoxdur. Bilirəm, *necə idinsə, indi də eləsən. Bəlkə, gəlişimlə sənin yalnızlığını bir az da olsa azaldım və möcüzələrə yenidən inamağımı, həyatın nə olursa-olsun, davam etdiyini bildirmək istədim...*

SONSUZADƏK GÜLÜMSƏYƏN UŞAQ

Tez boya-başa çatmaq arzusunda olan uşaq böyük həyata qədəm basanda yenidən geri – uşaqlığına qayıtmaq istəyir. Bəs uşaqlıq nədir? Qayğılardan xəbərsiz, sevgi və şəfqətlə qurulmuş balaca dünyada yerdən qalxmağa kömək edəcək böyük əllərin olduğu yerdir. Axı hər zaman qanamış dizini üfürərək hər şeyin yaxşı olacağını deyən birinə ehtiyac var...

Qızmar günəş şəfəqlərini ətrafa çiləyirdi. Otelin girişində dayanmış qara eynəkli qadın iri hörmə papağı ilə özünü yelləyirdi. O, saata baxıb ərinə narazılıq elədi:

09:50. Hələ on dəqiqə var. İstidən öləcəyik!

Bu zaman uzaqdan sarı avtobus görünürdü, otelin darvazasına çatmamış dayandı. İçəridən düşən cavan oğlan: “Şirincə turu”, – deyib əlini havada yellədi. Kişi cəld avtobusa tərəf qaçdı:

– Gördün? Vaxtından tez gəldi.

– Hə, nə olsun? Hələ yarım saat hamının yığışmağını gözləyəcəklər.

Ana papağını başına keçirib yolun kənarında qumla oynayan beş yaşlı oğlunu

səslədi. Ata qapının ağzında dayanaraq onlara cəld olmalarını işarə edirdi. Hamıdan birinci içəri keçən balaca İsa: “Mən pəncərənin yanında oturacağam!” – deyərək özünə yer seçdi. İçəri isti və boğanaq idi. Sürücü kondisionerin mühərrik işə düşdükdən sonra işləyəcəyini deyib çölə çıxdı...

İsa pəncərənin qırağında oturub əsnəyirdi. Uşağın gözləri hey yumulurdu, o, yatmamaq üçün başını silkələyirdi. Yanında əyləşmiş anası pəncərənin pərdəsini çəkərək içəri vuran günəş şüalarının qabağını aldı. İsa: “Yox, yox! Mən çölə baxıram”, – deyib pərdəni təzədən açdı.

Avtobus yavaş-yavaş dolmağa başlayırdı. Hərdən bələdçi başını içəri salıb adamları nəzərdən keçirir, dəftərində qeydlər aparırdı. İnsanlar çoxaldıqca İsanın yuxusu qaçdı. O, ayaqlarını yelləyə-yelləyə pəncərənin şüşəsindən maraqla ətrafa baxırdı...

Uzaqdan onlara tərəf gələn orta yaşlı hündürboy kişi uşağın diqqətini çəkdi. O gülümsəyirdi. Yöndəmsiz addımlarla avtobusa yaxınlaşır, arabir əllərini bir-

birinə çırpıb gülürdü. Geyindiği qısa şort nazik ayaqlarını ortaya çıxarmışdı. Bəyaz dərisində çəhrayı səpkilər var idi. Xırda çiyinləri və arıq qolları günəşdən yanmışdı. Sarıya çalan saçları gün papağının altından çıxırdı. Kişi hərdən müvazinətini itirirdi, bu zaman arxasında dayanmış qadın qolundan tutaraq ona kömək edir, yıxılmağa qoymurdu.

Kişi avtobusa çatanda dayandı, arxaya çevrilib ardınca gələn qadına baxdı və yalnız onun işarəsindən sonra pilləkənə ayaq basdı. Qalxmaq istəyən zaman yenə müvazinətini itirdi, yıxılacağından qorxub geri addım atdı. Qadın onun qoluna girərək bir daha cəhd etməsini istədi. Bir-iki uğursuz həmlədən sonra hadisəyə biganə qala bilməyən bələdçi də kişiyyə köməyə gəldi.

Nəhayət, içəri girən kişi oturanlara bir-bir nəzər saldı. Bir anda gözləri sevincdən parıldadı və həyəcanlanmış uşaq kimi əl çaldı. Yanındakı qadın arxada yanaşı iki oturaçağın boş olduğunu görüb oraya üz tutdu. Kişi də onun ardınca getdi. O, gülümsəyərək yanından keçdiyi adamlara əl edirdi. Bəziləri onun salamını alır, bəziləri özünü görməzliyə vururdu.

İsa bu qərribə kişi ilə göz-gözü gəldi. Utanıb tez üzünü yana çevirdi, ancaq marağına güc gələ bilməyib yenidən ona baxdı. Kişi hələ də gülümsəyirdi. İsa da güldü.

Kişi sevincək pəncərənin yanında ona göstərilən oturaqda əyləşdi. İsa anasına qısılib pəncərədən maraqla baxan kişini gizləncə seyr edirdi...

Angelman sindromu təxminən 15.000 körpədən birində rast gəlinir. Bu sindromla doğulmuş uşaqların zəka geriliyi, nitq qüsurları və tarazlıq problemləri

olur. Angelman sindromlu insanlar həyata göz açıqları gündən bitməyəcək uşaqlıq yaşayır və böyüklərin dünyasında həyatda qalmağa çalışırlar.

Avtobus Şirincə kəndinin girişində dayandı. Adamlar düşüb bələdçinin başına topladılar. O, kəndi gəzmək üçün iki saatlıq sərbəst vaxtın olduğunu dedikdən sonra alış-veriş üçün də bir neçə dükən məsləhət gördü. Hövsələsi daralan İsa atasının şalvarını dartırdı. Bu zaman gözü yenə orta yaşlı kişiyyə sataşdı. O, çətin qalxdığı pilləkənləri indi də enməyə çalışırdı. Görünür, yanındakı qadın insanları yubarmamaq üçün hər kəsin avtobusdan çıxmağını gözləmişdi. Onlar bələdçiyə yaxınlaşanda artıq hamı dağılışırdı. Üzündən gülüş əskik olmayan bu kişi İsaya maraqlı gəlirdi. Uşaq barmağını ona tuşlayıb atasına baxdı:

– Ata, o niyə belədir?

– İnsanları barmaqla göstərmək olmaz, ayıbdır, – ata İsanın əlini aşağı salıb gözlərini ağartdı. – Gedək ananı tapaq, iki daşın arasında yoxa çıxdı. Allah bilir, hansı dükana girib.

İsa daha heç nə soruşmadı. Onlar dükanlara tərəf getdilər...

Şirincə gəzintisi bitəndən sonra dəstə avtobusa doluşdu. Bələdçi əlindəki siyahını açıb bir-bir adları çəkməyə başladı:

– Rüstəm, Nilufər!

– Burada!

– Həsən, Gültəkin, İsa!

– Burada!

– Səkinə, Seymur!

Adını eşidən kişi cəld yerindən qalxıb sevincək özünü işarə etməyə başladı. Yanındakı qadın onu yerinə əyləşdirib: Burada! – dedi. Avtobusdan pıçıltılı səslər

əşidildi. İsanın anası da yerində deyiniirdi:

– Xəstə adamla belə yerə gəlməzlər. – Ana başını buladı.

İsa təəccüblə anasına, sonra “xəstə”yə baxdı. Kişi deyilənlərdən xəbərsiz gülümsəyirdi...

Angelman sindromlu insanlar daima gülümsəyirlər. Buna “Xoşbəxt kukla” sindromu da deyilir. Çünki onlar hər zaman həyat dolu və həyəcanlı görünürlər. Angelman sindromlu insanlar uzun və aktiv həyat sürə bilərlər. Bunun üçün sevgiyə və dəstəyə, cəmiyyət tərəfindən qəbul olunmağa ehtiyacları var...

Avtobus səfəli yerlərdən keçərək, nəhayət, ünvana çatdı. Günorta olduğu üçün havanın istiliyi artmışdı. Dəstə vaxt itirmədən kafeyə tərəf getdi. Həyət olduqca gözəl idi: iri palmaların arasından çiçək kolları görünürdü, düz mərkəzdə iri, mərmər fəvvarə tikilmişdi.

Fəvvarədən şırıltı ilə axan suyu görən kişi sevincək qışqırdı, tələsik yöndəmsiz addımlarla o tərəfə getməyə başladı. O, əllərini yuxarı qaldıraraq bir-birinə çırpırdı. Danışa bilmirdi, qırıq səslərlə sevincini ifadə etməyə çalışırdı. Dəstədə təlaş yarandı. Bəziləri uşaqlarını yanlarına çəkdi. İsa da təntiyib anasına qısıldı. Qadın isə heç kimə fikir vermədən kişinin arxasınca getdi və onun əlini tutdu.

Qonaqlar üçün xüsusi hazırlanmış uzun masanın üstünə beqonvillər düzülmüşdü. Hər kəs özünə yer seçib oturandan sonra süfrəyə su və çörək qoyuldu.

Bir az keçmişdi ki, su ilə oynamaqdan əl çəkmiş kişi qadınla birlikdə zala daxil oldu və ortadakı boş stullardan birində əyləşdi. Bu zaman kişinin sağ tərəfindəki

ailə narahat olub ayağa qalxdı və başqa, ondan daha uzaq yerə keçdi. Qadın buna əhəmiyyət vermədi. Kişi də heç nə anlamayaraq gülümsəyirdi.

Onlarla üz bəüz oturmuş ana ərinə göz qış elədi:

– Bəlkə, biz də yerimizi dəyişək? İsa qorxar...

Ərinin etirazından sonra ana susdu.

Masaya yeməklər gəldi. İsa xörəklə dolu qabına baxıb ağız-burun əydi:

– Bu kartoflar çox yekədi. Mən belə yemirəm.

Ana cəld çəngəli ilə kartofları əzməyə başladı, İsa narazı sifətlə stula söykənmişdi. Bu zaman gözü üz bəüzdəki kişiye sataşdı. Arıq kişi də stula söykənib qadının onun kartoflarını əzməyini gözləyirdi. Onların baxışları toqquşdu. Kişi gülümsəyib ona dil çıxardı. Bunu gözləməyən İsa duruxdu. Kişi ikinci dəfə yenə dilini çıxaranda uşaq da ona qoşuldu. Onlar gülüşdülər...

Angelman sindromlu insanlar su ilə oynamağı çox sevirlər. Onlar tez-tez dilini çıxarıv, əllərini bir-birinə çırpırlar. Yeməyi çeynəməkdə və udmaqda çətinlik çəkirlər. Onları uşaq kimi görmək və sevmək lazımdır...

Nahardan sonra istirahət saati elan edildi. Bəziləri sərin kafedə dincəlməyi, bəziləri isə ətrafı gəzməyi seçdi. Yerlərində dura bilməyən uşaqlar həyətə axışaraq fəvvarənin qırağında oynayırdılar. İsa da onların arasında idi, balaca maşın oyuncağını fəvvarənin kənarında ora-bura sürürdü. Ondən bir az aralıda yerə çöməlmiş kişi əllərini suda şappıldadırdı. Hərdən bir ətrafında qaçısan uşaqlara tərəf gedir, onlara nəsə deməyə çalışırdı. Bu

zaman kişidən ehtiyat edən valideynlər övladlarını səsleyir, ona çox yaxın getməməyi tapşırırdılar...

Kişi İsayə və maşın oyuncağa maraqla baxırdı. İsa onu diqqətlə izləyən kişiylə gülümsədi. Kiminsə ona maraqlı göstərdiyini görəndə kişinin gözləri parıldadı. İsa bir az götür-qoy edəndən sonra fəvvarənin qırağı ilə ona tərəf getməyə başladı. Az sonra onlar kəşidilər. Uşaq sarı maşını kişiylə uzatdı:

– Sənin adı Seymurdu, hə?

Həyəcanlı kişi əllərini qaldıraraq sevinc hərəkətləri göstərdi, daha sonra maşını götürüb suyun içinə saldı və oynamağa başladı.

Ana bir kənarda oturub onlara tamaşa edirdi. Kişinin sərt və yəndəmsiz əl hərəkətlərindən narahat oldu, qalxıb fəvvarəyə tərəf getmək istəyəndə səs eşitdi:

– Narahat olmayın, Seymur ziyansızdır. Elə bilin ki, o da bir uşaqdır. – Qadın anadan bir az aralıda oturmuşdu.

– Aydındır... Çox sağ olun, yanlış anlamayın...

– Mən öyrəşmişəm. – Qadın gülümsədi.

Sakitlik oldu. Bir az keçəndən sonra ana dilləndi:

– Yəqin, siz baxıcısınız.

– Yox, bacısıyam. Seymur mənim böyük qardaşımdır. – Qadın yenə gülümsədi. – Valideynlərimiz rəhmətə gedəndən sonra bircə əzizi mən qalmışam.

– Ah, yəqin, sizə çox çətindir.

– Ən çətini insanlar tərəfindən qəbul olunmaqdır. Çox adam onu ancaq “xəstə” kimi görür, yanından qaçır. Ancaq tanışlar, çox sevlər. O qədər təmiz ürəyi var ki...

– Əminəm, elədir... – Ana nəzakət xatirinə gülümsədi. – Yəqin, qardaşınıza

da çətindir. Sağlam adamlardan çox seçilir, geri qalır. Sizcə özü kimlərin arasında ona daha rahat olmazmı?

– Əksinə, onları cəmiyyətdən ayırmaq, fərqli olduqlarına görə haqlarını əllərindən almaq düzgün deyil. Seymur belə də rahatdır. – Qadın yavaşca əlavə elədi. – Narahat olan “sağlam” dediklərinizdir...

– Haqlısınız... – Ana utandı. – Allah köməyiniz olsun!

– Amin! – Qadın köks ötürdü. – Bircə qorxum var, mənəndən sonra kim onun qeydinə qalacaq, kim onu sevecək?

Qəflətən tappılı eşidildi. Ayağı nəyəyə ilişmiş kişi üzüqoylu yerə yıxılmışdı. Əlindəki sarı maşının bir təkəri qoparaq kənara dığırılmışdı. Kişi pərt halda başını qaldırdı. Həyəətə sakitlik çökmüşdü, hamı nəfəsini çəkib ona baxırdı.

Qadın cəld kişinin yanına qaçaraq yerdən qalxmağına kömək etdi və fəvvarənin qırağında oturdu. Kişinin gözləri dolmağa başladı, qanamış dizini görəndə isə özünü saxlaya bilməyib ağladı. Qadın ona ürək-dirək verərək yarasını silir, üfürürdü. Ancaq kişi heç cür sakitləşməmiş, əli ilə üzünü qapayıb ağlayırdı. Yıxıldığını hamı görmüşdü, pərtliyini ancaq göz yaşları ilə ifadə edə bilirdi, hıçqırtısı həyəti bürümüşdü.

Kənarda donub qalmış İsa ağlayan kişidən gözünü çəkib ətrafa baxdı. Fəvvarənin qırağına toplaşmış insanların üzlərində qəribə ifadə var idi: bəziləri qəmgin, bəziləri narazı, bəziləri isə ürək baxışlarla kişini süzür, ancaq yaxınlaşmırdılar. İsanın başı gicəlləndi, dodağı əsməyə başladı və qəflətən özünü yerə çırpıb bərk səslə ağladı. Baxışlar bir anda kişidən uşağa yönəldi. Kişi də ağlamağını kəsərək nəm gözlərini iri açıb uşağa baxdı.

Qaçıb gəlmiş ana oğlunu yerdən qaldıraraq üstünü çırpdı. İsanın dizi azca qanamışdı...

...İnsanlar dağılıbmışdılar. Kişi artıq ağlamırdı, oturub sakitcə burnunu çəkirdi. O, valideynləri ilə birlikdə fəvvarədən uzaqlaşan İsanın arxasınca baxanda gülümsədi...

Angelman sindromlu insanlar ətrafa ancaq sevgi və nur saçır. Onların valideynlərinin payına sonsuz gülümlər və işıq düşür...

PİANİNO

Belə deyirlər ki, ən böyük məqsədlər sərhədsiz arzulardan doğular. Mənim arzularım da bu cür sərhədsiz idi. Pianinoları çox sevərək böyüdüyümə görə istəyirdim ki, özümün də şəxsi pianinom olsun. Çalmağı pianinom olandan sonra öyrənə bilərdim.

Pianino ilə ilk dəfə nənəmgildə tanış olmuşdum. Təəssüf ki, ilk dəfə pianinonun dillərindən birinə toxunduğum zaman çıxan səsdən sonra nənəm gəlmiş, bir daha ona toxunmağı qadağan etmişdi. Bir zamanlar bu pianino ailəmiz üçün çox əziz idi. Bu pianinoda Arif Məmmədov kimi akademik ifa edirdi. Elə onun ifasında Şopenin prelüdləri, Bethovenin “Ay sonatası” və başqa ölməz əsərlər məndə olan marağın artmasına səbəb olmuşdu. Bəzən nənəm evdə olmayanda pianinoya yaxınlaşaraq sonsuz həsrətlə onu seyrə dalar, gizli-gizli ətrafa baxdıqdan sonra dillərinə toxunar, səs gələn kimi qaçıb gizlənərdim. Belə bir fikir var: “Bizə qoyulan qadağalar o şeyə duyduğumuz marağı artırır”. Mən belə hesab etmirdim. Əgər bir şeyə həvəsin varsa, bütün dünya qarşında dursa belə, ona marağ göstərməyə davam edəcəksən. Yox, əgər o şey səni maraqlandırmırsa, qısa bir müddətdən sonra həmin istək yox

olub gedəcək. Mənim bu istəyim isə vaxt ötdükcə daha da alovlanaraq arzudan çox məqsədə çevrilirdi. Əmin idim ki, nə vaxtsa şəxsi pianinom olacaq.

Günlərin bir günü nənəmin evinin satılacağını eşitdim. Atam bir nəfərlə razılığa gəlmişdi. Hətta nənəmin köçəcəyi yeni ev belə müəyyən edilmişdi. Amma bir məsələ vardı, nənəmin yeni evində pianino üçün yer olmayacaqdı. Bu xəbəri eşidən kimi gözlərim parladı, cəld yerimdən sıçrayıb pianinonun dalınca gedəcəkdim ki, atamın səsini eşitdim:

– Pianinonu da yeni ev yiyəsinə bağışladım.

Bənizim ağardı, yerimdəcə donub qaldım. Atama heyərlə baxıb soruşdum:

– Necə yəni?! Pianinonu bağışladın?!

Atam stolun üstündəki qrafindən stəkana su süzərək dedi:

– Həə, verdim, getdi. Onsuz da yeni evdə pianino üçün yer yox idi.

– Ata... Necə yəni verdim, getdi?!

– Sənə pianino lazımdır? Böyüyəndə alarsan! – zarafata salaraq dedi.

– Mən o pianinonu istəyirəm.

– Mən ev yiyəsinə söz vermişəm. Bu söhbətə bir də qayıtmayacaq.

Aradan xeyli vaxt keçdi. Mənsə hələ də atamı bağışlaya bilmirdim. Onunla deyib-gülsəm də, pianino söhbəti yadıma düşən kimi dinib-danışmaz, yalnız qalmaqı seçərdim. Bu yalnızlıq məni xəyallara aparardı. Düşüncələrimdə o qədər dərinlərə dalardım ki, nənəmin danışdıqlarını eşidə bilməzdim. Həmişə belə idim, nənəm danışanda fikrim-xəyalım onda olmazdı. O qədər gözəl qulaq asırdım ki, nə danışdığı heç vaxt yadımda qalmırdı.

Pianino haqqında xəyallara dalarkən bir anda onun da “pianino” dediyini eşitdiyimçün sanki oyandım.

– Nə? Nə pianino? – dedim.

– Atanı deyirəm də, götürüb pianinonu verdi o gədəyə.

– Hə, bunu bilirəm, – dedim, amma ürəyimdə dediyim sözləri, təəssüf ki, heç kim eşidə bilmirdi.

– Keçən dəfə ürəyim dözmədi, köhnə həyatımızın qarşısından keçdim, pianino həyatə atılıb, blokun ağzında saxlayırlar.

Nənəm bunu dediyi zaman gözlərimdə ümid qılgınlıqları parladı. Bundan sonra dediklərinə o qədər də əhəmiyyət vermədim. Tez oturduğum yerdən qalxıb pencəyimi geyindim. Ayaqqabılarımı geyinib qapını açdığım zaman arxadan nənəmin səsinə eşitdim:

– Dayan, a gədə, hara gedirsən?

– İşim çıxdı, getməliyəm, – dedim və qapını örtüb evdən çıxdım.

Köhnə məhəlləyə çatdığım zaman, doğrudan da, pianinonun blokun yanına qoyulduğunu gördüm. Həyatə atmamışdılar, küçəyə atılan malın üstünü mələfə ilə örtməzdilər. Özümü xəyallarına doğru uçan bəyaz göyərçin kimi hiss edirdim. Amma pianinoya çatdığım zaman xəyallarımın gerçəkləşməyinə hələ çox qaldığını anladım. Düşünməyə başladım: “Görəsən, onu necəsə götürüb apara bilərəmmi? Oğurlayımı? Yox, mənim olmayan bir

şeyi oğurlaya bilmərəm. Amma xəyallarımın gerçəkləşməsi üçün vicdanımın üstünü örtməliyəm. Amma... Vicdanım görməsə belə, qonum-qonşu görər, atamın yanında biabır olaram. Ən yaxşısı gecə vaxtı gəlib gizləncə götürüm”.

Pianinodan uzaqlaşacaqdım ki, yerimdə dayandım. Oğurluq edə bilməzdim. Ən yaxşısı icazə alıb götürmək idi. Əgər icazə verməsəydilər, bu pianinodan əlimi üzüb yeni pianino axtarışına çıxmalı idim.

Keçib yaxınlıqdakı skamyada oturdum. Çox düşünmədən telefonumu çıxarıb atama zəng vurdum:

– Ata, nənəgilin evini alan adamın adı nə idi?

– İlqar. Nə olub ki?

– Köhnə evin yanında. Pianinonu götürmək istəyirəm.

– Mən axı pianinonu İlqara vermişəm.

– Heç onlara lazım deyilmiş, götürüb atıblar çölə. İcazə alacağam.

– Qələt edəcəksən, – atam əsəbiləşib səsinə qaldırdı. – Mən o pianinonu ona görə başımdan rədd eləmişəm ki, gedib küçədən götürəsən?

Telefonu söndürdüm. “Əgər bir xəyalın varsa, çox danışmadan, sadəcə, gerçəkləşdir”, – öz-özümə dedim. Amma necə? Heç tanımırdım bu İlqarı. Necə birisi olduğunu da bilmirdim. Haqqında bildiyim, sadəcə, bir şey vardı: adı İlqardır.

Beynimdə İlqarın portretini çəkməyə başladım. Öz-özümə dedim: “İlqar... İlqar adlı sinif yoldaşım var, boyu çox balacadır. Yəqin, bu adamın da boyu balaca olar. İlqar... İlqar adlı qohumumuz da var, başı keçəldir. Yəqin, bunun da başı keçəl olar. Yəqin, bıığı var. Amma olmaya da bilər. Məgər şərtdir ki, adı İlqar olanın bıığı olsun? Hər iş düzəldi, qaldı İlqarın bıığı... İlahi, mən nə danışırım?! Bu boyda ölkədə, Allah bilir, neçə yüz min İlqar adlı adam var”.

Bu vaxt balacaboy, keçəl və bıqsız bir kişi qabağımdan keçdi. Sanki alında “Mən İlqaram” yazılmışdı. Boyu balaca, dazbaş, üstəlik, bloka tərəf gedir... Ayağa qalxıb o adama doğru addımladım. O, İlqar olmasaydı belə, ondan İlqar bəyi tanıyıb-tanımadığımı soruşacaqdım. Dərindən nəfəs alıb kişiylə yaxınlaşdım:

– Bağışlayın, bir dəqiqə olar sizi?

Adam dayandı. Çevrilib mənə baxdı.

– İlqar bəy sizsiniz?! – ondan soruşdum.

– Bəli, mənəm. Nə lazımdır?

Hər şeyi fikrimdə doğru canlandırırdım. O an eforiyaya qapılacaqdım. Sonradan yadıma düşdü ki, bu kişini uşaq vaxtı atamın yanında görmüşəm.

– Bir neçə ay bundan əvvəl siz atamdan bu evi almısınız.

– Papa necədir?

– Çox şükür, yaxşıdır... Heç bilmirdim sözə necə başlayım... Bu evi atamdan almısınız...

Gülməyə başlayıb zarafatla dedi:

– Nədir, yoxsa evi geri qaytarmağımı istəyirsən?

– Evi yox, həyəətə atdığımız pianinonu istəməyə gəlmişəm.

İlqar bir anda tutuldu, mənə sözümlə davam etdim:

– Həmişə istəmişəm ki, bir pianinom olsun. Hətta bu pianino həmişə bizdə olanda da ona elə həsrətlə baxırdım ki... Təsadüfən buradan keçəndə gördüm ki, pianinonu küçəyə atmısınız, ürəyim çox pis ağrıdı. Atam da bu pianinonu sizə verəndə də çox kədərlənmişdim. Ona görə sizi gözləyib icazə almaq istədim. Əgər razılıq versəniz, mən bu pianinonu apararam. Bu mənim üçün çox vacibdir... Ümid edirəm, məni başa düşürsünüz. Sizdən çox xahiş edirəm, əgər bu pianino sizə lazım deyilsə, icazə verin, götürüb aparım.

İlqar dayanıb üzümə baxırdı. Bəlkə də, göz bəbəklərinin dərinliklərində hansısa

xatirələr canlanmışdı. Bəlkə də, üz cizgilərim bu xatirələri yada salmasına səbəb olmuşdu. Gülümsəyərək dedi:

– İcazə ver, xanımım ilə məsləhətləşim. Əgər ona da lazım deyilsə, – pianinoya baxdı, sanki qaytarmağa ürəyi gəlmirdi, – bir saata kimi sənə xəbər verəcəyəm.

Öz xanımı ilə məsləhətləşməyi ona nə qədər dəyər verdiyinin göstəricisi idi. İlqarın nömrəsini aldıqdan sonra əlini sıxıb sağollaşdım. Blokun qarşısında bir saat gözlədim, bir saat sonra zəng etdim.

– Gəl götür, – dedi.

Qəlbimi izahedilməz bir sevinc bürüdü. İlqara dəfələrlə minnətdarlıq elədim, halallaşmışam. Atama zəng vurdum:

– Ata, pianinomuzu geri aldım.

Verdiyim xəbərin onu bu qədər əsəbiləşdirəcəyini düşünməzdim. Az qala infarkt keçirəcəkdik.

– O pianinonu rədd eləmişdim ki, təkrar üstümə gətirəsən? Harada saxlayacaqsan? Bizdə yer yoxdur.

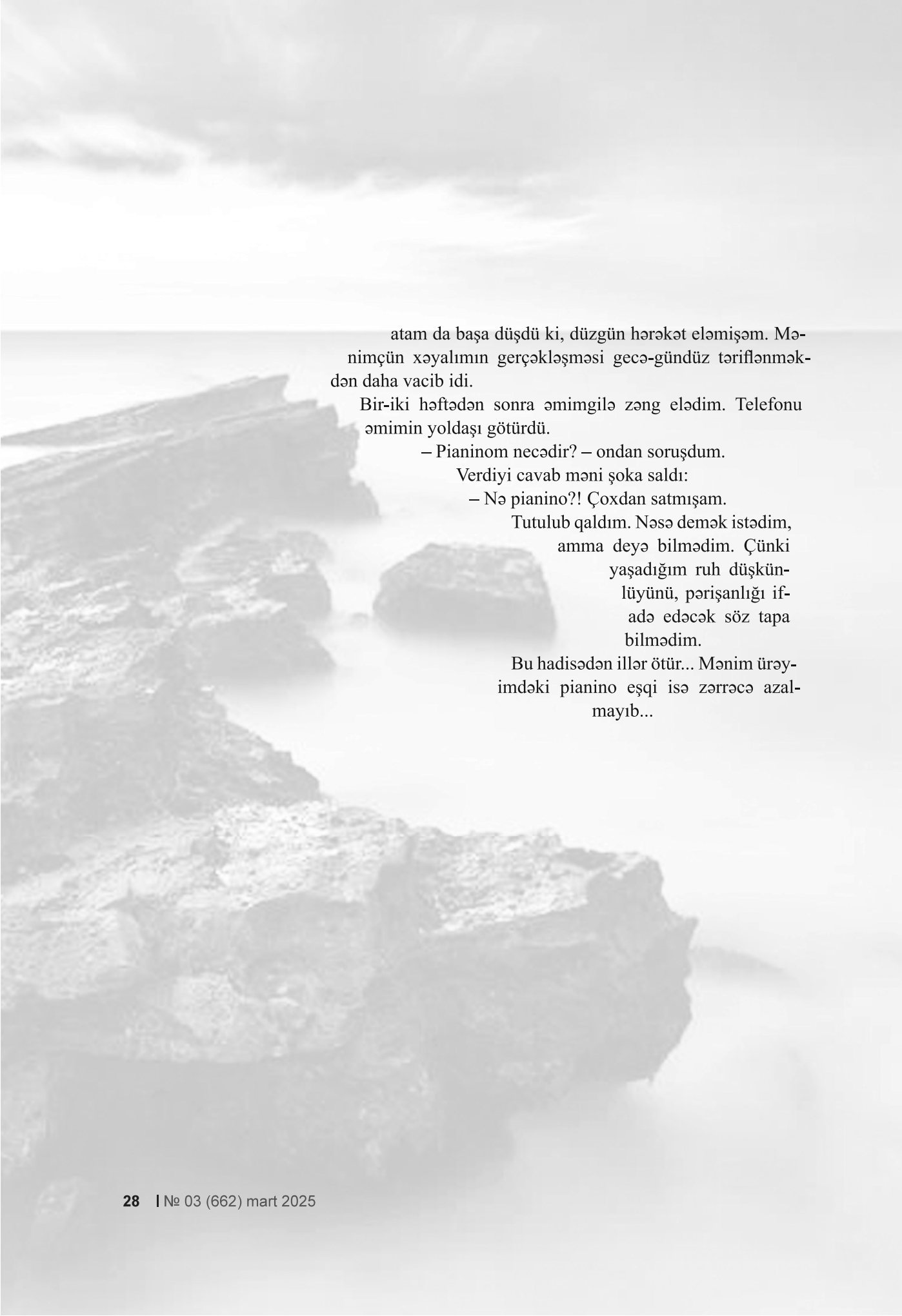
– Öz otağımda... Saxlamağa bir yer taparam.

– Əgər onu bura gətirəsən, gözünün qabağında yandıracağam! Evə gətirməyəcəksən! Bir kəlmə! – deyər bağırırdı və telefonu söndürdü.

Bununla belə, çox sevinirdim. İstəyimə çatmışdım, bircə onu hara aparacağımı tapmalı idim. Çox keçmədən əmimlə əlaqə saxladım:

– Gətir bizə qoy, maşının pulunu da mən verəcəyəm, – dedi.

Belə də etdim, yük maşını çağırdım, pianinonu aparıb qoydum əmimgilə. Axır ki, istəyimə çatmışdım və istədiyim zaman pianinonu oradan götürə bilərdim. Atam o an əsəbiləşsə də, bu hadisədən sonra qohum-əqrəbənin gözündə yüksəlmişdim. Xüsusən də, bibim və onun həyat yoldaşı evin malına yiyə durduğumuzun hara gəldirilərsə, məni tərifləyirdilər. Vaxt keçdikcə

atam da başa düşdü ki, düzgün hərəkət eləmişəm. Mənimçün xəyalımın gerçəkləşməsi gecə-gündüz təriflənməkdən daha vacib idi.

Bir-iki həftədən sonra əmimgilə zəng elədim. Telefonu əmimin yoldaşı götürdü.

– Pianinom necədir? – ondan soruşdum.

Verdiyi cavab məni şoka saldı:

– Nə pianino?! Çoxdan satmışam.

Tutulub qaldım. Nəsə demək istədim, amma deyə bilmədim. Çünki yaşadığım ruh düşkünlüyünü, pərişanlığı ifadə edəcək söz tapa bilmədim.

Bu hadisədən illər ötür... Mənim ürəyimdəki pianino eşqi isə zərrəcə azalmayıb...

Heyran
ZÖHRABOVA

BİR GÜN SƏBİNƏGİLDƏ

Səbinə məndən boş vaxtım olanda ibtidai sinifdə oxuyan oğlu Fuadla bir az məşğul olmağımı xahiş etmişdi. İstirahət günü havanın gözəl olmasından istifadə edib Səbinəgilə yollandım.

Qapını balaca Fuad açdı.

– Salam, – deyib gülümsədim.

Mətbəx qapısından boylanıb mənə görün Səbinə gülər üzlə:

– Xoş gəlmisən, Mələk, buyur keç. Elə mən də təzə çay dəmləyirdim, – dedi.

Səbinənin qayınanası Həcər xala mənə görə:

– Xoş gəlmisən, qızım, keç otur, necəsən? İşlərin necə gedir? – deyərək nəzakətli hal-əhvalımı xəbər aldı.

Fuad əlimdən tutub şirin danışığı ilə:

– Gəl, Mələk xala, – mənə Həcər xalının yanında yer göstərdi.

Təbəssümlə onun başını oxşayıb:

– Şükür Allaha, Həcər xala, çox sağ olun, siz necəsiniz? – deyib göstərdiyi yerdə əyləşdim.

– Həmd olsun, qızım, Allahın köməklili ilə dolanıb gedirik yavaş-yavaş.

– Bax, Mələk xala, Mirzə də bizdədir,

– deyib Fuad əlimdən tutaraq üz bəzək kresloda oturan Mirzəyə işarə etdi:

– Necəsən, Mirzə?

– Yaxşıyam, yaxşıyam, mən yaxşıyam, sən necəsən?

– Sağ ol, Mirzə, yaxşı olasan, mən də yaxşıyam.

Mirzə Həcər xalının qayını oğludur. O, şizofreniya xəstəliyindən əziyyət çəkir, el dilində desək, Mirzə dəlidir.

Çox sakit və yaşının 30-dan yuxarı olmasına baxmayaraq, o, sözbəxan, eynilə mülayim təbiətli bir uşaq kimidir. Heç vaxt heç kimi incitməzdi, məhz bu səbəbdən tanıyan hər kəs onu çox sevirdi. Zamanın çoxunu məhəllədəki uşaqlarla futbol oynamaqla keçirirdi. Həcər xala Mirzəni doğma balası kimi çox sevirdi, Sabirdən (Səbinənin həyat yoldaşı) ayırmırdı.

Az sonra: “Hə, çaylar da gəldi”, – deyərək Səbinə əlindəki podnosu stolun üzərinə qoydu.

Çay içib, bir az ordan-burdan danışib hal-əhval tutduqdan sonra balaca Fuadın dərsləri ilə maraqlanmağa başladım.

– Gülnarın iki qələmi var idi, babası bu gün ona bir qələm aldı. İndi Gülnarın neçə qələmi var? Məsələnin şərtini oxuyub gəl indi hesablayaq görək Gülnarın neçə qələmi oldu? – deyə Fuada müraciət edib ardınca soruşdum:

– İki üstə gəl bir, neçə edir?

– Üç.. üç edir, mən bilirəm, üç edir, – deyə bayaqdan sakitcə bizi dinləyən Mirzə hərarətli şəkildə dilləndi. Bir an Mirzəyə baxıb, təəccübümü gizlətməyə çalışaraq: “Bax, Fuad, Mirzə deyir ki, üç edir, bəs sən nə fikirləşirsən? – dedim.

Bir neçə məsələ həll etdikdən sonra Fuadın yorulduğunu hiss edib bu günlük bu qədər bəsdir, dedim, ona gedib oynaya biləcəyini söylədim. Fuad qalxıb gedəndən sonra oturduğum yerdəcə pəncərədən çölə boylandım, Mirzə artıq ən sevimli məşğuliyyətində – məhəllənin uşaqları ilə top oynamaqda idi.

Mətbəxdə Səbinəyə yemək hazırlamaqda kömək edən Həcər xala yanıma gəlib:

– Qızım, çay istəyirsənmi, süzüm sənə? – deyə nəvazişlə çay istəyib-istəmədiyimi soruşdu.

– Yox, Həcər xala, çox sağ olun, süfrəniz hər zaman bərəkətli olsun.

– Fuadın qavraması necədir, yaxşıdırımı? Gözün su içir?

– Bəli, bəli, yaxşıdır. Hələ yaşı azdır, indidən onu çox da yükləməyə ehtiyac yoxdur, elə bu şəkildə davam etsə, hərgünkü dərslərini bu cür qavrayıb yadında saxlasa, dərslər mürəkkəbləşdikcə çox da çətinlik çəkməyəcək, narahat olmayın.

– Hə, inşallah, qızım, inşallah.

– Həcər xala, olar sizdən bir söz soruşum?

– Əlbəttə, qızım, buyur.

– Bayaq Fuadla məsələ həll edəndə çox qərribə bir şey oldu, – deyib hadisəni Həcər xalaya danışdım.

– Çox təəccübləndim, açıq, mən buna bir ad verə bilmədim. Siz Mirzəni yaxından tanıyırsınız, bəlkə, siz bilərsiniz, sizcə, Mirzə bunu necə bildi?

– Ehh, qızım, – deyə köks ötürərək sözə başlayan Həcər xala mənə Mirzə haqqında bu günə qədər bilmədiyim elə şeylər danışdı ki, duyduğum təəssüf hissini sözlərlə ifadə etmək çətindir.

– Mən Səməd kişi ilə evlənəndə Mirzənin 13-14 yaşı vardı. Yaşının az olmasına baxmayaraq, çox anlayışlı, ağıllı və məqsədli bir uşaq idi. Bu xarakterinə görə Səməd onu çox sevərdi. Həmişə də fəxrlə deyərdi ki, onun adını mən qoymuşam, Mirzə savadlı adam deməkdir. Deyərdi, mən əminəm ki, o, çox böyük adam olacaq, futbola böyük bir sevgi və marağı olsa da, bununla yanaşı, dərsləri də çox yaxşıdır. Sabirin 3 yaşı olanda Mirzə artıq orta məktəbin son sinfində oxuyan, yaraşıqlı, yeniyetmə bir oğlan olmuşdu. Ali məktəbə hazırlaşırı, sevdiyi bir qız da var idi hətta.

Həcər xala yenidən köks ötürüb çətinliklə sözlərinə davam etdi.

– Yay ayları idi, orta məktəbi yenice bitirmiş, ailələr arasında söz də kəsilmişdi, imtahan nəticələrini gözləyir, nişanlanıb birlikdə ali təhsil almaq xəyalları qururdular.

Kənddə toy idi o gün, qohum olan ailələrdən biri bizim kənddən, o biri ailə isə qonşu kənddən idi. Gecə qonşu kənddən gələn cavan oğlanlarla bizim kəndin cavanları arasında bir dava düşər. O ki var içib, sərxoş olub özlərindən çıxan gənclərin sözləri bir-birinin boğazından keçməyəndə başlayarlar yumruqlarını işə salmağa. Mirzəylə birlikdə bir neçə yoldaşı vəziyyəti belə görəndə savaşa tələfləri ayırır, sakitləşdirməyə çalışarkən,

gicgahından dəyən yumruq zərbəsiylə yerə yığılan Mirzənin başı zərblə daşa dəyir və o, oradaca huşunu itirir.

Gözləri dolmuş Həcər xala göz yaşlarını saxlaya bilməyib ağlamağa başladı.

– Sonrası da məlum məsələdir, bir neçə dələduzun boş və mənasız, axmaq mübahisəsinə görə o gecə günəş kimi parlaq bir gələcəyi olan, qızıl kimi qiymətli bir gəncin həyatı, xəyalları, arzuları məhv oldu.

Yaylığı ilə göz yaşlarını silib bir az toxtadıqdan sonra Həcər xala sözünə davam elədi.

– Ehh, qızım, hələ o yazıq qızcığaz. Mirzə yığılıb başından zədə aldığı gün onun da dünyası başına yığıldı. Bir gecənin içində bütün arzuları, birlikdə universitetə qəbul olmaq xəyalları puç oldu. Mirzə, bəlkə, o gün ölmədi, amma inan ki, ilk zamanlar onu belə görmək ölümdən də betər idi. Bir müddət sonra imtahan nəticələri çıxdı, qismətə bax, ikisi də

eyni universitetin eyni ixtisasına qəbul olmuşdular. Qohum-qonşu, dost-tanış yığışib dərslər ili başlayana qədər birtəhər yazıq qızı dilə tutub gedib oxumağa razı sala bildilər. O da gedib təhsil almaq, hər gün Mirzəni bu vəziyyətdə görməkdən daha asan olar, hər halda, deyə düşünüb çıxıb getdi. Təhsilini bitirəndən sonra da təyinatını başqa yerə aldıraraq bir də kəndə qayıtmadı. Bir neçə il sonra da ailə qurdu, yazıq balam, dilinə bir dəfə olsun içki dəyməyən uşaq sanki qızın toy günü olduğunu hiss edib o gecə içib sərxoş olmuş, səhərə kimi sayıqlamışdı. Hələ o gün anasını gördüm qızın, deyir, oğlunun adını Mirzə qoyub.

Eşitdiklərimin təsirindən donub qalmış, nə deyəcəyimi bilmirdim. Birdən: “Qooooool, qooooool”, – deyə, uşaqların şən səsi bütün məhləni götürdü. Qalxıb eyvana çıxdıq.

Mirzə hər şeydən xəbərsiz, vurduğu qolun sevincini yaşayırdı.

GÖZLƏNİLMƏYƏN BİR QƏTLİN TARİXÇƏSİ

– Bəlkə, kəndə gedəsən? – qazın üstündəki qazanı qırağa çəkib asta səsle dedi.

– Nədi? – Süleyman arvadının nə dediyini eşitsə də, təkrar soruşdu.

– Deyirəm, bəlkə, rayona gedəsən? Bir ay kənddə qal, həm dincəl, həm də bu söz-söhbət qurtarsın, sonra qayıt gəl, – bu dəfə daha türkək səsle dedi.

– Boş-boş danışma! Mən yazıq neynəmişəm ki, camaatdan gizlənim?! – əsəbiləşsə də, arvadının bu məsələdə günahsız olduğunu başa düşüb tez də yumşaldı, – yeməyi gətir, düzələcək, narahat olma sən.

Otuz il idi ki evliyidilər. Sevib evlənmışdilər.

Süleyman onu məktəb vaxtı sevmışdi. Xuramanın da sevməyi çox vaxt almamışdı. Süleyman dörd il məktəbdən evə ötürmüşdü onu; xəlvətcə əlindən də tutmuşdu, bir dəfə öpmüşdü də.

Xuraman yeməyi çəkib əyləşdi. Cındırı çıxmış əski ilə əllərini silə-silə ərinə baxdı.

Süleyman arvadının əsəbi olduğunu, ya onun halına acıdığını tuta bilmədi. Başını aşağı salıb yeməyini qaşıqladı.

Eləcə eşələndi, o tərəfə çevrildi, bu tərəfə çevrildi. Gözünə yuxu getmədi. Xuramanın təklifi ağına batmışdı. Ən yaxşısı bu məsələlər səngiyənə kimi gözə görünməmək idi. Həm də neçə ildir düz-əməlli istirahət eləmədi.

Dikəlib arvadını oyatdı:

– Xuraman, mən gedirəm.

Xuraman yaxşı bilirdi ki, əri onun təklifiylə razılaşacaq.

O da yatmamışdı. Səsi yuxulu deyildi:

– Pal-paltarını yığmışam. Şkafdadı çamadanın. Hər şey qoymuşam. Qalxım yolluq da qoyum, yolda acarsan.

Xuraman onun üçün yolluq hazırlayırdı, Süleyman siqaret çəkə-çəkə Əhmədlinin boz binalarına, şəhərin adda-budda işıqlarını əks etdirən dənizə, kələ-kötür yollara, şütüyən maşınlara baxırdı.

Bəzi evlərin işıqları yanırıdı, bəzilərinin yox. Yoldan tək-tük maşınlar ötüb keçirdi. Hələ səhərə çox var idi. Süleyman səhər açılmamış kəndə çatmaq istəyirdi.

– Avtobusla gedəcəksən?

– Yox, nə avtobus? Taksi demişəm, gələcək bir azdan.

– Taksi niyə deyirdin? Çox baha aparacaq.

– Cəhənnəmə baha aparsın! Camaat avtobusda da məni görüb lağ eləsin? – son qullabını alıb siqaretin kötüyünü divarda əzdi, çirtma ilə ən uzağa atmağa çalışdı. Siqaret yerə düşəndən sonra hayxırır bəlgəmini də bütün gücylə Bakıya tütürdü. – Di ver nə hazırlamısan, rədd olum gedim, görək başımıza nə gəlir.

– Yaxşı olacaq. Ürəyini sıxma! Uzağı bir aya hamının yadından çıxacaq, – Xuraman hazırladığı yoluğu Süleymana verdi.

Süleyman qapıdan çıxanda arvadını qucaqladı. Əslində, eləcə yanağından öpmək istəmişdi, amma bir də gördü ki, Xuramanı bərk-bərk köksünə sıxıb dodaqlarından öpür. Xuraman da özünü itirdi. Axırıncı dəfə nə vaxt öpüşdüklerini ikisi də unutmuşdu.

Öpüş uzandı... Bir də onda fərqi vardı ki, əlləri arvadının yumşaq, yumru ombasındadır.

Bir azdan əllərini çəkdi:

– Yaxşı, yaxşı, bəsdə bu qədər, müharibəyə getmirəm. Bir aya gələcəm inşaallah, – gülə-gülə dedi.

– Bilirəm, bilirəm... – Xuraman nəfəsini də-rə-dərə dedi, – İnşallah! Salamat get. Yaxşı olacaq.

Süleyman taksiyə minəndə artıq başında yekə, boz şlyapa, gözündə qara şüşəli iri eynək var idi. Sürücüyə elə salamladı ki, əvvəldən arada pərdə yaransın, boşboğazlıqla yol boyu onu narahat etməsin.

Sürücü xəbərlər buraxılışının başladığını eşidən kimi radionun səsini artırır başını azca sağa əydi.

“Bu gün Füzuli rayonunun Qoçəhmədli, Çimən, Cavarlı, Pirəhmədli, Musabəyli, Işıqlı, Dədəli kəndləri və Füzuli şəhəri Azərbaycanın müzəffər ordusu tərəfindən

düşməndən azad edilib! Yaşasın Azərbaycan! Qarabağ Azərbaycandır!”

– Ay Allah, sənə şükür! Şükür! Şükür! Gözün aydın sənə də, qardaş! Hamımızın gözü aydın! – sürücü arxaya çevrildi.

Süleymanın sevinmədiyini görüb duruxdu. İstədi bayaqdan ağzını açmayan, şlyapa və eynək altında gizlənmiş müştərini söysün, amma özünü saxladı.

– Həəə. Gözümüz aydın. Bunu səhərdən demişdilər, bildirdim, – Süleyman dilləndi ki, sürücü də toxtasın.

– Mən özüm Zəngilandanam. Zəngilanı da alsaydılar... Bütün günü o xəbəri gözləyirəm. Qorxuram, Zəngilanı qaytarmamış müharibə dayana, – əlli yaşlarında arıq, çəlimsiz sürücü güzgüdə arxa oturmaqda büzüşmüş Süleymana baxıb dedi.

– Bir-iki günə Zəngilanı da alarlar. Narahat olma, – pəncərədən çölə boylanan Süleyman dedi.

– Ay qardaş, səhərdən sənə baxıram, mənim ürəyim sıxılır. Sən Allah o başındakını, gözündəkini çıxar, rahat otur da. Özünə niyə zülm verirsen?! – sürücü cəsarətlənib bayaqdan demək istədiklərini dilə gətirdi.

– Mənə belə rahatdı. Sən yolunu sür, tez çataq, – Süleymanın bu sözlərindən sonra pərt olmuş sürücü susdu.

İki-üç saat sonra Süleyman pəncərənin taqqılıtısına oyandı.

– Kürdəmirdəyik. Düş bir tikə çörək yeyək, çay içək, – incik sürücü dedi.

– Çox sağ ol. Ac deyiləm. Sənə nuş olsun, rahat yeməyini ye.

Sürücü gedəndən sonra maşından düşdü. Hələ gecə idi. Hesabladı ki, kəndə səhər tezdən çatacaq. Sürücü yaxşı sürmüşdü.

Bir siqaret yandırır kafedən aralıdakı tualetə tərəf addımladı.

Tualetin qapısının qırıq yerindən səməyə baxırdı. Kafedə oturan adamların, qab-qasığın səsi eşidilirdi. Təkəmseyrək it hürüşmələrini cırcıramalar fasiləsiz, eyni ritmlə müşayiət edirdi. Göydə bir ulduz da yox idi. Ay buludların arxasından bir neçə saniyəlik üzə çıxır, sonra yenə yox olurdu.

Kafedən gələn mahnı səsinə diksindi.

Kafedəkilər gülüşürdülər, deyəsən, rəqs eləyirdilər. Əl çalırdılar.

İşini qurtarıb tez ayağa qalxdı. Çöldə əl-üzünü yuyanda sürücü qəfil yanında peyda oldu:

– Oooo, müəllimim! Burdasan? Mən də bayaqdan səni axtarıram!

Süleyman əlüzyuyandan başını qaldırmadan tez eynəyini və şlyapasını taxıb çevrildi. Heç nə demədi. Kefikök sürücü artıq onun tərsliyinə öyrəşmişdi:

– Bir dənə mən də tualetə dəyim, gedək, müəllim. Çox yubanmayaq. Nə deyib atalar? Yolçu yolda gərək.

Süleyman maşına tərəf gedib yenə siqaret yandırdı. Sürücü gələn kimi yola çıxdılar.

Bu dəfə tez yuxuya getdi. Gözünü açanda gördüyü yerlər ona çox doğma idi. Rayonlarına çatmışdı. Dan yeri ağarmağa başlamışdı. Üzündə təbəssüm yarandı.

Geniş əkin sahələrinə baxdıqca ürəyi də sinəsində böyüyürdü. Uzaqdakı nəhəng dağlar kölgə kimi qaralırdı. Əkin sahələrinin üstündən uçan bütün quşları tanıyırdı: Bu, şanapipikdir, bu, sağsağandır, bu, sarıköynəkdir...

Sahədəki atlardan gözlərini çəkmir, bir tərəfdən də sahiblərini axtarırdı. Əlində uzun çubuqla sahədə gəzişən şux qamətli kimisə görəndə bilirdi ki, atın sahibidir, rahatlaşırdı.

Maşın sürətlənmişdi, yol qırağındakı adamları, heyvanları 25-ci kadr kimi görürdü. Elə bil zamanda səyahət edir-

di. Adamlar bir anın içində görünüb qəfil gözdən itirdilər.

Ağaclar isə daha gec yoxa çıxırdılar. Süleymana elə gəlirdi ki, ağaclar da harasa gedir. O, kəndə qayıdırdı, ağaclar isə kənddən baş götürüb qaçırdılar.

Kəndə az qalmışdı. Gözləri dolmuşdu. Ağlamamaq üçün özünü güclə saxlayırdı. Sürücü də bunun fərqi varıb sürəti azaltmışdı ki, bu eynəkli, şlyapalı tərs adam ətrafa doyunca baxa bilsin. Süleymanın düz otuz il idi ki, buralara ayağı dəymirdi...

Elə bil dünən idi, iyirmi yaşındaydı. Əsgərlikdən təzə gəlmişdi. Xuramanı sevirdi. Xuraman da onu sevirdi. Sübh tezdən kəndin çıxışındakı qəbiristanlıqda görüşüb Bakıya qaçacaqlar. Elə bil dünən idi...

Xuramanın atası Bəylər kişi demişdi ki, iki dünya bir ola, Hikmətin oğluna qız verməz.

Kəndin ən hörmətli kişilərindən idi Bəylər kişi. Mal-mülkünün sayı-hesabı bilinmirdi. Üç oğlu, bir qızı var idi. Evin ilkbeşiyi idi Xuraman. Oğullarından da çox istəyirdi qızını. Amma Hikmətin oğluna qız verməməyinin səbəbi başqaydı.

Süleymanın atası Hikmət kişi də elə-belə adam deyildi, Kənd Sovetinin sədri idi. Bütün kənd onun sözünə tabe idi. Onun icazəsi olmadan heç kim daş üstünə daş qoya bilməzdi. Hamı onun yanına xahişə gəlirdi.

Vəzifəyə gələndən sonra lap əzəzil-ləşmişdi. Bir vaxtlar Bəylər kişi ilə möhkəm dost idilər. Uşaqlıqdan bir yerdə böyümüşdülər. Sonra nə oldu, nə olmadı, heç kənd camaatı da bilmədi, bir gecənin içindəcə qanlı-bıçaq oldular. Görəndə bir-birlərinə salam da vermədilər.

Hikmət kişi də Süleymana demişdi ki, Bəylərin qızını alsa, ona haqqını halal eləməyəcək, çıxaracaq oğulluqdan.

Ancaq Süleyman atasına qulaq asmadı. Çox sevirdi Xuramanı. Xuraman da onu çox sevirdi. Qoşulub qaçdılar Bakıya.

Bir saatin içində bütün kəndə yayıldı xəbər. Bəylər kişi Hikmətin qapısına gəldi. Kənd camaatı da tamaşaya yığılmışdı. Söyüşdülər, əlbəyaxa oldular, axır taqətdən düşüb aralandılar.

Heç on gün olmamış Hikmət kişi insult keçirdi, yatağa düşdü. Anası günlərlə Süleymana zəng vurdu, nə qədər and-aman elədi ki, atası ölüm ayağındadır, bu gün-sabah öləcək, gəlsin, halallıq istəsin. Süleyman inanmadı. Elə bildi, aldadırlar onu, Xuramandan ayırmaq üçün belə deyirlər. Getmədi kəndə.

Atasının ölüm xəbəri gələndən sonra bildi ki, yalan deyilmiş. Bilmədi neynəsin. Gecə birbaşa atasının qəbrinə getdi. Hönkür-hönkür ağladı atasını. Sakitləşdi. Sonra yenə ağladı. Ta ki gözündə yaş qalmadı.

Gizləncə evə getdi ordan. Anası başına qara yaylıq atıb təsbeh çevirirdi həyətdə. Oğlunu görüb hönkürdü o da. Süleymanın ürəyi bircə ona rahatladı ki, anası onu heç nədə günahlandırmadı. Dedi, Allahın qisməti beləymiş: “siz Bakıda Xuramanla bir-birinizdən muğayat olun, heç bura gəlməyin, mən hərdən gələcəm sizin yanınıza”.

O cür də elədi Süleyman. Bir də kəndə qayıtmadı. Düz otuz il. Düz otuz il bir-birindən muğayat oldu Bakıda iyirmi yaşlı Süleymanla on səkkiz yaşlı Xuraman. İş tapdılar, işlədilər. Kirayələrdə qaldılar.

Uşaqları olmadı. Bütün pulları həkimlərə, dərmanlara getdi. Türkiyəyə, İrana getdilər şəfa tapmaq üçün. İsraildən

Bakıya gələn yəhudi həkim son ümidləri idi. O da kömək olmadı.

Süleymanın anası girdi işin içinə. Falçılara, baxıcılara, pirlərə, ziyarətqahlara apardı gəlinini. Hər dəfə bir molla yanına getdi, dua yazdırdı, dedilər, əməl eləyiblər gəlininə, əməl eləyənin əli qurusun.

İyirmi il sonra oldu uşaqları. Hikmət qoydular adını.

Taksi kəndin girişinə təzəcə çatmışdı, Süleyman sürücüyə dedi ki, qəbiristanlıqda saxlasın. Sürücü “baş üstə” – deyib maşını saxladı.

Səhər açılmışdı. Süleyman maşından düşüb qəbiristanlığa baxdı. Qəbiristanlıq xeyli böyümüşdü. Qonşu kəndə çatırdı artıq.

Atasının məzarını axtara-axtara qəbiristanlıqda gəzməyə başladı. Hələ üstü götürülməmiş qəbirlər var idi, üstündə hərbi formada cavan oğlan şəkilləri, bayraqlar. Kəndin şəhidləri. Hamısının qarşısında dayanıb şəkillərinə, məsum üzlərinə baxdı, adlarını, təvəllüdlərini oxudu.

19 yaş, 18 yaş, 20 yaş, 21 yaş...

O da əsgərlikdən qayıdıb Xuramanı qaçırandan bu yaşda idi. Elə bu qəbiristanlığın yanında görüşüb qaçmışdılar.

Düşünə-düşünə atasının qəbrinə çatdı. Özünü saxlaya bilmədi, yenə hönkür-hönkür ağladı. Bilirdi ki, atası ona görə ölüb, amma daha çox atası ilə halallaşmağa gəlmədiyi üçün peşman idi, özünü bağışlaya bilmirdi.

Sürücünün də siqaret çəkə-çəkə ona baxdığını görüb özünü ələ aldı. Gödəcəsini çıxarıb atasının başdaşının tozunu sildi, şəklini sığallayıb öpdü, sonra qəbrin yanında bitmiş kol-koslu yolub maşına tələsdi.

– Bu yolnan sür elə. Hələ gedəcəksən, var bir az.

– Atan idi, müəllim?

– Hə. Atam idi...

Süleyman çox yorulmuşdu. Həm də hiss eləyirdi ki, kəndə qayıtdığı üçün narahatdır. Bakıdan niyə qaçdığını unutmuşdu. İndi o problem eyninə də deyildi. Elə bil bu kənddən qıraqda heç həyatı olmamışdı. Bakıda yaşadığı otuz il elə bu kəndin həndəvərində fırlanmaq kimi bir şey idi onun üçün. Kəndə haqq-hesab çəkmək üçün qayıtmışdı...

– Allah rəhmət eləsin! Mənim də atam mən uşaq olanda ölmüşdü...

– Allah rəhmət eləsin! Qabaqdan sağa dönəcəksən, – Süleyman sürücünün təzə söhbətə başlaması istədiyini hiss edib tez qarşısını aldı, – Sağa dönüb axıra kimi düz get. O çayı görürsən? Körpünü keçib yoxuşu qalxacaqsan. Ode, tərənin başındakı evdi.

Hava tamam aydınlanmışdı. Küçədəki tək-tük adamlar təəccüblə maşına baxırdılar. Maşın gözdən itənə kimi baxışlarını çəkmirdilər.

Süleyman şlyapasını bir az da üzünə endirmişdi.

– Düz o göy darvazanın ağzında saxla! Hə, hə, burda saxla! Saxla! – yol boyu sakit danışan Süleyman həyəcanla dedi.

Sürücünün pulunu artıqlaması ilə verdi, çamadanını götürüb maşından düşdü. Heç yol yoldaşı ilə sağollaşmaq ağına da gəlmədi.

Darvazanı çiyini ilə itələyib tez içəri girdi. Darvazaları həmişə açıq olurdu.

Həyəətə girən kimi anasını gördü. Anası ətəyinə dən doldurub toyuq-cücəni yemləyirdi. Əvvəl tanımadı, qorxdu, sonra şlyapalı, eynəkli adamın oğlu olduğunu

bilib ətəyindəki dənini hamısını yerə tökdü, yüyürdü onun üstünə, qucaqlayıb bağrına basdı, öpdü, qoxladı.

Süleyman da boynunu büküb eləcə dayandı. İçəri keçdilər. Ordan-burdan hal-əhval tutdular. Anası söhbət edə-edə süfrə açdı oğluna. Çayı dəmləmişdi artıq. Pendiri, çörəyi, şoru, qaymağı, balı stola düzdü.

Anası çayı da gətirəndən sonra oturdu. Gözlədi ki, oğlu danışsın. Süleyman da bunun fərqlində idi, amma heç nə demək istəmirdi. Acmışdı. Hələ çay gəlməmiş yeməyə başlamışdı. Bir təndir çörəyini yeyib qurtarmağına azca qalmışdı.

Anası ikinci stəkan çayı da qabağına qoyanda soruşdu:

– Nə əcəb ilin-günün bu vaxtı kəndə gəlmisən? Özü də bu saatda. Nəse olmayıb ki?

Süleyman ağzına qoymağa hazırlaşdığı loxmanı əlində saxladı.

– Ay ana, guya bilmirsən nolub?! Canımı boğazıma yığışlar ta! Şəhərdə hamı başıma oyun açır! Evdən çölə çıxmağıma peşman oluram! Dəli eləyiblər məni! – deyib çayından qurtumladı.

Anası məsələnin nə olduğunu bilirmiş kimi dinmədi. Gözlədi ki, Süleyman özü danışsın.

– Mən bədbax neyləyim ki, o it oğlu it Paşinyana oxşayıram?! Allah belə yaradıb da! Mənim günahım nədi?! – Əlində saxladığı loxmanı ağzına atıb diri-diri uddu, üstündən də çay içdi. – Burnumdan gətirirlər hər şeyi! Nə işdə otura bilirəm, nə avtobusa minə bilirəm, nə mağazaya girə bilirəm! O gün bizim Elnurun oğlunun sünnət toyunda idim. Toyda hamı mənə baxıb gülürdü. Uşaqlar gəlib təpik-zad vurdular! Küçədə də rahat yeriyə bilmirəm!

– Qələt eləyirlər! Özləridi erməni! Haran oxşayırsın?! Heç haran Paşinyana ox-

şamır! Özləri oxşayır elə erməniyə! – anası danışdıqca əsəbiləşən, pörtən oğluna təsəlli verməyə çalışdı.

– Oxşayıram da! Özüm görmürəm?! Elə bil əkiz qardaşyam o it oğlu itin! Hara gedirəm, barmaqla məni göstərib gülürlər.

Doğrudan da, Süleyman birəbir Paşinyana oxşayırdı. Müharibəyə qədər bu bənzərlik başına bəla olmamışdı, ancaq müharibədən sonra onun kabusuna çevrilirdi.

Müharibənin ən qızğın vaxtları idi. Ölkədə Paşinyanı tanımayan, “Noldu, Paşinyan?” ifadəsini bilməyən adam qalmamışdı.

İşdə iş yoldaşları, məhəllədə qonşuları, avtobusda, metroda tanımadığı adamlar, – hamı onu ələ salırdı.

Nə restoranda bir tikə çörək yeyə bilirdi, nə də marketdən çörək ala bilirdi.

Süleyman bir müddət buna dözməyə çalışdı, fikirləşdi ki, bir-iki günə yaddan çıxacaq, rahat həyatına qayıdacaq, amma elə olmadı.

Üstəlik, dostu Elnurun oğlunun sünnət toyunda rəqs eləyəndə uşaqlar Süleymanı mühasirəyə alıb başına oyun açmışdılar. Biri üstünə zeytun atmışdı, biri dalına təpik vurub qaçmışdı. Hamı gülmüşdü, o da pencəyini götürüb heç pul da yazdırmadan aradan çıxmışdı. Həmin günün səhəri məzuniyyət götürməyi qərara almışdı.

O günlərdən birində oğlu məktəbdən ağlaya-ağlaya gəldi. Uşağı güc-bəla ilə sakitləşdirdilər. Su verdilər, nəfəsini dərdi. Bir az özünə gəldi. Sonra “Məktəbdə hamı mənə “Paşinyanın oğlu” deyiiiir” - deyib yenə hıçqıra-hıçqıra ağladı.

– Gedib o məktəbi uçuracam başlarına! Erməni köpəy uşağı! – Süleyman yerindən dik atıldı.

Asılıqandan pencəyini götürüb geyinənə kimi əsəbi soyudu, ya nədən, qapının

ağzında dayanıb heç nə demədən eləcə arvadına baxdı.

Xuraman: “Sən otur, ay Süleyman. Mən sabah gedərəm o məktəbə! Qələt eləyirlər! Gedib özüm ağızlarını cıracam!” – deyib ərini sakitləşdirdi. Süleymanın eşitmək istədiyi sözləri muncuq kimi ard-arda düzdü.

Süleyman rahatlaşıb pencəyini əynindən çıxardı, yerinə asdı.

– Sən də zarıma yalandan! Nolub Paşinyana?! Rədd ol get əl-üzünü yu, gəl çörəyini ye! – Xuraman hikkəsindən hələ də hıçqıran oğlunun üstünə qışqırdı.

Süleymanın səbir kasasını daşıran sonuncu damcı oldu bu. Elə həmin gecə Xuraman Süleymana təklif elədi ki, rayona getsin, həm başı dincələr, həm də bu söhbət yaddan çıxar, sonra qayıdar.

– Bilirəm, kənddəkilər də bunu danışır... – Süleyman əllərini, ağzını silib dedi.

– Cəhənnəmə danışsınlar... – anası dodağının altında mızıldandı.

– Hə, cəhənnəmə danışsınlar. Sən heç kimə demə gəldiyimi. Ona görə tezdən gəlmişəm. Heç kim görmədi məni. Bir-iki ay burda qalacam. Müharibə qurtarsın, Paşinyan-zad yaddan çıxsın, qayıdaram Bakıya. Ona kimi burda qalacam.

O cür də elədi. İlk günlər evdən çölə çıxmadı. Həyətdə bağ-bağça ilə başını qatırdı. Heç darıxmırdı da.

Evləri kəndin ən hündür yerində idi. Təpənin başında. Bütün kəndi görmək olurdu. Körpünü, söyüdlükdəki “Kislovodsk” kafesini, kəndin məktəbini, qayınatası Bəylər kişinin malikanəsini... Kəndin çıxışındakı qəbiristanlıq da görünürdü. Ən çox da ora baxmağı sevirdi niyəsə. Hər

dəfə qəbiristanlığa baxanda ona elə gəlirdi ki, başdaşları sahədə işləyən adamlardı. Günün istisində, yağışın altında, səhər tezdən, axşamçağı dayanmadan sahədə işləyən balaca adamlar...

Həyətləri də böyük idi Süleymanın. Nar, gavalı, alma, armud, zoğal, ərik, qoz... Hər ağacdən var idi. Ucsuz-bucaqsız bağları meşəyə oxşayırdı. Bu bağa girən qonaqlar çox vaxt azırdılar, güc-bəla ilə bağın çıxışını tapırdılar.

Uşaq vaxtı Süleyman özü də bu bağda xeyli azmışdı. Sonra yavaş-yavaş ağacların yerini əzbərlədi. Çətini nar ağaclarını tapana kimi idi, nar ağaclarının yanından düz keçəndən sonra həyətdəki balaca tualet görünürdü, ondan sonrası asan idi.

Nar ağaclarının altında köhnə “Moskviç” də var idi. Qırmızı, təkərləri, oturacaqları sökülmüş, pəncərəsiz “Moskviç”. Babasının idi. Amma bilmirdi ki, o maşın niyə burdadır, necə bu hala düşüb? Heç maraqlanmamışdı da. Hərdən oynayanda maşının üstünə çıxıb hoppanıb-düşürdü.

Hələ də yerində idi “Moskviç”. Lap pis hala düşmüşdü, amma heç yerindən tərpənmək fikri yox idi. Süleyman maşının çoxdan partlamış təkərinə təpik vurub bağa girdi.

Hər yeri ot-alaq basmışdı. Nar ağaclarının çoxu qurumuşdu. O biri ağacların da vəziyyəti yaxşı deyildi.

Süleyman bütün günü bağla əlləşirdi. Ən birinci ot-alaqları təmizlədi. Bağın üzgözü açıldı. Onda fikir verdi ki, əslində, bağları o qədər də böyük deyilmiş.

Bütün bağı başdan-ayağa bellədi. Qapıdan keçən arxdan bağa su qoşdu, bu-

dadığı ağacların hamısına doyunca su içirdi. Gövdələrini, yarpaqlarını sığalladı.

Üz-gözünü saqqal basmışdı. Neçə gündü güzgüyə baxmırdı. Gəldiyi gün həyətdəki əlüzyuyanın güzgüsünü qırıb atmışdı. Anasına da demişdi ki, iş görəndə qırıb bilmədən.

Müharibə isə davam eləyirdi. Hər gün azad olunmuş torpaqların xəbəri gəlirdi.

Hər şad xəbərdən sonra Süleyman həyətdə çıxıb fərəhlə kəndə tamaşa eləyirdi. Uzaqda qaralan dağların yavaş-yavaş göyərdiyini, yaşıllaşdığını görürdü.

Kəndə altı şəhid gəlmişdi. Hər dəfə kənd camaatı qara xəbər gələn qarıya qarışqa kimi axışırdı. Süleyman da anasından öyrənirdi kimin şəhid olduğunu. İstəyirdi gedib başsağlığı versin, amma ürək eləmir di evdən çıxmağa. Həm Bəylər kişiylə rastlaşar deyə, həm də Bakıda onu gözümçixdiyə salan bu bəlaya görə.

İki həftədən çox vaxt keçmişdi. Süleyman ayın, həftənin hansı günü olduğunu da bilmirdi. Təkcə müharibənin neçənci günü olduğunu öyrənirdi televizordan. Qırx günü keçmişdi.

Süleyman darvazadan çölə ayağını da atmamışdı bu günlər ərzində. Heç kim duyuq düşməmişdi onun kənddə olmağından. Həyətdə başını qatırdı. Gah bağda işləyirdi, gah da ayaqları laxlayan stol-stulu düzəldirdi həyətdə.

Bir gün anası təlaşla gəldi çöldən.

Yenə bağda iş görürdü Süleyman. Çiyinə atdığı dəsmalla boynunun, üzgözünün, başının tərini sildi, kürəyə dirsəklənib anasının verəcəyi xəbəri gözlədi:

– Bəylərin balaca oğlu Murad şəhid olub! Tabutu yoldadı... – anası Süleymanın nə deyəcəyini gözlədi.

Süleyman heç nə demədi. Kürəyi ağacın dibinə atıb evə qalxdı.

Tabutdan qabaq Xuraman gəldi kəndə. Qaranəfəs idi, elə bil bütün yolu qaçmışdı. Ərinə baxmadı heç. Yol boyu saçını alaqtu kimi yolmuşdu. Süleyman onu görüb ayağa qalxdı. Dodaqları əsdi, amma heç nə deyə bilmədi. Nar ağacı kimi quruyub yerindəcə qaldı.

Xuraman gəldiyi kimi də evdən çıxıb getdi atası evinə. Süleymanın anası da başına yaylıq bağlaya-bağlaya onun arxasınca çıxdı.

Süleyman oğlu Hikmətlə evdə qaldı. Hikmət də ağlamışdı, gözləri şişmişdi, amma Süleyman bilirdi ki, Hikmət anasının halına ağlayıb, dayısını heç tanımır, şəhid nədir, bilmir.

“Qarabağ! Qarabağ! Qarabağ!”

“Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz!”

“Qarabağ bizimdir! Bizim olacaq!”

“Allahu Əkbər! Allahu Əkbər!”

Kənd camaatının səsi Süleymaningilin evinə qədər çatanda bildi ki, qayını Muradın tabutu artıq kənddədir. Ağlaşma səsi şüarlara qarışıb bütün kəndi ağışuna almışdı.

İstədi gedib tabutu da öpsün, Bəylər kişinin əl-ayağını da... Amma quruyub qalmışdı yerindəcə. Kimsə astaca toxunsa, qurumuş budaq kimi sınıb qopacaqdı bədənindən əl-ayağı. Getmədi.

Yata da bilmədi o gecəni.

Gecə boyu fikirləşdi. Gecə boyu kənd camaatının səsi kəsilmədi. Şüarlar dayanmışdı, amma ağlaşma səsi kəsilmirdi.

Səhərə yaxın yuxuya getdi.

Günorta oyanan kimi ağına nə gəldisə, tez əynini geyinib, əl-üzünü yuyub çıxdı evdən.

Hava günəşli idi, isti idi. Elə bil noyabr yox, yayın ortası idi.

Evdən çıxıb eniş aşağı sallandı. Biriki uşaqdan başqa heç kim yox idi küçədə. Bütün kənd camaatı Bəylər kişinin qapısında idi.

Süleymanı görənlər uşaqlar əvvəlcə qorxudular. Sonra “Paşinyaaaaan! Paşinyaaaaan!” deyə-deyə düşdülər arxasınca.

Süleyman yeyin-yeyin yeriməyə başladı. Uşaqlar da bir-birini haylaya-haylaya çoxalırdılar. Gülə-gülə Süleymanın dalınca qaçırtdılar, söyürdülər, gülə-gülə “Noooldu, Paşinyan?! Noooldu, Paşinyan?!” – deyib daşlayırdılar. Əl çəkənə oxşamırdılar.

Süleyman körpüyə çatanda artıq qaçmağa başlamışdı.

Təngnəfəs olmuşdu, amma dayana bilməzdi. Cənazə götürülməmiş Bəylər kişinin evinə çatmalı idi.

Ev görünürdü. Az qalmışdı. Bir az da qaçsa, uşaqlardan canını qurtaracaqdı.

Bəylər kişinin evinin qabağına yığılmış böyüklər uzaqdan qaça-qaça gələn adama, onun arxasınca düşən uşaqlara baxırdılar. Heç kim başa düşmürdü ki, nə baş verir.

Uşaqların səs-küyünə həyətdəki, evdəki adamlar da çölə çıxmışdılar.

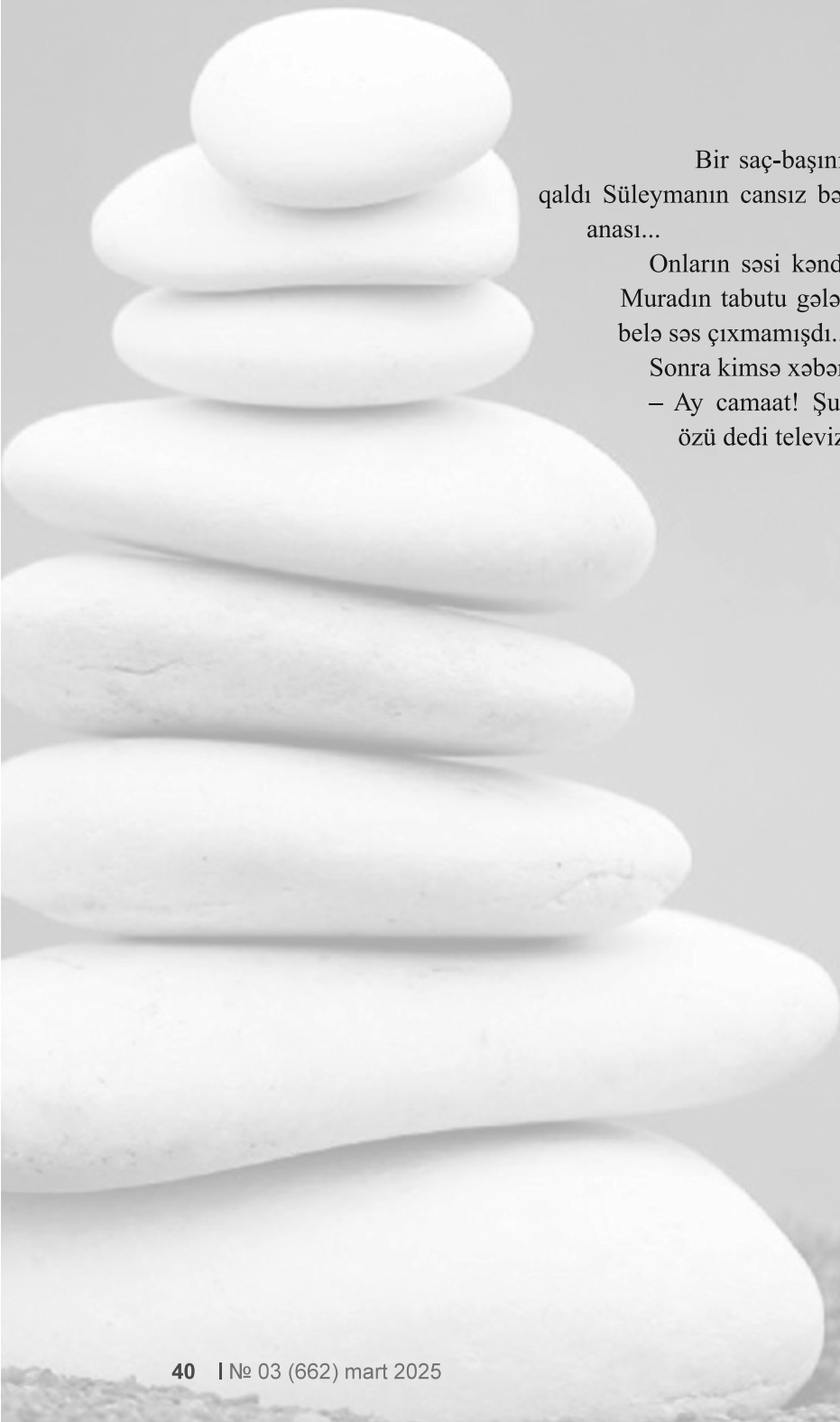
“Tutun Paşinyanı!”

“Paşinyaaaaan!”

Kəndin cavanları Süleymanı Bəylər kişinin evinin darvazasına çatmamış haqladılar. Yumruqlayıb yıxdılar yerə. Uşaqlar, dəliqanlı gənclər, böyüklər qarışqa kimi daraşdılar onun üstünə. Vurduqca vurdular, söydükcə söydülər, tüpürdükcə tüpürdülər... Soyumadı ürəkləri.

Bəylər kişinin heç tükü də qımıldamadı. Nə Xuraman girə bildi araya, nə Süleymanın anası...

Ta ki qocalardan biri “Öldü ta it oğlu it! Bəsdirin!” – deyənə kimi.

Bir saç-başını yolan Xuraman
qaldı Süleymanın cansız bədəninin başında, bir də
anası...

Onların səsi kəndə elə yayıldı ki, heç dünən
Muradın tabutu gələndə bütün kənd camaatından
belə səs çıxmamışdı...

Sonra kimsə xəbər gətirdi:

– Ay camaat! Şuşanı azad elədik! Prezident
özü dedi televizorda! Müharibə qurtardı!

Şamil HƏSƏN

BAĞACIQ

Otaq böyük və rütubətli idi, divarların bütün küncləri kiflənmiş, tünd-yaşıl rəngli göbələklər suvağın sarımtıl rəngini xırda-xırda tutmuşdu, uzaqda səmanın ənginliklərində doğan günəşin buludlar arasından boylanan zəif şüaları pəncərədən bir küncə düşürdü. Binanın ətrafındakı qamışlıqdan gələn üfunət otağın havasını ağırlaşdırırdı, buna görə otağın nəmi artır, yenicə pöhrələnən günəşin istiliyi qüvvəsiz qalırdı.

Mərkəzi istilik sistemi kəsildiyindən bütün bina sakinləri kimi, mən də elektrik sobasına möhtac olmuşdum. Bu soba ən soyuq yerdə – çarpayımın yanında qoyulmuşdu, lakin divar soyuqluq və islaqlıq saçdığından o soba da çarəsiz qalırdı. Hərdən çarpayımında fırlanıb ağız aşağı düşəndə əlim divara dəyən kimi islanırdı, onda əlimi yorğanıma silib tez qurulaırdım.

Mən yuxudan ayılıanda artıq saat 12-nin yarısı idi, günortaya az qalırdı, dəqiqələşdirmək üçün gözlərimi qıyıb divarda tıq-tıq salan saata bir də baxdım: doğru görmüşəm. Tərləmişdim, anamın səhər tezdən işə gedərkən alnımın üstünə

saldığı qalın dəsmal qaldırıb sifətimi, boyun-boğazımı sildim. Anam səhər işə gedərkən mənə demişdi ki, stuldan asdığı paltarlarla əynimi dəyişim, mən yuxulu-yuxulu başımı tərpadərək onu eşitdiyimi təsdiqləmişdim. İndi durub tərlı tuman-köynəyimi dəyişməliyəm. Amma nədənsə qanım it qanına dömmüşdü, bu sətəlcəmə görə deyildi, pulsuzluğuma görə heç deyildi.

Mən gecəyarısı sayıqladığım vaxt bir yuxu gördüyümü xatırladım, gördüm ki, qrosmeyster Kasparovla şahmat oynayırəm, o, mənı yarışda məğlub edir, sonra mənə bic-bic dodaqaltı gülümsəyirdi. Çox əsəbiləşmişdim, yuxudan qışqıraraq ayılıanda anamı başımı ovxaladığını, qaynar su uzatdığını gördüm. Doğrudur, gecə bunu sayıqlama kimi qəbul etdim, amma indi oyananda mənə kiməsə, nəyəsə qarşı ikrah yaratdığını hiss edirəm. Şahmatı hələ bir həftə bundan qabaq bir qız öyrətmişdi, o qızdan yaman xoşum gəlirdi. İndi hiss edirəm ki, o, mənı öyrədibsə, mən heç kimə məğlub ola bilmərəm.

Mən bunları düşünə-düşünə cəld əynimi dəyişməyə başladım, tərim soyuma-

miş mütləq maykamı çıxarmalı, tərimi silməli, yenisini geyməli idim, çünki mən uşaqlıqdan artıq belə öyrəncəli idim. Bu zaman pərdəyə yapışan bağacıq gözümə sataşdı, dəftərlə böcəyi vurub saldım, ayağımla da əzdim. Bundan sonra otaqda onun kəskin qoxusu yayıldı, peşman oldum, gərək ayağımla əzməyəydim. Bu vaxt yenə biri gözümə dəydi, onu vurub yerə saldım, ancaq bu dəfə əzmədim, ayağımla vurub otağın o biri başına doğru dığır-latdım. Böcək ağzı yuxarı, qanadları üstə durdu. Onu əzmək istəyirdim, amma o, ayaqlarını hərəkət etdirərək yerindən qalxmaq, uçmaq istəyirdi. Bir anlıq mənə qərribə bir maraq bürüdü, çay-çörək yeməyə getməli olduğum halda nədənsə durub vuraraq gicəlləndirdiyim böcəyə tamaşa etmək istədim. Mən onun döşəmədə qanadları üstə çabaladığını, xırda, nazik və qəhvə rəngli ayaqlarını seyr edirdim. Ağım tıl qarnının üstündə rəqs edən ayaqları mənə əsgərlərin marşını xatırladırdı. Mən ona rəhm elədim, əzmədim. Əgər çevrilib uçmağa çalışsa, cəld öldürəcəkdim, bu şərti özümə sanki qanun kimi qoydum.

Bağacığı elə vurmşudum ki, otaqdakı kiçik dekor masasının altına, daha doğrusu, küncünə düşmüşdü. İndi artıq bu cücü çabalaya-çabalaya, qarnı yuxarı, ayaqlarını mümkün qədər tərsinə yerə vuraraq harasa doğru getməyə çalışırdı. Əl-üzümü yudum, çay-çörəyimi yedim. Hələ üstəlik zoğal mürəbbəsini qaynar çaya qatıb içib, qəşəngcə gəyirdim də...

İndi baxıram ki, o bağacıq artıq xeyli məsafə qət edib, çarpayımın yanına çatıb; əyilib diqqətlə baxdım, həqiqətən, o bay-aqki kimi qarnı yuxarı tərs addımlayır, amma mən ona imkan verməzdim ki, uçub yorğan-döşəyimə qonsun, orda yenidən qış yuxusuna getsin, ona görə qəzetlə sürüyüb həmənkə yerinə qayıtdım. Hər ehtimala

qarşı, yorğanımı, mələfəmi silkələyib çarpayını səliqə-sahmana saldı. Bu zaman döşəməyə nəşə düşərək tıq deyə zəif səs çıxardı – bu, doğrudan, başqa bir bağacıq idi. Mən öz-özümə düşündüm: Kim bilir, bəlkə, bu öz qardaşını axtarır, ən yaxşısı onu da dostunun yanına sərmiş.

Əslində, mənəim ürəyim sıxılırdı, kiməsə, nəyəsə qarşı naməlum hisslər keçirirdim, sanki qisas alırdım, bu hisslərə nə ad qoyacağımı da bilmirdim. Hərdən canım sıxılanda pərdəni çəkib yamyaşıl ağacların budaqları arasından boylanan Kür çayının mənzərəsinə baxırdım. Bu dəfə pərdəni çəkəndə yamyaşıl ağaclar görmürdüm, yarpaqları tökülüb keçəl qalan həmin ağacları və bir də təzə gəlinin üzünü kimi duvaq altında qalan Kürü deyil, artıq qayınata yanına çıxıb bilən gəlini – Kür çayını gördüm. Mən elə hiss elədim ki, günəş lap qərbdə doğub, onun zəif şəfəqləri üzümə candərdi vurur.

Eyvana çıxıb təmiz hava alandan sonra yenidən bağacıqlara baş çəkdim. Yeni gətirdiyim bağacıq zəif hərəkət edirdi, mən bayaqdan kəlləmayallaq yeriyən bağacığın yanına əyilib gözümü düz onun ayaqlarına, bığlarına zillədim: o yorulmamışdı. Karandaşı götürüb onun qarnına yaxınlaşdırdım. Karandaşı qaldırdım, o da karandaşla bərabər qalxırdı. Artıq o, ayaqları üstündə durur, ağır-ağır ləngər vura-vura yeriməyə başlayırdı. Mən onun dostunu qaldırmadım, heç özü də qalxmağa cəhd göstərmirdi, ancaq arabir tərənir, hələ ölmədiyini nümayiş etdirirdi.

Hiss edirdim ki, o, mənə dua oxuyur, alqış edir, o biri işə hələ yalvarır, mənəim xeyirxahlığımı gözləyir, ona görə şəstlə onlara baxırdım. Anidən ağılıma yenidən ayağa qaldırdığım bağacığı tərsinə çevirmək düşdü. Ona rəhm elədim, ağılımdan keçən cinayətləri həyata keçirmədim, o bu dəfə

ayaqları üstündə normal yeriyirdi, mən onun istiqamətini dəyişib sonradan gətirdiyim həmcinsi tərəfə çevirdim, o ləngər vura-vura, səyllənərək dostunun yanına gəldirdi. Mən onun öz dostunu qaldırmağını, bir yerdə məndən yaxa qurtarmaqlarını gözləyirdim, ona görə səbirlə onu izləməyə başladım. Heyhat, o, dostuna əl uzatmadı, heç onu dikəltmək fikrinə də düşmədi. Mən anıdan onu əzdim, kəskin keşniş qoxusu otağa yayıldı, püfləyib burnumu tutdum; onu əzərkən xırçılı səsi çıxdı. Bu səs mənə tanış idi, bir dəfə yıxılıb əlimi biləkdən çıxaranda blə bir xırçılı eşitmişdim. Sanki onun da biləyi çıxdı. Onda əvvəl mən ağrını hiss eləməmişdim, neçə saat sonra yavaş-yavaş ağırmağa başladı, həmin vaxt, yəqin, elədim ki, mənim əlim çıxıb. Bu dəfə də belə güman elədim, o, ağrını hiss eləməyəcək, bir azdan dostuna deyəcək ki, mənim qanadlarım qırıldı. Təzə gətirdiyim bağacıq indi çabalamağa başladı, sürətlə ayaqlarını tərpedir, döşəmənin üzərində var-gəl edirdi. Nəhayət, uzun zəhmətdən sonra ayaqları üstünə qalxdı, elə qalxar-qalxmaz döşəmədə çabalayan dostuna tərəf yaxınlaşdı. Mən yenə qərribə əminliklə hiss edirdim ki, onlar mənə bütün gücləri ilə yalvarır, məndən imdad gözləyirlər; hələ bu canlı bağacıqdan dostuna rəhmət, özünə isə uzun ömür arzuladığını eşitdim. Canlı bağacıq yeriyir, canını ölümdən qurtarmaq istəyir, lakin hər dəfə istiqamətini dəyişib dostundan aralanmağa çalışanda mən onu canını tapşıran bəcəyə doğru çəkirdim. Budur, artıq mənim canlı bəcəyim ölən bəcəyin ətrafında dövrə vururdu. Mən pərdəni silkələyib yeni bir bəcəyi döşəməyə saldım, bu da qış yuxusundan kal durub ləngər vurmağa başladı; onu ayaq barmağımın ucu ilə sürüyə-sürüyə köhnə dostlarının yanına gətirdim. Artıq o da dostu kimi dövrə vururdu. Sonra bir

neçə yeni bağacıq gətirib yanlarına qoydum. Onlar yavaş-yavaş, mənə dua edə-edə fırlanır, öz dostlarını ziyarət edirlər. Daxilimdən bir səs çıxıb onlara mənə tabe olmalarını əmr edirdi. Mən artıq o səslərə qulaq asır, ziyarətçi bağacıqlara eşitdirirdim. Onlar daha mənim sözümdən çıxmamalı idilər. Onların yallı ayininindən sonra ölən bağacıq ayaqlarını çox yavaş tərpedir, həm dostlarını, həm də məni ölümsüzlüyə inandırır.

Başımı qaldıranda gördüm ki, daha saat üçdür, yeni bir şey də gördüm: atamın ən yaraşılıq düşdüyü şəklidir. Və bu yaraşılıq şəkil qəbir daşına ömürlük həkk edilmişdir. Bayaq saata baxanda bunu heç görməmişdim, indi otağında yeni-yeni xatirələr kəşf edirəm. Bir də onu kəşf etdim ki, 23 yaşına gəlmişəm, böyük oğlan olmuşam; güzgü də mənim fikrimi təsdiqlədi.

Aclıq mədəmdə binamızın yanındakı gölməçədən gələn qurbağa qurultusunu qoparırdı. Atam həmişə deyirdi ki, ac ayı oynamır. Mən isə acanda ayıdan betər olurdum. Mətbəxə keçib şorbanı qızdırdım, ondan iki boşqab içib “dopumu doldurdum”, çay da içmək istədim. Bu vaxt qapımız döyüldü, qonşumuz bir stəkan duru yağ istədi.

Məni yuxu aparırdı, mətbəx pişiyi kimi divanda əsnəməkdən ölürdüm. Maraqlı bir yuxu görürdüm. Az öncə öldürdüyüm bağacıq dağın dibində dəfn edilib, üstünə də nəhəng sərdabə düzəldiblər; indi ora yüzlərlə bağacıq ziyarətə gəlir. Mən orda özümü də gördüm; gördüm ki, başımda şlyapa, əlimdə nazik nar çubuğu, əynimdə qoyun dərisindən palto var. Mənə gətirilən qurbanlar xoşuma gəlməyəndə nar çubuğu ilə bağacıqları döyürdüm, məsum bağacıqlar da mənə yalvarırdılar ki, gələn dəfə daha böyük taxıl dənəsi gətirəcəklər.

Mən onlara əmr etdim: bu dəfə mənə yalnız qoz-fındıq ləpəsi gətirməlidirlər, əgər gətirməsələr, onları sürüdən qovacaqdım. Belə də dedim. Onlar özləri də, mən də bildik ki, onların qida mənbəyi kəndlilərin taxıl sahəsi, qoz-fındıq bağları idi, lakin mən belə şey yemirdim, bunu mənə hörmət əlaməti olaraq gətirmişdilər. Sərdabənin yanında nəhəng buğda, fındıq, düyü və s. ləpələri qalaqlanmışdı. Onların arasında dişlənmiş buğda gördüm, tez əmr etdim ki, dişlək buğdanın sahibini tapsınlar. Nəhayət, həmin bağacıq tapıldı. O mənə dedi ki, yalnız yeyilmiş buğda gətirə bilib, indi də mənim mərhəmətimə sığır. Mən buna qane olmaram, yenə əmr etdim: bu bağacıq qanadları qırılaraq sürüdən qovulmalıdır. Bütün bağacıqları kətəklədim, yalnız bir bağacıqdan savayı, o da gələn kimi mənim ayaqlarımı fındıq yağı ilə masaj etmiş, qanadları ilə silmişdi.

– Bu nə yuxudur, – deyib ayıldım. Qan-tər içində üzürdüm, divanda nə təhər yatıb qalmışdımsa, elə də oyandım. Boyunum çox pis ağrıyırdı, ürəyim şiddətlə döyünür, əllərim əsir, bədənim titrəyirdi. Hiss elədim ki, təzyiqim düşüb, tünd şokoladlı qaynar çay içmək istədim, ancaq nə şokolad tapdım, nə də qaynar çay. Çaydanın altını çoxdan söndürmüşdüm.

Dərman atdım, sonra bütün evi gəzib öz otağıma keçdim. Bu dəfə gördüm ki, döşəmədəki bağacıqların bir neçəsi dekor masasının üstünə qonublar. Onların hamısını öldürüb salfet ilə götürdüm. Yadıma bağacıqlar haqqında oxuduqlarım düşdü ki, onların buraxdıqları maye üzə, gözə dəyəndə qaşınma salır.

Gözümə yenə bağacıqlar dəyirdi. Mən bağacıqlarımdan doymamışdım, otaqdakı bağacıqları eyni yerə düzdüm, elə ordaca birini bayaqkı kimi öldürüb, digərlərini də yallı getməyə vadar elədim. İşin tərs-

liyindən indi onları ölünün başına fırlanmaq əvəzinə yumalayan görürdüm, hətta bu dəfə hiss elədim ki, onlar öz sürü başçılarını qaçıрмаğa çalışırlar, qulağıma hərdən mənə dedikləri söyüş də çatırdı. Onlar cığal məxluqa oxşayırdı, ona görə hamısını kibritlə yandırdım.

Yaxşı ki, qapımız açıq idi, qonşumuz Nərminə müəllimə məni soyuq döşəmədən qaldırıb öz isti evinə gətirdi. O gələndə məni otağın ortasında huşsuz görmüşdü. Mən indi özümü yaxşı hiss eləyirdim, hələ elektrik sobasının istiliyi də məni lap xumarlandırırdı. Mən qalxıb getmək istəyəndə:

– Uzan, – deyə dilləndi, sonra nəvazişlə gülümsədi, – Böcəklər yazıqdır, bala, onlar təzə Allah istəmirlər.

Məsələnin nə yerdə olduğunu anladım, yəqin ki, məni görübmiş. Susdum və bir az da utandım, sonra qaynar kofedən ləzzətlə içib axşamacan anamı gözlədim.

BANAN QABIĞI

Psixoloq bacıma sarı rəngin onu xoşbəxt edəcəyini deyibmiş. Xəstəxanadan qayıdanda atamla anam yolu boyu bacımın öz-özünə danışmağına baxıb başlarını bulayıblarmış. Qış təzəcə sovrulub gedir, ağacların rəngi özünə qayıdır, küləklər şəhərimizlə hələ vidalaşmasa da, soyuqlar artıq yola çıxmağa hazırlanmış.

Kafedə oturub çay sifariş eləyəndə atam ofisiyantın qulağına pıçıldayıb ki, çoxlu limon gətir, bir də elə elə, çay sapsarı olsun. Ofisiyant onda atama deyib ki, ananas aromalı çay var, o elə siz deyən kimidir, gətirim baxın. Süfrədə hər şey sarı rəng olub: ofisiyant hardansa sarı örtük gətirib masaya sərib, ananas aromalı, sapsarı çayı şüşə çaynıqda qarşılına qoyub. Üç qabda limon dilimləri və qənd qabındakı qəndlər də sarıymış. Onda günün günortası çağımış, hardasa gizlənmiş günəş də birdən çıxıb göyün üzünə və düz bacımın gözlərinə zillənibmiş.

Evə gələndə bacım yenə öz-özünü rəhbərliklə başlayıb. Atam yorğun-argın stula çöküb, anam yemək tədarükü üçün mətbəxə gedib. Bacımın oğünkü söhbətindən atam “qaranlıq”, “maşınlar”,

“iki oğlan”, “taksi” sözlərini başa düşüb. Sözləri bir yerə yığıb cümlə qurmağa təpəri çatmayıb, eləcə fikirli-fikirli anamın gətirdiyi yeməyi yeməyə girişib. Yemək sarı rəngdə deyilmiş, atam ona görə anama bərk əsəbiləşib, deyib, həkimin dediyini eşitmədimmi, get qızıma sarı rəngli yemək bişir. O gün anam sapsarı qayğanaq eləyib bacımın qabağına qoyub. Bacım yeməyə baxır, gülür və dodaqaltı nəsə deyirmiş.

“Nə deyirsən, ay qızım? De, biz də bilək” – atam onu əzizləyib, saçına sığal çəkib.

Bacım bircə “yol qaranlıq idi” deyib. Anamla atam bir-birlərinə baxıblar və görüblər ki, hər ikisinin gözləri dolub.

O günlər mən universitet imtahanlarına hazırlanırdım və demək olar, otağımdan qırağa çıxmırdım. Dərslərin yoğunluğu bir tərəfdən, o biri tərəfdən də aşıq olmuşdum, Süsəni sevirdim.

Qrupumuzu başqa bir qrupla birləşdirmişdilər. Yaman səs-küy idi. Rəsul aranı qatmışdı, müəllim hövsələdən çıxmışdı. Bu yerdə qapı döyüldü və sarıya bir qız üzr istəyə-istəyə içəri keçdi. Mən o sarıya qızı əvvəllər heç görməmişdim. Heç uni-

versitetdə sarışın qızla rastlaşmamışdım. Sarışın qız görmüş olsaydım, mütləq ona aşiq olardım. Universitetdə isə bütün qızlar qaraşın idi və mən aşiq ola bilmirdim. O gün sarışın qız içəri girəndə içimdə nələrsə tərpəndi və mən onu sevdiyimi anladım. Rəsul söhbəti biləndə xəfifcə başımdan vurdu, dedi, o qız sənə baxarmı?.. Doğrudan da, o qız heç mən tərəfə baxmırdı.

Qapının arxasından səslər gəlirdi, bacım var-gəl edir, öz-özünə nəsə pıçıldayırdı. Ondən Süsən üçün kömək istəmək fikrinə düşdüm, qapını açıb dustaqlar kimi bir o yana, bir bu yana gedən bacımı dayandırdım. Dedim, bir qız var, onu sevirəm, mənə kömək elə də, necə eləyim, qız mənə baxsın, sevgimə qarşılıq versin. Bacım dilinin altında nəsə dedi, anlaya bilmədim, elə bil Çin dilində danışırdı. Atam o yandan üstümə çəmkirdi ki, qızdan əl çək, görmürsən danışa bilmir. Bacım mənə baxıb güldü və əl çaldı.

Növbəti gün atam evi sarıya boyatmaq üçün usta çağırmışdı. Ustanın yanında bir fəhlə də vardı və onlar bacım qalan otağın bir divarını sarıya boyayıb işdən soyumuş, nə haqdasa mübahisə edirdilər. “Ala, sənin başın xərəbdü, o boydana yerə o pul çatar heç? Mayası deyil” – usta fəhlənin başından qapaz vurub qaqqıldadı.

Atam hərdən bir ustayla fəhlənin yanına gəlir, lətifə danışır, onları güldürür, özü isə gülmürdü. Mən dərs oxumaqdan sıxılıb mətbəxə gələndə bacımın döşəmədə oturub özü üçün mahnı zümzümə elədiyini gördüm. Bacım mahnının sözlərini dəyişə-dəyişə oxuyur, gülmür, əl çalırdı. Məni görəndə ayağa durmaq istədi, bacara bilməyəndə təzədən yerinə çökdü. İndi fikir verdim ki, qabağında xeyli banan var və o bananları bir-birinə toxundurub gülmür. İki-üçünü yemiş, qabığını da çiyin-

lərinə qoymuşdu. Bananların bir qırağı qalmışdı, çoxdan alındıqları bəlliydi.

Özümə çay süzüb oturdum və o an anam əlində dolu sellofan içəri girdi, hələ dodaqaltı deyindi də: “Heç gör biri qabağıma çıxırmı...” Anamın qabağına yüyürdüm, əlindəkiləri alıb mətbəxə apardım və onda gördüm ki, bacım uzanıb, bananları da üstünə düzüb. Elə o an mətbəxə gələn atamla usta da bu mənzərəni görüb çaşdılar. Usta özünü görməməzliyə vurdu, “qaqa, ordan su ver də mənə” deyib mətbəxdən çıxdı, suyu ona sarıya boyadıqları otağın qabağında verdim.

Evimiz sarıya boyanan gün bacımın öz-özünə danışmağı yavaş-yavaş anlaşılan olurdu. Psixoloq atama deyibmiş ki, arada bu cür danışacaq, fikir verməyin, sonra yorulacaq və onda sağalmağa başlayacaq. Bacımın danışıqları başa düşüləndə atamla anam onu söhbətə tutur, əzizləyirdilər. Atam bildiyi bütün lətifələri bacıma danışır, onun güldüyünü görəndə daha da coşur, qızını bundan çox güldürmək üçün dəridən-qabıqdan çıxır, özünü meymunluğa vurur, sərt görünüşünə yaraşmayan komikliklər eləyirdi.

Süsəni başqa bir oğlanla görmüşdüm. Oğlanın ağ maşını da vardı. Elə maşından düşəndə Rəsul qoluma vurub mənə göstərdi. Dedi, gördün, sənə demişdim. Acıqlandım Rəsula, söydüm onu. Sözüün düz çıxmasıyla fəxr eləyirdi oğraş gədə. Rəsulla danışmadım, ertəsi gün salamını da almadım.

Süsənin gəzdiyi oğlan universitetin həmkarlar komitəsinin sədriymiş. Kirpikləri uzun oğlan idi, hamıyla kitab dilində mədəni-mədəni danışırdı. Səidə dedi ki, uzun kirpikli oğlanları qızlar çox sevirlər. O gün onu da öyrəndim ki, Süsənin saçları yalançı sarıymış.

Bacımın pal-paltarı, telefonu, çarpayısı da sarıya çevrilmişdi. Bütün günü öz-özünə danışır, arada bananları ilə oynayır, sonra uzun-uzadı pəncərədən çölə baxırdı. Atama qalsa, onun pəncərədən baxdığı mənzərələri də sarıya boyayardı.

Səhər tezdən çörək almağa məni göndərdilər. Yaxınlıqdakı çörək sexindən alırdıq həmişə. Orda çörək imisti və dadlı olur. Rusa oxşayan oğlandan iki çörək istədim.

– Qaqa, səndən bir şey soruşacam. Pis başa düşmə. Qardaşyana...

– Hə... Nə olub? – dedim çörəkçi oğlanın uzatdığı çörəkləri ala-ala.

– Bir qız var e, ikinci mərtəbədə qalır. Onu tanımırsan?

Bacımı deyirdi. Bizim pəncərə burdan görünürdü.

– Yox, tanımıram. Nolub ki?

– Nəsə xoşuma gəlir o qız. Yaxşı qıza oxşayır.

– Nə bilim, qaqa... – söhbəti kəsib evə getdim.

Atamla anama çörəkçi oğlanın dediklərini dedim. Anam sevindi, atamın qaşları düyünləndi.

Səhərisi gün atamla sexə getdik. Çörəkçi oğlan yerində deyildi, yaşlı bir kişi “neçə dənə” soruşub çörəklərə sarı çöndü. Atam dedi, çörəyi burax, burda bir oğlan vardı, hanı o? Kişi dedi ki, o oğlan mənim oğlumdu, nə olub ki?

– Qızımdan uzaq olsun, yoxsa onun başına oyun açaram.

– Nə qız, ay qardaş? Mənim oğlum nə eləyib ki?

– Dedim də sənə... Uzaq olsun!

– Yaxşı, deyərəm... – kişi söhbəti çox uzatmadı.

Payız gələndə atam yaman borca düşdü, evi satası oldu. Əşyaları daşımağa fəhlə tutduq. Aşağıda yığılan barxananın yanında atam siqaret çəkirdi. Çörəkçi oğlan o an

yaxınlaşıb kömək lazım olub-olmadığını soruşdu və cavab gözləmədən mənim qa-bağıma yüyürdü. Əlimdəki televizoru götürüb geri çevrildi. Arxamda bacım gəlirdi, gülə-gülə, əlimdəki bananı soya-soya. Çörəkçi oğlanla yuxarı qalxdıq, qalan şeyşüyləri də köməkli yerə düşürdük.

Atam bacımı sevən oğlanın həmin oğlan olduğunu bilmədi. Mən də demədim. Əşyalar qurtaranda çörəkçi oğlan əl uzadıb mənimlə sağollaşdı və çəkinə-çəkinə bacıma baxdı. Bacım yarısoyulmuş bananı əlində tutub gülümsünür və təzəcə dil açmış uşaqlar kimi nəsə deyirdi. Atam onun əlindən tutdu, alından öpdü.

Biz maşına doluşanda çörəkçi oğlanın uzaqdan əl elədiyini gördüm. Atama zara-fatla soruşdum:

– O oğlan sarı olsa, Dilrubəni verərdin ona?

– Hansı oğlan?

– Çörəkçini deyirəm...

Atam gülümsündü və maşın sarıya boyanan küçəmizin yanından keçəndə bacım banan qabığını pəncərədən eşiyə atdı...

METRO TERMİNALININ SEVGİSİ

“Beləliklə, hər şey yuxuyla başladı”
Edqar Keret. “Yalanlar dünyası”.

“Qadın qəzəblə qışqırır: “Axmaqlar!”
Və fəhlələr ordan uzaqlaşmağa hazırlaşarkən belə deyib: “Oğlum öldü və bir göyərçinə çevrildi”.

Eduardo Qaleano. “Qadınlar”.

Birinci dəfə iyirmi yaşında öldüm. Hər şey qəfil baş verdi və heyrətdən genişlənilib az qala əlliqəpiklik boyda olan gözlərimdən xəstə bir sızıltı keçdi. Zəif bədənim ölümün bihuşedici dadını hiss edən an səyriməyə başladı, damar-damar olmuş sifətim buz soyuğu özünə çəkdi. Hündür körpüdən lil, bulanıq suyu üstündə çör-çöplə qabağına qatıb aparən çaya yıxıldım. Məni kimsə itələdi, ancaq bilmirəm kim. Suda çırpına-çırpına, ləhləyə-ləhləyə boğuldum. Lilli su həbəşi dodaqlarımı yarıb keçdi, zəif, incə boğazımın qısılmağına məhəl qoymadan ağciyərimə, mədəmə doldu. Ölüm anımda içimi nəhayətsiz bir genişlik duyğusu sardı. Hər yan dümağ, gözqamaşdıran işığa bürünmüşdü, daha sonra zil, qatı qaranlıq...

İçimə yığılan nəhayətsiz genişlik duyğusu çəkiləndən və yerini zil, qatı qaranlıq alandan sonra, təxmin edirəm, başqa bir aləmə keçid elədim. Ruhum soyuq bədənimdən yağdan tük çıxan kimi ləzzətlə çıxmışdı. Mən geniş, divarları görünməz salonda idim. Tavan və döşəmə şəffafdı. Bura kürsüdən, kürsünün üstündə səliqəsiz yığılan dairəvi püşk toplarından, bir külfət adamın asta-asta əyləşdiyi paralel masalardan ibarətdir. Mən elə düşündüm ki, biz səhradayıq, ətraf ucsuz-bucaqsız genişlik idi, ancaq istilikdən əsər-əlamət yoxdu. Daha sonra kürsüdə bir adam göründü və diqqətlə zilləndiyi yaşıl dəftərdən adlarımızı oxumağa başladı. Hamı buradaydı. O, şəhadət barmağını hərəkətsiz duran püşk toplarına çəkdi və astadan dedi:

– Diqqətlə baxın. Sizin gələcək taleyiniz onların içində gizlidir.

Düzü, heç nə anlamadım. O, püşk toplarını bir-bir qırmızı, zərli torbanın içinə atdı və qarışdırdı. Torbadan çıxan püşklə siyahıdakı adamları tutuşdurur; budur, beləcə sizin bundan sonrakı həyatınızın

hansı bədəndə keçəcəyi məlum oldu. Adı tutuşdurulan adamlar qalxır və dümağ, gur işığın arası ilə uzanıb yoxa çıxan cığıra qoşulurlar, asta-asta duman içində itən kimi itirlər, nəhayətsiz genişlik onları udur. Siyahıda adım səslənəndə qəfil məni həyəcan bürüdü. Əlimi cibimdə gizləmək istədim, ancaq ciblərim yox idi.

– Orxan Həsəni! – Zərfi oxudu və gözlünü gözlərimə dikib birməfəsə dedi, – Siz bundan sonrakı həyatınıza metro terminalı olaraq davam edəcəksiniz.

İkinci həyatıma metro terminalı olaraq başladım. Yerin altında lal-dinməz, tərpnəmz dayanmaq məni şiddətlə darıxdırır. Metal səthimin gur işığı şirə kimi canına çəkməyini, istiliyin qarmaqarışq naqillərimin arasında gəzişməyini hiss edirəm. Yəqin ki, bu qəbir əzabından daha dəhşətlidir. Ah, kaş hamı kimi mən də çürüyüb torpağa qarışardım! Zavoddan Bakı metropoliteninə aparən yolda tozlu pəncərədən şəhəri izlədim. Bircə dəfə də olsun şəhər üzü görməmişəm. Yurdum arı vızıltılarının ətrafı bürüdüüyü göy çəmənlər, sal qayaların bağırında yuva quran qartal qanadlarının altı və salxımlarından ətli meyvələr sallaşan yaşlı ağacların kölgəsi idi. Dündüz asfalt, səkilər, insanlar, hamısı məni həyəcanlandırır, bu zaman elektrik naqillərimin əsdiyini ana bətnində körpə tərpnənişi kimi duyuram. Nəhayət, məni o dərin çuxura saldılar. Tək deyiləm. Dostlarım da var. Onlar iki nəfərdir. Biz hərdən söhbətləşirik. Qaradınməz olsalar da, elə də pis oğlan deyillər. Dediyyə görə, Anton təyyarədən paraşütlə atlanıb, təəssüf, paraşüt açılmayıb. Rafiq isə Qarabağ müharibəsində minaya düşüb, ayaqlarının ikisini də itirib, qanaxmadan ölüb. O hərdən özü-özünə mızıldanır:

– Hər iki ayağımı itirmişdim. İndi isə düz dörd ayağım var. Cəhənnəmə ki, qoy heç yana tərpnəməyə.

Mən isə darıxa-darıxa deyirəm:

– Elə bil bu gün dünənin təkrarıdır. Baxın, adamlar necə də bir-birinə bənzəyir. Dəhşətdir!

Bir aydan sonra bu amansız darıxmağı kəsib doğramaq, baş qatmaq üçün oyunlar kəşf etməyə başladım. Kassamızdakı qəpikləri hərəkətə gətirir, qırıq-qırıq səslər çıxarıram. Eyni anda təkrar olunan səslərdən ritm yaranır. Hə, onu da deyim ki, həftədə bir dəfə boz geyimdə, papaqlı adamlar gəlir, açarı kassanın kilidi üstə çevirir, yığılan qəpikləri, kağız pulları kassa qarışıq götürüb aparırlar. Başqa kassa qoyurlar və biz bir neçə gün bədənimizdəki yad parçaya öyrəşməli oluruq. Bu zaman özümü boş və mənasız hiss edir, şiddətlə darıxıram. Yox! Bunu heç kimə deməyin, biz yeni üsul tapmışıq. Qəpiklərdən bəzilərinə kassaya yox, içimizdəki gizli, boş hissəyə yola salırıq və beləliklə, gecə əyləncəmiz davam edir. Çık, Tak. Tuk və s.

Günlərin bir günündə səhərin alatoranında mənə bir qadın yaxınlaşdı, metro kartına pul vurdu və necə gəlmişdisə, eləcə də tələsik yoxa çıxdı. Bu hadisə hər gün eyni saatda günlərlə, aylarla davam etdi. Onun saçı dağınıq idisə, deməli, bayırda külək əsirdi. Bu gün Bakıda əməllicə həngamə qopacaqdı və mən bütün gün həmin küləyin vıyılısını öz içimdə dəfələrlə təkrar edəcəkdim. Yox, əgər yaşıl, iri düyməli paltosunun çiyinlərini yaş görsəm, deməli, bayırda yağış vardı, bu zaman ağacların yaşıl yarpaqlarına vuran, yarpaq üstə göllələn damcılarını nöqtə-nöqtə hiss edəcəkdim. O vaxt bütün gün mənim içimdə yağış yağacaq, hər tərəfi sel-su

aparacaqdı. Çiyində qoruyub gətirdiyi qar dənəsindən, çiyinlərini bir-birinə sıxmağından, ya ağzından çıxan isti buxardan sitildəyərdim.

Hə, bizim bu dilsiz-ağızsız dostluğumuz aylarla davam etdi. Mən artıq gecələr oyunlar oynamırdım. Dostlarımla kəlmə də kəsmirdim. Uydurduğumuz əyləncələrin hamısını tərgitmişdim. Bircə o qadın haqqında düşünür və qadının mənə düşündürdüyü yağış, külək, şəhər, səkilər, ağaclar üçün darıxırdım. Hisslərim alüminium tellərin arasından kəsik-kəsik keçən elektrik enerjisinə bənzəyirdi və hərdən bu metal bədənimin içində cövlan eləyən hissələrdən qorxurdum. Kənardan görünə olsaydı, deyərdi: “Gör necə bədbəxtdir. Dünya dayandığı yerdən ibarətdir” – amma yəqin ki, içimdə birdən-birə baş qaldıran qəribə hissələr mənə özgə ələmlərin qapısını açırdı. Qorxunun xoşbəxtliyimə gücü çatmırdı.

Qızın atdığı qəpikləri kassaya yola salmırdım. Onları saxlayırdım ki, gecələr qoxusunu hiss eləyim, qəpiyin üstündə naxış kimi qalan əl izlərini öz içimə köçürüm, soyuğunu və getdikcə dəmir pulun içimdə istiləşməyini hiss eləyim. Kağız pullara hopan onlarla qoxudan onunkunu seçib çıxara bilirdim. Bu qoxu mənə yağışı xatırladırdı, hər tərəfi sel-su aparırdı, dəli bir külək ağacları döyür, şələ yarpaqlarını havada oynadırdı, ya da hava əməllicə isti idi, onun ağappaq boynundan muncuq kimi tər damcılarını axıb sinə düyməsinin altında yoxa çıxırdı.

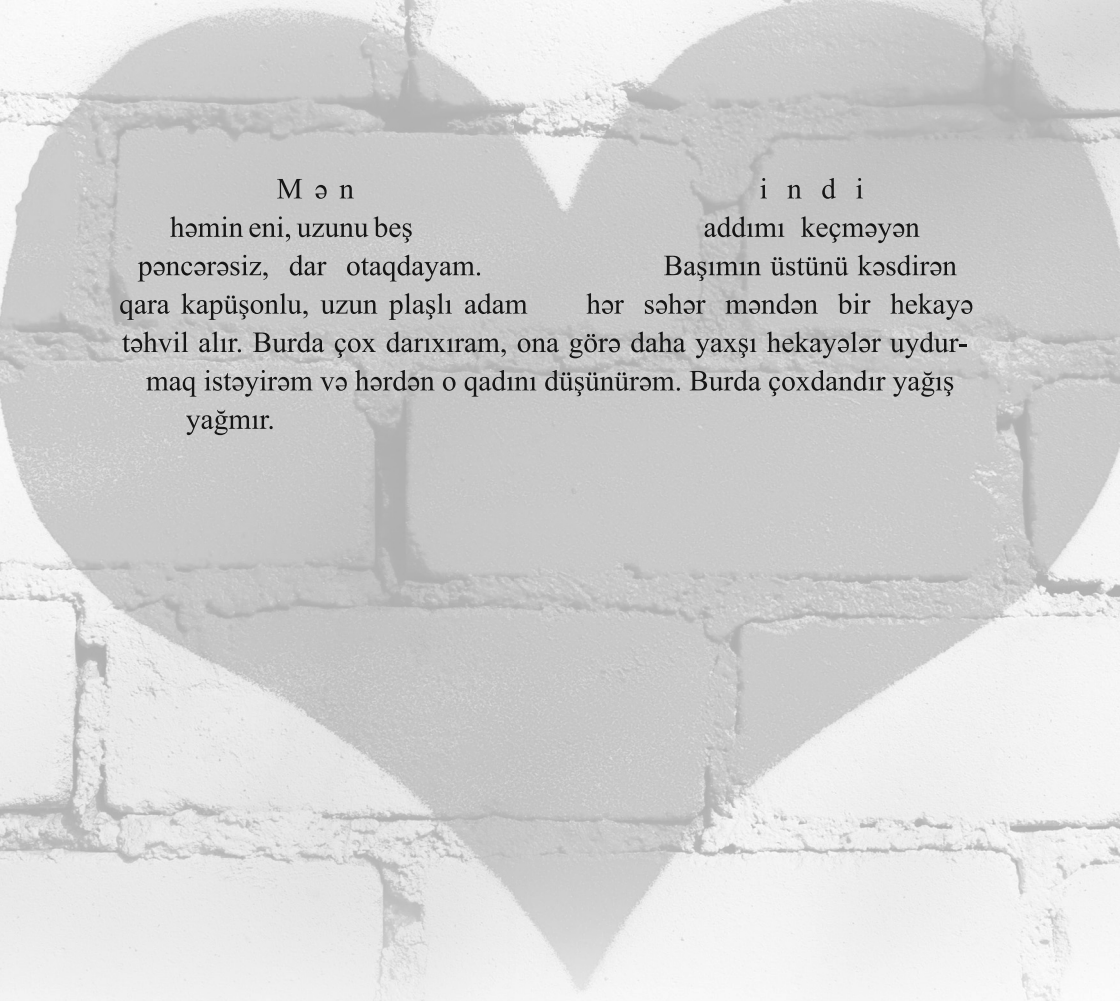
Dostum Antonun da dediyi kimi, hər şey gözlənilməz anda baş verdi. Adı səhərlərdən biri idi. Qadın gəlmədi, sonrakı səhər də gəlmədi və ondan sonrakı səhər də. Onu bir daha görmədim. Nə çiyindəki nəmişliyi, nə saçındakı küləyin çəkilməyən ətrini, nə də ki ağappaq boy-

nundan muncuq kimi tər damcılarının axıb sinə düyməsinin altında yoxa çıxmağını. Və bununla sanki bir daha nə yağış yağdı, nə külək əsdi, nə də adamlar təri dabanından çıxsa-çıxa dəhşətli istidən qorunmaq üçün bir kölgəlik gəzdilər. Özgə ələmlərə açılan qapı birdən çakk eləyib örtüldü. Qadın bətnimdə körpə kimi qoruduğum, üstünə əl izi hopmuş qəpikləri, qoxusunu onlarla qoxunun içindən çəkib çıxardığım kağız pulları qoyub birdəfəlik itdi. Və hekayəmin ən dəhşətli anları bundan sonra başladı.

Amansız darıxmaq məni büsbütün bürüdü. İçimdə yorğan içində eşələnən kimi eşələnir, özümə bir yer tapa bilmirdim. Məndən də, əziz oxucum, səndən də, burada səssiz-səmirsiz dayanıb taleyin onlara biçdiyi ömrə boyun əyən dostlarımdan da əvvəl axıb gedən həyatla aramdakı sonuncu tellər qophaqopdaydı. Və həmin amansız gecələrin birində elektrik naqillərimdən keçib bütün əzalarımnda hiss olunan kədər məni bir anda yıxdı. Müqavimət hissimi itirdim və özümü elə qüvvətlə sıxdım ki, elektriclərin çirtiltısını eşitdim, bu an qısaqapanma baş verdi, yanan naqillərdən çıxan qatı üstü məni bürüdü, bəyazlığın içində görünməz oldum. Yanan naqillərin qoxusu içimdə qadının aylarla saxladığım əskinazlara hopan qoxusunu yox elədi. Qəfil partlayışla öldüm. Bətnimdə körpə kimi qoruduğum qəpiklər dıgırlana-dıgırlana ətrafa yayıldı. Çık, tak, tuk. Kağız əskinazları od götürdü. Bir neçə saniyə havada uçuşdular və asta-asta quş lələyi kimi yerə qondular, kül oldular.

Mən yenidən həmin salondayam. Püşkatmadır. Kürsüdəki adam adımla ucadan çağırır.

– Orxan Həsəni! Siz bundan sonrakı həyatınızı dar otaqda, heç kimlə ünsiyyət qurmadan hekayə yazaraq keçirəcəksiniz.

M ə n
həmin eni, uzunlu beş
pəncərəsiz, dar otaqdayam.
qara kapüşonlu, uzun pləşli adam
təhvil alır. Burda çox darıxıram, ona görə daha yaxşı hekayələr uydurmaq istəyirəm və hərdən o qadını düşünürəm. Burda çoxdandır yağış yağmır.

i n d i
addımı keçməyən
Başımın üstünü kəsdirən
hər səhər məndən bir hekayə

Lamiyə MƏMMƏDOVA

PIŞİK

Bu soyuq yaz gecəsində başımı qaldırıb səmaya baxıram. Zülmətdə parıldayan ulduzu düşün. Gözqamaşdırıcı parlaqlığı olan ulduz. Bax belə bir ulduz dəyir gözümə. Əvvəlcə bir, iki, üç... daha sonra neçə-neçə belə ulduz qaranlığı yirtaraq çıxır ortalığa. Baxdıqca zövq alıram. Soyuq iliklərimə qədər işləyir. Səncə, bu vecimədir? Əlbəttə ki, yox. Belə bir gözəllikdən gözlərimi məhrum edib isti evimə gedə bilmərəm. Eh, hansı isti ev axı. Lənət olsun, ev ki isti deyil. Yənə məni tənhalıq boğur. Başımı aşağı salıb uzun-uzun düşünürəm. Bu gecə anamın yanına gedim, bəlkə. Hə, bu, yaxşı fikirdi. Kim məni qarıdan geri qaytarsa da, o qaytarmaz. Yenedən başımı qaldırıb ulduzlara baxıram. Sayrışan ulduzlar mənə təsəlli verir. Sanki “Ananın yanına get, o səni gözləyir” deyirlər. Ulduzlara gülümsəyirəm. Yolumu dəyişib anamın yanına tələsirəm.

Qapını üç dəfə taqıldatdıqdan sonra, nəhayət, anam köhnə taxta qapısını açır. İçəridən isti ilə qarışıq, anamın qoxusu üzümə vurur. Onun gözlərində eynək, çiyinlərində yun şal, əlində köhnə qəzet parçası var. Yorğun görünür. Amma mənim

gəldiyimi görüb təəccüblənmədi nədənsə. Deməli, ulduzlar düz deyirdi, –düşünüb gülümsədim. Anam gülümsədiyimi görüb təəccübləndi, deyəsən.

– İçəri girmək fikrin yoxdur?

– ...

– Mən üşüyürəm axı...

– Əlbəttə... yəni mən evə girmək istəyirəm.

– Onda buyur, – deyib anam taxta qarıya qısıılır.

İçəri girib sobanın yanındakı yelləncək stula yayılıram. İsti ayaqlarıma deyir. Anam köhnə fincanımda darçınlı çay gətirir, yanında da bişirilmiş qənd. Fincanımın qulpunda kiçik çat görürəm. Amma bu, əhəmiyyətli deyil. Əsas odur, anam fincanımı saxlayıb. İsti çaydan qurtuladıqca bədənimə hərərət gəlir. Çayın buğuna baxıram. Sonra başımı qaldırıb üzbəüzdəki pəncərdən ulduzların sayrışmasına diqqət edirəm. Elə bu an gözümə pəncərənin

önündəki divanda mışıl-mışıl yatan pişik dəyir. Pişiyin qara və sıx tükləri var. Təəcübədən yerimdən dik qalxıram. Anam gü-lümsəyərək:

– Hə, artıq evdə tək yaşamıram, – deyir.

– Axı sən pişikləri sevmirdin?

– Həə, elə idi. Bəzən insan özünə dost axtarır. Bu yaşdan sonra sevdiklərim mə-nimlə dost olmazdı. Ona görə də sevmədi-yimlə dost olmağı seçdim.

Bu, məni kədərləndirir. Məni uzaq, həm də çox uzaq keçmişə aparır. O za-man 3, ya da 4 yaşım var idi. Pişikləri çox sevirdim. Bütün günü həyətdə onlarla oynayırdım. Anamın mənə acığı tuturdu. Mənə əsəbiləşir, danlayır və hətta döyürdü. Buna baxmayaraq, pişiklərə olan sevgim azalmırdı. Anamın gözündən yayınan kimi pişiyimi qucağıma alıb bağa qaçırdım. Bu-rada məni tapa bilməyəcəklərini düşünüb onu qucaqlayır, əzizləyirdim. Bir gün anam bu gizli görüşümdən xəbər tutdu. Məni o ki var danlayıb əllərimin üstünə şillələr vurdu.

Beləcə günlər davam edirdi. Mən pişiyimi yenə əvvəlki kimi sevirdim, anam da məni döyürdü. Bir müddətdən sonra pişiyimin 7 balası oldu. Balalardan biri şikəst idi. Pişiyimin balalarının doğulması ailəmiz üçün fəlakət idi. Onları evdən bir yolla uzaqlaşdırmağı düşünürdülər.

Bir səhər oyananda artıq pişiklərim həyətdə yox idilər. Bu məni dəhşətli dərəcədə kədərləndirdi. Pişiklərimi meşə-yə aparıb azdırmışdılar. İlk günlər ağlasam da, sonra bunun bir faydasının olmadığını gördüm. Hər gecə çarpayımaya uzananda ürəkdən dua etməyə başladım. Dua edirdim ki, Allah pişiklərimi qorusun. Xüsusilə də şikəst balanı. Bir həftə sonra pişiklərim qa-yıdıb gəlmişdilər. Sevincimin həddi-hüdu-

du yox idi. Məni ən çox sevindirən həmin şikəst balanın da qayıtması idi. Ana pişik balasını ağzına alıb gətirmişdi. Evdəkilər məəttəl qalmışdılar. Bir neçə gün onlar-la oynadım. Amma bütün xoşbəxt günlər kimi, bu günlər də bitdi. Yenidən pişikləri parça torbaya yığıb azdırmağa apardılar. Bu dəfə gözlərimin önündə oldu bütün bunlar. Mən daha ağlamadım. Yenə gecələr dua etdim. Amma onlar daha qayıtmadılar.

Valideynlərimi qəddar hesab edə bil-lərsən. Amma onlar da özlərinə görə haqlı idilər. Pişiklərlə çox oynasam, xəstə ola-cağımdan qorxduqları üçün idi bütün bu qadağalar. Təbii ki, o zaman mən belə dü-şünmürdüm. Bütün dünyanın mənə qarşı olduğu qənaətinə gəlmişdim. Valideyn-lərimin bu hərəkətini mənə olan ən böyük cəza kimi qiymətləndirdim. Daha heç vaxt pişiyim olmadı.

Anam pişiklə yanaşı oturub meyvə soyurdu. Otaqda sobanın gurultusu və pişiyin mırıltısından savayı səs yox idi. Arabir iti bıçağın şüşə meyvə qabına toxunduğu zaman çıxan cingiltili səs digər iki səsin ritmini pozurdu. Pişik yerində gərnəşdi. Sonra yerə tullanıb yanıma gəldi. Ayaqlarıma sürtündü. Qucağıma qalxdı. Bir xeyli otur-duqdan sonra sürüşüb yenidən ayaqlarımın yanına düşdü. Ayaqlarımın üstünə qalxıb elə ordaca yuxuya getdi. Düzdü, gələrkən gecəni burada qalacağımı düşünmüşdüm. Amma indi fikrimi dəyişdim. Pişiyi qu-cağıma alıb ayağa qalxdım. Birdən-birə istədim ki, gedərkən qucağımdakı pişiyi də özümlə aparım. Qoy bu hərəkətim anama cəza olsun. Gözlərim qucağımdakı pişiyə zilləyərək dayanmışdım. Anam yorğun səsilə:

– İstəyirsənsə, götür özünə apar, –

Diqqətlə anama baxdım.

– Uşaq olarkən səni pişiyindən ayırmışam...
bəlkə, bu pişik...

– İstəmirəm....

Pişiyi divana qoyub, bir dilim alma götürüb çıxdım. Qarıdan çıxarkən anam üçün nə qədər çox darıxdığımı hiss etdim. Kaş ki, qalmağımı istəyəydi. Çölə çıxan kimi üşüməyə başladım. Soyuq evimi və məni qarşılayacaq tənhalığımı xatırladım. Bir də pişiyimi...

HƏMİD PİRİYEV

NƏLBƏKİDƏ ÜZƏN KAĞIZ GƏMİLƏR

Aynur üçün

...Stansiyanın platformasında oturub ayaqlarımı sallamışam, yellətdikcə dabanlarım beton platformanın qırağına dəyir. Siqaret çəkirəm. Zəif külək əsir, söyüd ağaclarının yarpaqlarını, stansiyanın yan tərəfindəki şorda bitən qamışların pişpişələrini xışıldadır.

– Sənətkar, bir dənə papruzundan ver də...

Dala baxıram, Şəlpəqulaqdı. Başım-la salam verib cibimdən siqaret qutusunu çıxarıram. Şəlpəqulaq yaxına gəlir, qucağındakı yorğan-döşəyi platformaya qoyub siqareti alır, yandırdığım kibritə tərəf əyilib siqareti alışıdır.

– Necəsən, sənətkar?

– Yaxşıyam, sağ ol, – deyib başımı tərpedirəm.

– Kişi necədi?

Atamı soruşur. Yenə başımı tərpedirəm.

– Allah ona can sağlığı versin, yaxşı kişidi!

Şəlpəqulağın əsl adı Məmməddi, amma hamı onu Şəlpəqulaq çağırır. Qu-

laqlarını elə bil plastilindən düzəldib əymisən.

– Özün necəsən? – soruşuram.

Yatacağa işarə edir.

– Əlləşirəm. Təvəkkül yola vermədi də məni. Nə qədər olar? Axır dedim, atamsan, canımsan, ciyərimsən, amma daha belə olmur. Çıxdım həyətdən.

Elə bil nəsə yadına düşür, siqareti barmaqlarının arasında sıxır, sonra külünü çırpıb yenə ağzına qoyur.

– Yam-yam necədi? – soruşuram.

– Necə olacaq? Keçən ay getmişdim yanına.

Yenə nəsə demək istəyir, amma demir.

– Yaxşı, çox sağ ol, sənətkar.

Yatacağı qucağına götürüb gedir. Arxadan ona baxıram, beli əyilib, iki-üç ilin içində əriyib gedib, köhnə Məmməddən bircə şəlpə qulaqlar qalıb.

Yam-yam onunun kiçik qardaşdı. O vaxt cur olmuşuq. İndi türmədədi.

Dörd dostduq o vaxt, Merinosdu, Yam-yamdı, Əyripəncəydi, məndim.

Merinosla Yam-yam burda, stansiyanın dal məhəlləsində yaşayırdı, Əyripəncə məktəbin yanında, mən başqa məhəllədə.

Merinos əmim oğludu, qoyunları buralarda otlamağa buraxırdı. On-on beş dənə qoyunu vardı, əmim almışdı. Merinos deyirdi ki, bu qoyunlar mənimdi, saxlayıb çoxaldacağam, sürü eləyəcəyəm. Hərdən gəlirdim yanına. Yam-yam da gəlirdi. Yam-yam Merinosla bir sinifdə oxuyurdu, məndən iki yaş böyükdülər. Sonra Əyripəncə də bizə qoşulmağa başladı. Əyripəncə mənəmlə bir sinifdə oxuyurdu. Əyripəncə yekəpərdi, ayaqları da bir az əyri, yanlarını basa-basa gəzirdi. Yam-yamsa sarışın, mırıqdiş uşaqdı, adamyeyənə oxşayırdı. Əyripəncəylə Yam-yamın adını Merinos qoymuşdu, o, ağıllıydı, axşamlar kitab oxuyurdu. O demişdi ki, Əyripəncə nağıldakı ayının adıdı, Yam-yam da ki adamyeyənlərə deyirlər, hardasa adamyeyənlər yaşayır, özləri də lüt gəzirlər. Merinos adını biz qoymuşduq ona, qoyunlara görə. Mənimsə ləqəbim Qırçıydı. Qaraydım, çəlimsizdim, amma bu adı mənə uşaqlar qoymamışdı, əmim bir dəfə demişdi ki, qırçılara oxşayırsan, ondan sonra adım Qırçı qalmışdı.

Burda köhnə yük vaqonları vardı. Əlavə relslərdə qalib pas atmışdılar. Vaqon çox idi, dördü bizimkiydi. Lap birincisi, əlli doqquz tonluq vaqon Merinosunkuydu, ikincisi, əlli yeddi tonluq Əyripəncənin, üçüncüsü altmış tonluqdu, o, mənimkiydi, dördüncüsü də Yam-yamınkı, o da əlli yeddi tonluqdu. Hərəmiz öz vaqonumuza çıxıb otururduq. Bir dəfə öz vaqonumuzun içinə düşmək istədim, amma lükunu açə bilmədim. O birilər də yoxladılar, heç birimizin vaqonunun lüku açılmadı. Bir az vaqonumuzda oturandan sonra yığışırıdık birimizin vaqonuna. Əyripəncə cığal idi, heç vaxt bizi öz vaqonuna qoymurdu,

amma biz onu qoyurduq. Mənə cibimdə həmişə karamel olurdu, uşaqlara verirdim. Merinos bizimçün maraqlı şeylər danışırdı. Qoyunlar da otlayırdı özləriyçün.

O vaxt hələ elektrik qatarları işləyirdi. Gündə iki dəfə, bir səhər, bir də axşam. Amma biz onları görmürdük. Hərdən-hərdən də ya yük qatarları, ya da harasa uzaqlara gedən sərnəşin qatarları keçirdi. Merinos tez qoyunları qırağa sürürdü ki, qatarın altında qalmasınlar.

Üç-dörd ay belə keçdi, qış düşənəcən. Havalar soyuduqca az-az getməyə başladım. Elə o birilər də gəlmirdi. Bircə Merinos hər gün qoyunları otarırdı. Bir dəfə əmimilə gedirdim. Stansiya tərəfdən gəldim, bildirdim, Merinos burdadı. Bir az söhbət elədik. Stansiya binasından aralı, platformanın axırında tualet vardı. Neçə ay buralarda fırlansaq da, hələ bu tualetə girməmişdim. Qapılarını haçandı çıxarıb aparmışdılar, balaca hasarı vardı, içəri görünmürdü. İçəri girdim. Divarda kimsə mıxla, əyri-üyrü kirill hərfləriylə iki misra şeir cızmışdı:

*Biz gedərik, güldə qalar ətrimiz,
Ətri gələndə bilinər qədrimiz.*

Çıxanda Merinosdan soruşdum, dedi, Sumqayıt uşaqları yazıb onu, elektrickada tum satan uşaqlar.

Yeni il qabağı əmim qoyunları satdı, amma pulunu Merinosa vermədi. Merinos neçə gün dərsə gəlmədi, bizdən utanırdı. Amma tezliklə yaddan çıxdı hər şey.

Əyripəncəylə də aram dəymişdi. Bir dəfə məktəbdə kiməsə sataşdı, deyəsən, uşağın nənəsini söymüşdü. Dava düşdü, Əyripəncəyə bir dənə yumruq dəyən kimi titrəməyə başladı, ağlaya-ağlaya direktorun otağına qaçdı. O boyda cəmdəyiidi, amma bərkliyi yoxmuş. Əyripəncə gözümdən

düşdü. Daha onunla oturub-durmurdum. Hərdən də xətrimə düşəndə zarafatca söyürdüm.

İş elə gətirdi ki, əsgərliyə bir gündə getdik. Əyripəncəgilin maşını yox idi. Komissarlığa bizim maşınla getdik. Əyripəncənin əlində yekə idman çantası vardı. Soruşdum, içindəki nədi, dedi yeməkdi, anam qoyub. Həyətdə dayanmışdıq, birbir içəri çağırırdılar. Əyripəncə dolub dayanmışdı, himə bənddi, ağlasın. Biz də girib çıxdıq. Gecə Biləcəridən yola salacaqdılar bizi. Əyripəncə dedi, gəl gedək maşına. Çıxıb maşında oturduq. İdman çantasını açıb çörəklə soyutma yumurta çıxartdı. Sellofan torbanın içində iyirmiyə yaxın yumurta vardı, hərəmiş birini götürüb soyduq, yedik. Əyripəncə qalan yumurtalarla çörəyi çantaya qoyub bağladı. Çantada bütöv soyutma toyuq, bir palka kolbasa, balaca qazança, iki dənə bir litrlik limonad görünürdü. Sonra siqaret çəkdik.

– Qırçı, mən qorxuram e, – dedi. Gözləri qızarmışdı.

– Ayı oğlu ayı, nədən qorxursan? Vid-fasonuva bax, eyibdi e, – dedim.

Gecə yola düşdük. Ayrı rayonlara gətdirdik. Məzuniyyətə gələndə anam dedi, get İlhamə xalaya dəy, tez-tez zəng eləyib səni soruşur. İlhamə xala Əyripəncənin anasıydı. Getdim. İlhamə xalanı tanımadım, bircə gözləri qalmışdı arvadın. Əsgərlikdən qayıdanda artıq İlhamə xala ölmüşdü. Sonra uşaqlar danışdı ki, Əyripəncə hər dəfə zəng eləyəndə ağlaymış, deyirmiş ki, gəlin aparın mənə burdan, incidirlər, döyürlər. İlhamə xala da ağlayıb gəzirmiş, o qədər dərd çəkib ki, axır ağ qan qırmızı qanı yeməyə başlayıb, yeddi-səkkiz aya ölüb gedib.

Əyripəncədən lap zəhləm getdi. Arvad oğlu arvad, tula balası tula! Harda

görürdüm, söyürdüm onu. O elə bilirdi, əvəlki kimi zarafatca söyürəm, amma mən doğrudan söyürdüm.

Əsgərlikdən sonra işləməyə başladım. Kənddən səhər çıxıb axşam qayıdırdım. Merinosla Yam-yamı da hərdən görürdüm. Merinos o vaxt universitetə girə bilməmişdi. Heç inanmadıq, savadlıydı, amma girə bilmədi. Yəqin, yaxşı hazırlaşmayıbmış. Əsgər getdi, qayıdandan sonra elə stansiyada iş girdi. Yam-yamısa əsgər aparadılar, ayaqlarının altı düz idi. Onun daimi işi yox idi, hərdən bir dükanda fəhlə işləyirdi. İndi hərəmişin öz iş-gücü vardı, daha vaqon üstündə qaçdı-tutdu oynayan uşaqlar deyildik. Vaqonlarımızı da aparmışdılar, rellər yetim qalmışdı.

Üstündən üç-dörd il keçdi. İşdəydim, Merinos zəng elədi.

– Xəbər var? Yam-yam Əyripəncəni vurub öldürüb.

– Nə? Nöş vurub?

– Hə, dünən gecə. Axşam gələrsən, danışarıq.

Axşam Əyripəncəgilə gəldim. Əyripəncəni günorta dəfn eləmişdilər. Tək-tük adam vardı, evin qabağında çay içirdilər. Merinos da burdaydı.

Küçəyə çıxıb siqaret yandırdıq.

– Dünən gecə olub, – Merinos danışmağa başladı. – Mən yanlarında deyildim. Üç-dörd nəfər yığışib gediblər yeyib-icməyə. Muxtarın kafesində oturlar. Sonra Yam-yam başlayıb Əyripəncəni dolamağa. Əyripəncə onun anasını söyüb. Yam-yam deyib, piyansan, aylarsan, sabah danışarıq. Kafedən çıxıblar, yanlarındakılardan biri qızıqdırub Yam-yamı, Yam-yam da cib bıçağını çıxarıb vurub Əyripəncəni. Atası deyir, hələ sağ idi, Sabunçuya aparanda yolda keçinib.

...Platformadan düşüb qəbiristanlığın alçaq hasarına yaxınlaşırım, Əyripəncənin,

İlhamə xalanın, Əsədin qəbirləri yan-yanadı. Əsəd Əyripəncənin babasıydı, Kərbəlayı deyirdilər. Amma atam deyirdi ki, o, ziyarətə-zada getməyib, mollagünə adamdı, ona görə belə deyirlər. Bir də görürdün, biz vaqonların üstündə oynayan vaxt Əsəd gəlirdi qəbiristanlığa, qohum-əqrəbasının qəbrini ziyarətə. Uzaqdan onu görən kimi oynaya-oynaya oxuyurduq:

*Kəbleyi dolma yedi,
Çıxdı çinarın başına.*

Əyripəncəni od götürürdü, söyürdü, inci yirdi, küsüb gedirdi. Amma səhəri gün yenə gəlirdi, çünki bizdən başqa dostu yox idi.

Əsəd Əyripəncədən sonra öldü...

Şəlpəqulaq yenə təzə evə şey-şüy daşıyır. Bu dəfə çiyində burulub bükülmüş xalça, bu biri qoltuğunda da bükülmüş palaz var. Atasıyla yola getmirdilər. Bir az pul düzəldib, şor qırağında əl boyda yer alıb, ev tikib. Ev deyəndə ki, bir otaqlı balaca komadı. İndi evin şey-şüyünü daşıyır, ata nanəcib qapısında maşını ola-ola vermir oğluna, bunun da pulu yoxdu, taksi tutsun, əllə daşıyır. Özü də xəlvət yolla aparır ki, görün olmasın. Amma bayaq qayıtmağımı görməmişdim, yəqin, kənd içindən qayıdıbmış.

Əmimgilə girirəm. Merinos bu gün evdədi. Dostu çay süzür, içirik. Qəndəndə karamel var, amma bunlardan xoşum gəlmir. Karamelçün uşaqlıqdan əldən gedirəm. O vaxt dadlı karamellər olurdu – Ptaşka, Qaz ayağı, Skazka... Südlü, kakaolu karamellər. İndikilər elə dadlı deyil, kağızları da cığ-cığdı. Ptaşkanın üstündə ağac-dələn şəkli vardı, bir də Meçta karamelləri olurdu, yumru pendirə oxşayırdı, elə pendir deyirdim ona. Çox vaxt yeyəndən sonra kağızından gəmi düzəldirdim, çayı

nəlbəkiyə töküüb qoyurdum gəmini içinə, üfləyib üzdürürdüm. Bir dəfə əmimgilə gedəndə gördüm ki, əmim qızı karamel kağızlarından balaca səbət düzəldir. Əlinə baxdım, özüm də yoxladım, amma alınmadı. Kağızları büküb toxuyurdu. Hazır olandan sonra içinə süni gül düzdü. Bu biri dəfə gələndə gördüm, iki dənə də düzəldib. Dedim mənimçün də düzəltsin. Dedi, konfet kağızı gətir, düzəldim. Sonra yadımdan çıxdı, kağız gətirmədim. İndi evdə baxıram, həmin səbətlər hələ də servantdakı qab-qacağın arasındadı...

Evdən çıxırıq. Qapının ağzında Merinosla siqaret çəkirik. Sağollaşib ayrılıram. Kəndə getməliyəm, dükandan alınmalı şeylər var. Amma birdən o iki misra şeir yadıma düşür. Qayıdıb stansiyanın tualetinə girirəm. Divarı üst-üstdən neçə dəfə əhəngləyiblər, amma mıxla cızılmış şeiri hələ də oxumaq olur:

*Biz gedərik, güldə qalar ətrimiz,
Ətri gələndə bilinər qədrimiz.*

Çıxanda Şəlpəqulağı görürəm, Ağayla divanı aparır...

...Əyripəncənin üçüydü, yasdan çıxıb evə gedirdim. Şəlpəqulağı gördüm, gözləri şişmişdi. Yam-yamı soruşdum, dedi, elə o gün gecəylə gəlib apardılar. Polislər gələndə Yam-yam da evə qayıdırmış, elə qapının ağzında qandalı keçirdiblər əlinə. Şəlpəqulaq deyir, dedim, bir dəqiqə əlini açın, girib evdəkilərlə görüşsün. İcazə vermədilər, maşına basıb apardılar. Uşaq pəncərədən baxa-baxa qaldı.

Yam-yam evlənmişdi, bir qızı da olmuşdu o vaxt.

Qayıdıb kənd içinə gedirəm, dükana girirəm. Dükandan çıxanda Kənanla rastlaşırım. Kənan Əyripəncənin kiçik qardaşdı.

O
vaxt Merinos
deyirdi ki, Yam-yam Əyripəncəni vuran gün Kənanı yoldan
tutub qaytarıblar. Yam-yamgilə gedirmiş ağlaya-ağlaya, əlində də
bıçaq varmış...

Aprel-mart 2017

ONUN MEYVƏSİ

“İdman malları” mağazasında satıcı işləyən Bəhmən sol ayağının dizdən aşağısını Cəbrayıl torpağında ağac kimi əkib. Tez-tez həmin ağacı yuxusunda görür. Hər dəfə görür ki, ağac bir az da boy atıb. İstəyir ağaca su versin, tez böyüsün, meyvə gətirəcəkmi, gətirməyəcəkmi, maraqlıdır ona. Amma su vermək istəyəndə yuxudan oyanır.

Müharibədən əvvəl də həmin mağazada işləyib. Əzəli qolları var idi onda, indi qol ağacı da var. Mağazanın sahibi deyib ki, qazilərə canımız qurbandı, gəl yenə öz işində işlə. Maaşını yüz manat artırıb. Razıdı mağazanın sahibindən. Başqası olsaydı, deyərdi ki, ayağına görə mağazada iş axsayar. Bu demir.

Bəhmən döyüş haqqında danışmağı sevmir. O günləri xatırlayanda fərəhlənsə də, yanında şəhid olmuş döyüş yoldaşlarına görə kədərlənir. Həmin anları yaddaşından silmək istəyir.

Əsgərlikdə “82 millimetrlik minaatan batereyası”nda tuşlayıcı olsa da, tuşlamağı unutmuşdu. 2013-cü ildə gəlmişdi əsgərlikdən. Üstündən yeddi il keçəndən sonra hesablayıcını, bussolu duman kimi xatırlasa da, səfərbərlik zamanı onu çağırır elə minaatan batareyasına göndərmişdilər.

Amma tez xatırlamışdı hər şeyi. Minaatanı tuşlamağı birçə dəfəyə təkrar öyrənmişdi.

Əyilib yarımçıq ayağına baxanda dizdən aşağı boşluq əvəzinə minaatan lüləsi görür. Elə bilir ki, hər an yarımçıq ayağının içində mermi çıxıb bilər.

İşdi, birdən torpaqlar alınmasaydı, dəli olardı, bəlkə. Düşünür ki, mənim neçəsə faizim getdi, ölkənin iyirmi faizi qayıtdı. Yenə yaxşıdı.

Müştəri tennis topu istəyir, göndərir onu tennis topları olan tərəfə. Geniş mağazadı, nəse axtaranda tapmaq asan deyil.

Bəhmən də müharibədən qabaq yaxşı masaüstü tennis oynayan olub. Onu udmaq mümkün olmayıb. Dostlarına da o öyrədir oynamağı. Amma heç kəsə uduzmayıb. Hərdən bir dostları ilə tennis oynamağa gedəndə bir-bir hamını udub, sonra zaraflaşır, məzələnir onlarla. “Öyrənin, a kişi” deyib, “Öyrənin oynamağı! Bu qədər zəif bilməzdim sizi!”

Dostları onun tennis oynamağına həsəd aparıblar.

İş o yerə çatıb ki, Bəhmən onları udmaqdan yorulub. Tək ayaq üstə oynayıb. Hoppa-hoppa. Yenə udub.

Həmin gündən sonra dostları tennis oynamağa tövbə ediblər.

“Bir ayaq üstə də uduram sizi. Nə gündəsiz, ə!” deyib Bəhmən. “Öyrənin, sonra gəlin, oynayaq!”

Daha dostları onunla heç vaxt oynamayıblar. Bəlkə də, lovğalanmağından inciyiblər.

Maaş aldığı günün gecəsi ağacın çiçəklədiyini gördü. Ağnarıncı çiçəkləri çox qəşəng görünürdü. Sevinə-sevinə qalxdı yuxudan. Anası qərribə-qərribə baxdı ona. Bəhmən desəydi ki, yuxuda ayağımı görmüşəm, çiçək açmışdı, anası ağlayardı.

Bəhməndən soruşan olsa, deyər ki, ən çox peşman olduğu şey dostları ilə bir ayaq üstə tennis oynamaqdı. Lovğalanb deyə, Allah onu cəzalandırıb.

Hər dəfə qol ağacına söykəyəndə qulağına səs gəlir:

“Oğulsan, həyata da bir ayaq üstə qalib gəl!”

Ayağına protez qoyulan gün gec yatdı. Yata bilmirdi sevincdən. Bir ayaq üstə yaşamaq asan deyilmiş. Bir neçə ay ərzində gördü bunu.

Yuxuda gördü ki, ağac meyvə gətirib. Sevindi. Dadına baxmaq istədi, yaxınlaşdı ağaca. Lap yaxına gələndə gördü ki, meyvə deyilmiş bu, tennis topuymuş, sən demə!

Elə yuxudaca ağladı.

BİZİ AYIRAN YOLLAR BİR GÜN QOVUŞDURACAQ...

Həyat yuxuda da öz sonuna doğru gedir. A.Bule 2003-cü il Bakı.

Bu gün Arazın Bakıda son günü idi. İndi o bu günə qədər böyüdüüyü evinin hər küncünə içində qopan dərin fırtınalarla birlikdə baxmaqda idi. Anası evin içində cəld addımlarla o tərəf-bu tərəfə irəliləyir, son əşyaları toplayırdı.

Araz anasını atasının ölümündən bu yana ilk dəfə idi ki, bu qədər xoşbəxt görürdü. Həm də onun üzündə qəribə bir həyəcan da var idi. Nə də olsa, bu gün onun həyatında artıq yeni bir başlanğıc idi.

Amma evdə əgər bir nəfər xoşbəxtdirsə, bu o demək deyildir ki, hər kəs xoşbəxt və bəxtiyar olmalıdır. Belə bir qanunun olduğunu düşünürəm. O biri otaqda uzun müddətdir ki, yataq xəstəsi olan nənəsinin onların gedişindən xəbərdar olduğu gündən etibarən göz yaşları dayanmırdı. Oğlunun ölümündən sonra ona tək dayaq olan ailə üzvləri də bu yaşlı qadını tərk edib gedirdi...

İnsanlar həyatda bəzən seçim etmək məcburiyyətində qalırlar. Araz anlamışdı ki, nənəsi də bu seçimin qurbanıdır. Ana-

sının düşüncəsiz seçimi onun içinə dərin duyğuların kök salmasına səbəb olmuşdu. Yaşanmış bəzi hadisələr bizi düşünməyə sövq edir. Əgər mən onun yerində olsa idim, nə edərdim? Ya da qarşımdakının seçim şansından biri də mən olsa idim, mən də qurban olardım?

Onu bütün bu suallar deyil, anasının növbəti seçimi qorxudurdu...

Bir az sonra maşın artıq qapıda dayanmışdı. Arazın isə anası ilə bərabər getməkdən başqa çarəsi yox idi. Buna seçim demək doğru deyil, çünki bu, məcburiyyətdir.

Bütün vücudu daş kəsilmiş Arazın gözü divarda asılı olan, illər əvvəl çəkdirdikləri ailə şəklində qalmışdı. İndi nələr itirdiyini, nələrin yarımçıq qaldığını çox yaxşı anlayırdı. Ruhu sakitlik nədir, bilmirdi.

Mətbəxə tərəf yönəldi, masanın üzərində olan çörək və su qabını götürdü və nənəsinin çarpayısının yanında olan kiçik masanın üzərinə qoydu, nənəsinin üstünü örtüdü, sel kimi axan və bəlkə də, heç dayanmayacaq olan göz yaşlarını əlləri ilə

son dəfə sildi. Anasının belə acımadığı bu qadına Arazın yazığı gəlirdi.

Hər zaman olduğu kimi, yenə heç bir söz demədi. Susqunluq onun üçün tək çıxış yolu idi. Həzin addımlarla qapıya tərəf yönəldi, hər addım atdıqca onun içindəki hüzn daha da böyüyür, nənəsinin fəryadı daha da şiddətlənirdi. Artıq arxasına baxmamağa qərar verdi, çünki bu, əzabı özünə pulsuz satın almaq demək idi.

İnsanı uzaq səfərə çıxarkən doğma evindən uzaqlaşmaq düşüncəsi deyil, qayıdanda hər şeyi olduğu kimi tapmamaq düşüncəsi üzürdü.

Arazın içindəki narahatlıq onu kölgəsi kimi təqib edirdi. Əlini uzatsa, tuta bilməyəcəyi buludların üzərindəki ilk səyahət belə ona uşaq ağılının yaşada biləcəyi illüziyaları yaşatmırdı. Səmanı və dənizi onsuz da sevmirdi. İki il əvvəl atasını qurban verdiyi dənizi, ya da bütün bunları etinasızca seyr edən səmanı necə bağışlaya bilərdi ki?! Sağ tərəfində əyləşən anası ilə göz təmasından qaçırdı. Qəbul edə bilmirdi ki, artıq anası da onun içində çoxdan ölüb. Axı necə ola bilərdi ki, iki il əvvəl səni heç kimə dəyişməyəcəm dediyi həyat yoldaşını indi başqa bir adama dəyişirdi?!

Murad anasına böyük vədlər vermişdi. Elə Araz da anası ilə birlikdə bu vədlərin arxasınca yad bir elə üz tuturdu. Lakin anası – Leyla bir şeyi unudurdu ki, yad elin yad qanunları var və bütün qanunlar ədalətə tabe deyil.

Təyyarədən endikləri zaman Murad onlara gülümsəyərək dedi:

– Sizə söz verirəm ki, hər şey çox yaxşı olacaq. Siz, sadəcə, mənə güvənin.

Amma Araz çoxdan bilirdi ki, bu şəhər onu udacaq!

Sankt-Peterburq, 2003-cü il.

Böyük şəhərlər dərin insanlar üçün bir

cəhənnəm, dərin insanlar isə kiçik şəhərlər üçün bir tabutdur!

Fikirlərin əsirliyində keçən bu səyahət artıq sonlanmışdı. Onu bu əsirlikdən məşinın ani dayanması oyatdı. Deyəsən, indi, həqiqətən də, hər şey üçün çox gec idi.

Qapıda onları Muradın anası Pakizə qarşıladı.

– Baxın, bu mənim oğlumdur. O çox sakit, mülayim və tərbiyəli uşaqdır. Bəzi problemlərə görə danışmır. Amma mən inanıram ki, o mənə yenə əvvəlki kimi ana deyəcək.

Araz anasının bu qədər həvəsli davranışları ilə ilk dəfə idi ki, üz-üzə qalırdı. Hər şey bir-birinə qarışmışdı. Bütün bunlara yalnız Pakizə və Araz sanki yadplanetli imiş kimi baxırdılar. Elə məhz buna görə də Araz bu hissələrin təlatümündə ilk dəfə tək olmadığını anlamışdı.

...Hər kəs yatmağa hazırlaşırıdı. Murad və anası çoxdan getmişdilər. Yaşlı qadının harada olduğu isə məlum deyildi. Araz isə divanın bir küncündə daş kəsilmişdi. Öz evini düşünür və kədərlənirdi. İndi anlayırdı ki, əgər öz evlərində olsa idi, divanın bir küncünə qısılib qalacaq qədər çarəsiz olmazdı.

Bu dəmdə Pakizə əlində bir balınc və odeyal ilə içəri daxil oldu. Əlini salon ilə qarşı-qarşıya olan otağa uzatdı Otaqda iki çarpayı var idi və sol tərəfdəki çarpayıda bir nəfər üzü divara uzanıb yatırdı. Divarlar rəsmlərlə dolu idi. Bu rəsmlər eynilə melanxolik düşüncəli insanların çəkə biləcəyi rəsmlərə bənzəyirdi. Nə qədər gözəl görünsələr də, bir o qədər də vahiməli idilər.

Səhər oyananda qarşısındakı mənzərə onu qorxutmuş, evin sakinləri Arazın qışqırığına oyanmışdı. Bu qorxu sonradan ona utandırıcı gəlsə də, həmin anı xatırlayanda yenə də dizləri əsirdi.

Muradın oğlu ilə bu cür tanış olmaq istəməzdi, lakin qarşısında bu günə qədər görmədiyi görünüşdə bir adam dayanmışdı. Bir insanın xarici görünüşü ilə alçaldılması ona həmişə pis təsir etsə də, o özü də heç istəmədən bu xəyata düşmüşdü. Hər şey bir yana, illər sonra övladının dilindən ilk dəfə “Ana” sözünü eşidən Leyla buna dedi ki kimi heyrətamiz deyil, etinasızca yanaşmışdı. Deyəsən, ikinci seçim şansı artıq qarşıda idi. Bəs bu dəfə qurban kim olacaqdı?

Zamanla hər şeyə alışarsan və buna qorxuların da daxildir.

Araz bu vahiməli simaya hər baxanda utanırdı, onun baxışlarının altında əzildi. Amma nə qədər təəccüblü olsa da, bu evdəki ümid işığı yalnız onun gözlərində parıldaırdı.

– Hey, cavan oğlan, niyə heç danışmırsan? Nə vaxta qədər belə susacaqsan? Ən sonunda danışmalı olacaqsan və gördüyüm qədər ilə səninlə danışmağa heç kim yoxdur.

– Mənə səssizlik yaraşır!

Qapı bir anda şiddətlə açıldı. Evin səssizliyi Muradın gəlişi ilə pozulmuşdu. O, içkili idi. Araz sağına baxdı. Bu vahiməli, həm də şad sima bir anda yerini qorxu ilə əvəzlədi. Evin qapısı açılanda artıq onun da içinə qurd düşmüşdü. İçəri girər-girməz oğlunun üzərinə şığıdı. Beyni dönmüşdü, üst-üstə zərbələr endirirdi. Və hər kəs, sadəcə, tamaşa edirdi. Arazın gözü anasına sataşdı. O, ayırmağa deyil, Muradı sakitləşdirməyə çalışırdı. Artıq zamanı idi, bu dəfə ola bilməzdi, on dörd illik həyatı ona bu qədər riyakarlıq qatmamışdı.

Muradın biləyindən yapışaraq onu var gücü ilə geri itələdi:

– Bəsdir artıq, dayan. Bütün bunlar sənə ağır gəlmir? Qarşıdakı sənin oğlundur. Ona bu cür davrana bilməzsən. Heç ürəyin ağrımır?!

– Sən kimsən? Əsas sən mənim qarşıma keçib bu sualları verməyə utanmırsan?!

Dünənə qədər ağzına su alıb oturmuşdun. İndi filosof oldun başıma?

– Mən Tanrının bir bəndəsiyəm. Bəlidir ki, sən də şeytanın bir bənzətməsi. Mən sizin bu nə olduğu bilinməyən məhəbbət adı verdiyiniz illüziyaya artıq dayana bilmirəm. Bizə əzəldən öyrədilib ki, özümüzdən zəif olanları qorumaqla hökmlüyük.

Bu sözləri eşitmək Muradın qürurunu incitmişdi. İrəli gələrək onu vurmağa cəsarət etdi. Buna Leyla icazə vermədi. Araz ilk dəfə anasının onun yanında olduğunu düşünmüşdü, bu düşüncəsindən onu anasının üzündə deyil, ürəyində yara açan şilləsi oyatdı. Bəli, o da artıq qurban idi. Hər kəs öz otağına çəkilməmişdi, o isə yenə öz yerində daş kəsilməmişdi. Arxadan bir səs eşitdi:

– Təşəkkür edirəm və üzr istəyirəm!

Araz arxasına dönərək dedi:

– O, məni heç sevmədi...

Səssizlik ən gözəl melodiya, lakin bu dünyaya şamil deyil.

– Mənim adım Vladimirdi, Araz. Üzüm isə illər öncə evin arxa tərəfindəki kömürlükdə yanıb. Yandırılıb...

Uzun bir sükutdan sonra:

– Mənim adım Arazdır. “Kim yandırır?” – deyə soruşmayım. “Niyə yandırır?” – deyə soruşacam.

Vladimir xəfif gülümsədi və üzünü pəncərəyə tərəf döndərək:

– O, məni heç sevmədi... – dedi. Və davam etdi:

– Bilirsən, Araz, bura ev deyil, cəhənnəmdir. Bu evin pəncərəsindən heç uduzları da görə bilmirəm. Tanrı bunu belə mənə rəva bilmir.

– Anan haradadır?

– O öldü... Məni bu dünyada çarəsiz qoyaraq getdi... Hərdən üsyan edirəm. “Tanrı ruhu əbədiyyətə qovuşan hər kəsə bir ulduz bəxş edir” – deyirlər. Görəsən, mənim anamın da ulduzu varmı?

– Bəs sənin atan niyə belə edir?

– Bilmirəm. İnanırsan, heç nəyi bilmirəm.

– Bəs o yaşlı qadın, o necə birisidir?

– O var, amma həm də yoxdur. Bəs sənin atan haradadır?

– Mənim atam gəmi kapitanı idi. Onu çox sevdiyi mavi dənizi aldı məndən. Onun üçün çox darıxıram. Əgər yaşasaydı, indi belə bir həyatım, çox güman, olmayacaqdı...

– Bizi onların yoxluğu deyil, geriye dilimizə bir imza kimi miras qoyduqları “əgər” və “kaş” sözləri tükədir.

– Nənəm isə xəstədir. O, çox gözəl qadındır. Onu çox sevirəm, amma sevgimi bir yana qoyaq, həyata qarşı olan nifrətim belə onu xilas etməyə yetmədi. Bilirsən, biz nə etdik? Biz yeriməyə belə taqəti olmayan o qadını evində təkbaşına qoyub bura gəldik. Səbəbi isə sənin səfeh, ağı başında olmayan atandır.

– Zamanında belə bir cümlə oxumuşdum: Həyatımızın yarısını valideynlərimiz, o biri yarısını isə uşaqlarımız dağdır. Bu həyat belədir, Araz. Adamlar səni yıxmaq üçün ən çətin zamanını gözləyirlər. Bilirsən, bir gün buradan qurtulmağa çalışdım, hətta demək olar ki, tam qurtulurdum.

– Necə?

– Qazı açdım və evdən çıxıb getdim. Mən gedirəmsə, məni tapa biləcəkləri ehtimalını düşünərək geridə heç bir iz qoymaq istəmədim. Amma heç gedəcəyim ünvana yetişməmiş atam məni tutdu.

– Ən azından cəsur imişsən.

Növbəti səhər Vladimir otağında yenə

o qəribə və vahiməli şəkillərindən birini çəkirdi.

– Araz, bax, bizi çəkirəm.

– Biz bu qədər çirkin deyilik, Vladimir.

– Kim deyir ki, çirkinik?! İnsan kimliyi ilə, ya da zahiri görünüşü ilə deyil, əməlləri ilə tanınmalıdır, Araz.

–....

– “Bəs bu həyatda əməllərini həyata keçirməyə taqəti olmayan insanlar necə gün üzünə çıxır?” – deyə içdən-içə soruşduğuna əminəm. Onların baxışlarına, səssiz çırpınışlarına və ürəyinə bax deyərdim. Amma bunu deməklə heç nəyi həll edə bilmədiyimi özüm də bilirəm. Kim bu dünyada ipəyi, ya da göz oxşayan kəpənəyi sevdiyi qədər barama qurduğunu sevir ki?

Araz artıq çox sarsılmışdı. Neçə gün idi ki, anası ilə də danışmırdı. Bu burulğanın onu udacağını hiss edirdi. Deyəsən, bunu Vladimir də anlamışdı:

– Get bu evdən, Araz.

– Gedəcəyəm, Vladimir.

Vladimir əli ilə ona paltarlar olan şkafi göstərdi:

– Orda bir az pul və mənim paltarım var, gedəndə o paltarı geyinib get. Amma səndən xahiş edirəm ki, geridə heç bir iz qoyma!

Araz Vladimirin nə demək istədiyini də, artıq nə etməli olduğunu da bilirdi.

Gecə saat iki idi. Bu gün artıq Arazın bu evdə son günü idi. Bunu özünə qəbul etdirmişdi. Vladimir çoxdan yatmışdı. Eynilə onun dediyi kimi etdi. Şkafta olan paltarlardan geyindi və pulu götürdü. Son dəfə anası ilə Muradın qaldığı otağın qapısından onları izlədi. Anası çox xoşbəxt bir sima ilə yuxuya getmişdi. Ona baxaraq

icində
qeyb olan ana sevgisini
yenidən tapmaq istəsə də, o
anasının gözündəki nifrəti gördüyü
də fərqiində idi. Mətbəxə doğru yönəldi
açdı. Vladimirlə eynilə nənəsi ilə vidalaşdığı kimi vidalaşmaq istəyirdi.
Onun da üstünü örtüdü və son sözlərini qulağına pıçıldadı.

– Bağışla mənə!

Arxaya dönüb qapıdan çıxarkən Vladimirin sözlərini eşitdi :

– BİZİ AYIRAN YOLLAR BİR GÜN QOVUŞDURACAQ, AMMA SƏNİ
ÖZ ÜNVANINA QOVUŞDURDUQDAN SONRA!

Arazın gözündən yaşlar bir-birinin ardınca süzülməyə başladı:

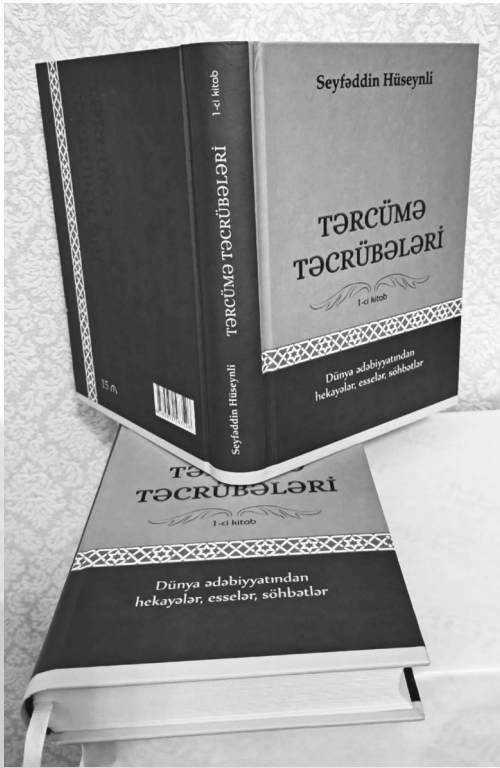
– Anan ilə qovuşduqda ulduzlarımız ilk mənə
parlasın, Vladimir!

SEYFƏDDİN HÜSEYNLİNİN BİR KİTABINA İKİLİ BAXIŞ

*D*ilərə
ADİLGİL

Xarici ədəbiyyatı – dünya ədəbiyyatını oxumağı az qala hamı sevir. Əsas olan nə oxumaqdır. Nə vaxt idi, müasir dünya, ələlxüsus Avropa ədəbiyyatından səviyyəli əsərlər tapıb oxumaq istəyirdim, hətta deyim ki, ana dilimizdə yaxşı xarici ədəbiyyatın əməlli-başlı aclığını çəkirdim. Seyfəddin Hüseynlinin “Tərcümə təcrübələri” arzuladığım, uyğun zamanda və uyğun yerdə mənə yetən, özümlə daşıyıb bilə-bilə ləzzətini uzatdığım, ilk səhifələrdəncə stolüstü yox, əlüstü kitabıma çevrilən mənbə oldu. Deyim ki, hələ kitaba baş vurmamışdan mütaliədən alacağım həzzi hiss edirdim... yox, bilirdim. Bunu yaxın ətrafımla da bölüşmüşdüm. Çünki tərcüməçinin zövqünə bələd idim. Bu “təcrübələr” gərgin yaradıcı zəhmətin bəhrəsi olmaqla bərabər, müəllifin çoxspektrli istedad və qabiliyyətinin də məcmusudur. Tanınmış qələm adamı, peşəkar redaktor, əsl ziyalı olan Seyfəddin Hüseynli “Tərcümə təcrübələri” adında sanballı kitabı ilə kitabsevərlərin və sevən-

lərinin qarşısına tam bir bədii tərcüməçi amplusında çıxdı. Bu məcmuəyə qədər də S.Hüseynli tərcümə sənətimizi (bilavasitə dilimizi) hər fürsətdə zənginləşdirən səriştəli tərcüməçi kimi tanınır, oxunurdu. Hələ 2017-ci ildə postmodernizmin görkəmli nümayəndəsi C.P.Barnsın “Buker” mükafatına layiq görülən, Böyük Britaniya və Fransanın ekranlaşdırdığı romanını Azərbaycan dilinə “Aqibət duyğusu” adı ilə yüksək bədii keyfiyyətdə çevirmişdi. L.Pirandellodan ana dilimizdə kitab halında çıxmış ilk tərcümələr də onun adı ilə bağlıdır. “Təcrübələri”nin vəzni, tərcüməçinin peşəkarlığı bu ağır “baqaj”ı daha da ağırlaşdırdı. Bədii tərcümənin vəziyyətinin heç də ürəkaçan olmadığı, həmin arealda mütəxəssis qıtlığı yaşanan zamanda bu yeni nəşr ədəbi cəmədə şəksiz hadisəyə çevrildi. S.Hüseynli həm də işinin ustası kimi bu sahədə ən ixtisaslı orqanlardan olan “Dünya ədəbiyyatı” dərgisinin baş redaktorudur.

Kitaba maraq oyadan adı olur. Sərlövhə əsərin açar sözüdür. “Tərcümə təcrübələri”... Burada cinas da var, metafora da, hətta uğurlu marketing tapıntısı da. Necə deyərlər, “gəmiyə necə ad qoyarsan...”

Hələ Puşkin mütərcimləri maarifin “poçt atları” adlandırmışdı (Əlbəttə, burada bədii dəyəri olmayan sətiri və səthi tərcümə nəzərdə tutulmur). Abbas Səhhət tərcümə sənətinə yüksək qiymət vermiş, “mədəniyyətə nə qədər zəngin olsa belə, heç bir xalqın bəşər mədəniyyətindən təcrid olunmuş şəkildə yaşayıb inkişaf etməsinin” mümkün olmadığını ərz etmişdi. Böyük maarifçi avropalıları nümunə göstərərək yazırdı ki, öz ədəbiyyatları olduğu halda, yenə də “ərəb və farsın məşhur ədib və şairlərinin əsərlərini öz dillərinə tamamilə tərcümə etmişdir. Belə olan surətdə biz nə üçün avropalıların əsərlərini lisanlarımıza tərcümə etməyə?” Bununla da, həqiqi

maarifpərvər kimi Şərqlə Qərbin mücərrəd toqquşmasını deyil, bir-birindən bəhrələnməli, faydalanmalı olduğu məqamları qabardırdı. Nədən ki, “ədəbi əlaqələr ürəklərin körpüsüdür”. Xalq yazıçısı Anarın bədii tərcümə ilə bağlı dediyi kimi – “bir xalqın həyatından alınmış lövhələr və personajlar başqa bir xalqa da doğma gəlir”. Başqa sözlə – tərcümə sənəti dünya xalqlarının ədəbiyyatını (elə özünü də), bir-birinə tanıdan əsas vasitədir. Dünya ədəbiyyatı dilindən, dinindən asılı olmayaraq həmişə insanlığın sərvəti olub və bu belə də qalacaq.

Dünyanın böyük yazıçıları (onlar həm də böyük tərcüməçilərdir) tərcümə haqqında orijinal fikirlər söyləmişlər. Onlardan biri də “tərcüməyə şübhə edirsənsə, tərcüməçiyə də inanmırsan deməkdir”. Əsl tərcüməçi tək dili yox, həm də üslubu çevirir. Ömrünün onilliklərini “Hamlet”in tərcüməsinə həsr edən Pasternak üçün “o, daha Şeksprin deyil, Pasternakın Hamletidir” demişdilər. Üstünlüyü azad tərcüməyə verən V.A.Jukovskinin bu məsələyə cavabı ikibaşlı olmuşdu: “Tərcümə etdiklərim başqalarının olsa da, əslində, hamısı mənimdir”... Ədəbiyyatşünas alim Fəridə Vəlixanova bu fikirləri ilə azad tərcümənin tərəfində idi: “Sərbəstlik dəqiqliyə nail olmağın vasitəsidir. Tərcüməçi orijinalın ruhunu duyaraq onu öz ştrixləri ilə dəqiqləşdirir, əlavələr edir, bəzən də lazım olmayanı ixtisar edir”. Göründüyü kimi, fikirlər bir-birini təkrar etməsə də, kəsişən nöqtələr də yox deyildir və hər biri böyük iş təhfəsini verir.

Bədii tərcümə çox vaxt aparıcı, məşəqqətli zəka işidir. Prosesə başlamamışdan yazıçının şəxsiyyətinin öyrənilib yaradıcılığının araşdırılması, hətta hansı

çevrədə dolaşıb necə geyindiğini bilmək də işin xeyrinə olan əhəmiyyətli amillərdən hesab olunur. Tərcümə edilmiş əsərin üzərində müəllifdən əlavə, tərcüməçinin də nəfəsi qalır və bu... sətirlərə hopur. Bədii tərcümənin dünya dilləri və mədəniyyətləri arasında gerçək vasitə və yaddaş qalan nümunə olması üçün tərcüməçidən yüksək zövq, intellekt, səbir, vərdiş, improvizasiya tələb olunur ki, bunların hamısını ziyadəsiylə Seyfəddin Hüseynlinin "...təcrübələri"ndə görürük. Forma və məzmunun tam vəhdəti!

Kitaba dünya ədəbiyyatının ayrı-ayrı ölkələri, dövrləri, müxtəlif ədəbi cərəyan və estetik təmayülləri əks etdirən nümayəndələrinin say-seçmə hekayələri, esseləri, söhbətləri (bəziləri ixtisarla) daxil edilib. Əsərlərin təsnifatı ölkə, müəllif və başqa faktorlara görə deyil, janrlar üzrə aparılıb. Burada toplanan bəzi yazıları nə vaxtsa rus dilində oxumuşdum, amma orijinal tərcümə sayəsində sanki təzə tanış oldum. Həm də bilmədim əsərə valeh olum, ya tərcüməçinin kreativliyinə. Məsələn, "Latın Amerikasında roman" söhbətindəki kimi. Və mənə, ən əsası da odur ki, mütaliəni düşüncəndə qəfil kəşib tərcümənin keyfiyyətini qeyd etməyə macal tapırsan. Yəni tərcümə birbaşa mütaliyəyə "mane olur".

S.Hüseynlinin "...təcrübələri"ndə hər şeydən əvvəl ana dilimizin gücünü, qüdrətini, söz, ifadə üçün məəttəl qalmamasını görürük. Kəlmələr onun əlinin altında sözbəxan, çevik, elastik, tutumludur. Tərcüməçi əsəri özünə ram edir, gedişat onun tam nəzarətində olduğu üçün uyğunlaşmada hər şey yerli-yerindədir. S.Hüseynli qarşısına qoyduğu vəzifəyə

nail olub, mənbəyə ən mümkün sədaqətlə tərcümə etdiyi dildə kamil bədii nümunələr yarada bilib.

Kitabın panoramı geniş və əhatəlidir. Və kitabın içindəkilər heç də təsadüfən seçilməyib. İmzaları nəzərdən keçirmək, səhifələri vərəqləmək kifayətdir ki, kitabdan ayrılı bilməyəsən. Hələ K.Paustovski ədəbiyyatda və incəsənətdə dəb dalınca qaçmamağı tövsiyə edirdi. Bunu meyar kimi götürən, seçimini məhz "kitabdan qəlbə" süzülən əsərlərdən yana edən S.Hüseynli ortaya mükəmməl bir iş qoya bilib. Tərcüməyə cəlb edilən əsərlərin aktuallığı, müasirliyi də vacib amil kimi əsas götürülüb. Məşhur klassika canlandırılıb, ona daha bir həyat verilib, tanınmayan isə peşəkarlarla bərabər, orta statistik oxucuya da tanındılır. Yazıçılar milli ədəbiyyatı formalaşdırırlarsa, tərcüməçilər daha geniş missiyanı reallaşdırır, dünya ədəbiyyatına xidmət edirlər. Fransız ədəbiyyatının klassikləri Anatol Frans, Mişel Turne, submədəniyyət daşıyıcısı Riçard Brotiqan, çex incəsənət və ədəbiyyat xadimi İvan Kraus, italyan Alessandro Piperno, macar İmre Kertes, müasirlərimiz Anna Qavalda, Sergey Lukyanenko, Roman Sençin və bir başqaları özlərini kitabın səhifələrində "boşqablarındakı" kimi hiss edirlər.

"Tərcümə təcrübələri"nin məxsusi energetikası var, bunu kitabı ilk əlimə alanda hiss etdim. Mənim təzə kitabı iyləmək kimi köhnə bir adətım var. Tək mətbəə qoxusunu sevdiyim üçün deyil. Elə bil kitabın ruhunu, məzmununu içimə çəkirəm, onunla birləşirəm, mən ona keçirəm, onun içindəkilər mənə. Kim nə deyir- desin, "canlı" kitabın ötürdüyünü audio, onlayn kitab verə bilmir. Necə ki, "machine translation və computer aided translation"

professional tərcümədən bir “əsr” geri qalır. Kitabın içindəkilər zövqə görə mənim “operam”dan, mənim “romanım”dandır. Xüsusilə söhbətlər... (Tədqiqatçıların nəzərinə: bu söhbətlər hazır istinad ünvanı, vacib mənbədir).

Oxu prosesində tərcümə ilə bağlı bəzi məqamlar diqqətimi çəkdi. Konkretlik üçün bir neçə nümunə gətirim... “Ona atasının ağrı-acısız öldüyünü deyə bilməkdən ötrü münasib sözlər axtarırdım, ancaq ölümü kəlmələrlə pərdələmək mümkün deyil: cümlənin sonunda mütləq kimsə ölmüş olur”. “Ailə qarderobunda asılıb yellənən skelet kimi gizli qalmasını istədiyi bir erkən evliliyi olub”. Bu cümlələrdə bir müəllifin nə demək istədiyinə fikir verirsən, bir də ikinci müəllifin çatdırdığına.

Anna Qavaldanın “Bir kişi – bir qadın”ı tipik fransız əsəridir. Müəllifinə baxmasan, yazıçının kimliyini axtarmasan da, fransız ədəbiyyatı özünü bildirir. Məlum edir yəni. Bu – xırda nüansları ilə real həyat hekayəsidir. Hekayənin məzmunundan ayrılmaq çətin olsa da, diqqəti tərcüməyə yönəltmək istəyirəm. “Kişi istirahət günü qiyafəsindədir...” Maraqlı tərcümədir. Heç rast gəlməmişdim belə ifadəyə. Bir də “əcəl oturacağı” diqqətimi çəkdi. Sürücünün yanındakı yer nəzərdə tutulur. Bura qara yumorla “qayınananın yeri” də deyirlər. Mən bir yazımda onu rus dilindən tərcümə etməyə çalışsam da, nə qədər o tərəf-bu tərəfə çevirsəm də, nəticə ürəyimcə olmadığı üçün sözdən vaz keçmişdim. Mükəmməl tərcümə sayəsində hekayəni orijinaldan oxuduğumu düşündüm.

“Memarın, mühəndisin, həkimin nəyə lazım olduğu hamıya aydındır. Amma söhbət yazıçılardan gəndə hərə bir gümana

düşür”. Fikrə, xəyalə deyil, məhz gümana. “Romanda Ursula adında 170 yaşında bir qadın var və əsər də elə onun “çiyinləri üzərində” qurulub”. Burada həm yazıçının, həm tərcüməçinin haqqını vermək lazımdır.

Əgər cüzi vaxt sərf edib yaxşı bir şey oxumaq istəyirsinizsə, R.Brotiqanın “Qocalar avtobusu” etüdünü oxuyun, özü də S.Hüseynlinin tərcüməsində. Bu hekayəni ard-arda neçə dəfə oxudum. “Hekayə belə olar”, – dediyimiz bu. Kaş ki orijinaldan oxuya biləydim. Yəqin, onda tərcüməni daha yaxşı dəyərləndirə bilərdim. Qısa, kəsik cümlələrlə, əvəzsiz bənzətmələrlə nəql edilən əhvalat... yox, həyatın özü, üzü, astarı. “Adi bir adamam mən. San-Fransiskoda yaşayıram... Deməzdim dilxorçu gündü: çox gözəl, ilıq bir payız havası vardı. Bir qarı da avtobus gözləyirdi. Belə deyək: adi bir qarı... Gerçəklik bəzən adamı elə bərk qısnayır ki: eynilə o qadının əllərini kip bürümüş “tərəvəz qabığı” kimi”. İnersiyaya dalıb az qala bütün hekayəni danışacaqdım... Gerisini özünüz oxuyarsınız...

Mündəricatda Çestertonun adını görüb sevindim. Mən onu “Braun atanın macəraları” detektiv hekayələrindən sevmişdim. Burada isə “Fransız və ingilis”, “Böyük müəlliflərin korladıqları yaxşı süjetlər” esseləri ilə “iştirak edir”. “Fransız və ingilis”də yazıçı iki xalqı – fransız və ingilisləri abzas-abzas fərqləndirir. Bu məsələyə məzəli tərəfdən baxsaq, Hatəmxan ağanın bizimlə firəngləri müqayisə etməsinə çox oxşayır... Onlarda... Bizdə... Çesterton yazır: “Fransızlar yüngül məzacdırlar, çünki hər işdə aşkarlığı, açıqsaçılığını yaman xoşlayırlar... Qadınları yorğun və hikkəlidirlər, kişiləri sərt dirlər, dava-dalaşda kimsə onlarla bacarmaz”.

Əsərdə hər iki xalqın qüsurları ilə bərabər, nəcib keyfiyyətlərindən də danışılır, heç biri digərinə qarşı qoyulub aşağılanmır. Fetişləşdirmək, təqlid pislənilir. “Əgər ingilis Fransaya ifrat heyranlıq duyarsa, fransızlaşmağa can atar; əgər o, Fransanı seversə, elə ingilis olaraq da qalar” (Razılaşmamaq çətindir). Bununla da, əsl beynəlmiləlçiliyin yolunun millətsevərlikdən keçdiyi önə çəkilir. Kiçik essədə belə böyük problemlərin qaldırılıb, üstəlik, çıxış yolunun da göstərilməsi əsərin dəyərindən xəbər verir. Bizə isə özümüz üçün də aktual olan bir əsərin dilimizə belə uğurlu tərcüməsinə görə sevinmək qalır. Əslində, “Fransız və ingilis”dən daha çox danışib daha çox analiz etmək istəyərdim, amma bu qədər anons yetərli... Oxumağa dəyər.

Ən maraqlısı da budur ki, bu tərcümələri oxuya-oxuya onları həm də “görürsən”. Müasir Argentina yazıçısı Xorxe Asisdən tərcümə edilmiş “Yazıçı və sahibkar” hekayəsində olduğu kimi... 30-35 yaşlı cavanların kreslolara sərələnib qurtum-qurtum viski, qəhvə içdiyi siqaret dumanı bürümüş bir otağı gözünüzün qabağına gətirin. Müəllif interyeri təsvir etməsə də, buranın ağır mebelli, qalın pərdələrlə örtülmüş hündür pəncərələri tüstü-duman arasından “görünür”. Deyəsən, otaqda hökm sürən gərginliyi yumşaltmağa çalışsan, ora-bura şütüyən ev sahibəsini unuttum... Əsərin məzmununu açmıram, onu oxumaq lazımdır.

“Kaş burada Konan Doyl da olaydı”, – deyər düşüncəyə “ekstrasensliyim” tutdu və dünyanın əsas xəfiyyətlərindən birinin müəllifinə də bu kitabda “rast gəldim”. Lakin o, “təcrübələr”də macərə ədəbiyyatı ilə deyil, tamam başqa məzmununda – “Din

yeni vəhy işığında” düşündürücü essesi ilə “çıxış edir”.

Professional həmişə professionaldır.

Bu xüsusiyyəti onun əlindən heç kim, heç nə ala bilməz. S.Hüseynli burada da əsas sənətini – redaktorluğunu unutmayıb, Semih Gümüşdən “Redaktorluq qəliz peşədir” başlıqlı maraqlı esseni bizə təqdim edib: “Orxan Pamuk bildirir ki, hər romanını dost-tanışlarından hardasa on nəfərinə əvvəlcədən oxudur. Onların iradlarını, düzəlişlərini nəzərə almaqla əsərin son variantını hazırlayır”. Tətbiq edilməli təcrübədir, deyilmi?

Nobel mükafatı laureatı A.Soljenitsin özünün kiçik esseləri ilə nəşrdə layiqli yerini tutmaqdadır. SSRİ-nin Baş dissidentinin S.Hüseynlinin kitabında maraqlı esselərlə təmsil edilməsinə heç şübhəniz olmasın. Bəli, S.Hüseynlinin kitabı! Çəkilməz zəhmət, iş zamanı professionallığa yenilməyib “bitərəf” qalmaq bacarığı, kitabın üzərindəki “keyfiyyət nişanı” tərcüməçini həmmüəllifə çevirir.

Bir az da Bulqakovdan bəhs edək. O Bulqakovdan ki, dünyanı iki gücün idarə etdiyini deyirdi: biri dollar, digəri ədəbiyyat (Buna da şükür...) “Ancaq bu yerdə sırtıq bir əngəl çıxdı qarşıma... mənzil məsələsi”. Əsl tapıntıdı, deyər bilərik. Yaxud: “Yeddinci saatın başında, özüm kimi bir neçə adamın quyruğunca bir kabinetə girdim”. Ardınca da yazı bilərdi, heç bir problem də olmazdı. Amma bunun kimi də yerində işlənməz, vəziyyəti təsvir edə bilməzdi.

“Aha, burada Canni Rodari də varmış, uşaqlığımın sevimli yazıçısı”, – deyib həvəslə “Qrafinya” hekayəsinə qərq oldum. Elə ilk abzaslardan keçmiş C.Roda-

rini tanıdım. Həmin dəst-xətt, o oynaq dil. Tərcümədə də mütləq professionallıq, sözlə zərgər işi, o axıcılıq... Hər ikisi bir-birini tamamlayır. “Məsələn, keçən ay qaralı-qırmızılı cilddə bir kitab çıxmışdı, görəndə adamın nitqi batırdı”. Tərcüməçi “hər sətirin öz qanunauyğunluğu var” kriteriyasını əsas götürərək sözü yerinə elə oturdub ki, başqa variant heç ağıla gəlmir.

Kitabı oxuyarkən müşahidə etdiyim bəzi nüansları qeyd etmək istəyirəm. Tərcümələr – müəllif əda və tərzinin, dil xüsusiyyətinin saxlanması, dəqiq məna, ədəbi materiala həssas yanaşma, böyük söz ehtiyatı ilə diqqət çəkir. İş prosesində kompromis gözlənilib, təqdim olunan əsərlərin sənətkarlığına, sözün estetikasına xələl gəlməyib. Oxuduqca özünü təsvir olunan atmosferin içində hiss edən də, yəqin ki, tək mən olmamışam...

Bu yazdıqlarım bir “tanıtım” deyil... Adın səni tanıtması üçün əvvəlcə sən özün onu tanıtmalısın. Bu gün S.Hüseynli imzasının məna, dəyər, çəki yükü imzanın müəllifə işləməsinə təmin edir. Tənqidçi C.Yusifli bədii tərcümə sənətimizin bugünkü vəziyyətini araşdırarkən S.Hüseynlinin yaradıcılığını belə xarakterizə edir: “S.Hüseynlini istisna etməklə, bədii tərcümə tənqidi yox dərəcəsidir”.

Onun “...təcrübələri” də kifayət qədər tanındılıb, işıqlandırılıb, əks-səda doğurub, qiymət verilib. Lakin daha çox təşviq edilməli, yayılmalı olduğunu dü-

şünürəm. Məncə, xarici ədəbiyyatı sevən hər kəsdə bu “ağıllı” kitabdan olmalıdır. Tarixi qədim olan Azərbaycan bədii tərcümə məktəbinin layiqli təmsilçisi S.Hüseynli bizi “tanımadığımız tanışlar”la görüşdürməyə davam edir. Müəllifi, oxucuları, ədəbi cəməni bu dəyərli kitab münasibətilə təbrik edir, S.Hüseynlinin “...təcrübələri”nin ikinci cildini gözləyirik. unan atmosferin içində hiss edən də, yəqin ki, tək mən olmamışam...

Bu yazdıqlarım bir “tanıtım” deyil... Adın səni tanıtması üçün əvvəlcə sən özün onu tanıtmalısın. Bu gün S.Hüseynli imzasının məna, dəyər, çəki yükü imzanın müəllifə işləməsinə təmin edir. Tənqidçi C.Yusifli bədii tərcümə sənətimizin bugünkü vəziyyətini araşdırarkən S.Hüseynlinin yaradıcılığını belə xarakterizə edir: “S.Hüseynlini istisna etməklə, bədii tərcümə tənqidi yox dərəcəsidir”.

Onun “...təcrübələri” də kifayət qədər tanındılıb, işıqlandırılıb, əks-səda doğurub, qiymət verilib. Lakin daha çox təşviq edilməli, yayılmalı olduğunu düşünürəm. Məncə, xarici ədəbiyyatı sevən hər kəsdə bu “ağıllı” kitabdan olmalıdır. Tarixi qədim olan Azərbaycan bədii tərcümə məktəbinin layiqli təmsilçisi S.Hüseynli bizi “tanımadığımız tanışlar”la görüşdürməyə davam edir. Müəllifi, oxucuları, ədəbi cəməni bu dəyərli kitab münasibətilə təbrik edir, S.Hüseynlinin “...təcrübələri”nin ikinci cildini gözləyirik.

TALE VARMIŞ...

Anam öləndən sonra
evlənmək istədi atam.
– Neyləsin yazıq adam,
7 il iflic qadını üçün
dua eləmişdi Allaha...
Cavanlardan kim eşitdi,
dedi, nahaq,
neynir o yaşda kişi evlənməyi?
Ən çox evdəki bacım
üsyən edirdi bu qərara.
Anamın axirətliyi qonşu qadın,
bir kəlmə demişdi ki,
kişi arvadsız qala bilməz, –
bacım az qalmışdı onu
evdən qovub çıxara...
Sonra...
Daha heç kəs qarışmadı...
– Anam nə qədər ki sağdı,
ruzidi, oddu, ocaqdı, –
evdə hər şey yolundaydı.

Nübar Eldarqızı

Yaxşı da olmasa, babatdı...
Yaşını bəhanə eləyib iş yeri
atamı işdən çıxartdı, –
anamdan sonra...
Atam, onsuz da azdanışandı,
daha da dinməz oldu,
süstləşdi...
Arıqladı,
səhhəti pisləşdi...
Atamızın ən ağır vaxtlarını
ən çox o bacım görmüşdü.
Danışır ki,
bir dəfə həyatimizin iti
adamı tanımayıb hürmüşdü...
O zaman mən qonşu kənddə
“Sürgündə” yaşayırdım.
Çətin şəraitdə, dar gündə yaşayırdım...
Bir çətən külfət vardı o evdə...
Müharibə, yoxluq, qıtlıq...
Söz-söhbətdən bezirdik...
– Nə qədər uzatsam da,
“iki addımlıq”dan əlim çatmırdı atam
evinə...
Adam ata evinə gedəndə sevinər,
anasız evdə sevinc nə gəzirdi?!
– Bu gün hamı siyasətdən danışır...
Sizlərdən kim bilir,

– ən böyük siyasətçi fələkdil?
Bacım illər sonra iki uşaqlı dul kişiyə ərə
gedəcəkdi...

VER ÖZÜNƏ

Söy bu baxtı, bu taleyi:
– Ay bu baxtı, bu taleyi!..
Qıy bu baxtı, bu taleyi,
Kim yazıbsa, ver özünə!

Yaza-yaza şair yazdı, –
Qismətini sözdən asdı!
Xoşbəxtliyi bir abzasdı,
– Kim yazıbsa, ver özünə!

...Qəlbimdə bir darıxmaq var!..
Bu depressiyadan çıxmaq var..
Bir ad yazılı çaxmaq var,
Kim yazıbsa, ver özünə!

SÖZ BAZARI

Bu gün söz bazarına getdim.
Bir tərəf qələbəlikdi.
Ucuz söz qalmamışdı.
Məsələn: – yaltaq”, “qorxaq”..
“Binamus”, “biqeyrət”,
“Vidansız”tək sözlər hamsı
alınmışdı.
Bir ucdan alıcı gəlirdi-
Hər zümrədən...
Hara getdim,
hər yerdə növbə...
Bir söz vardı,
Almaq istəyən ən çox qocalardı:
– “Tövbə!”

“Qəddarlıq”ı alan çox,
“Nankorluq”u alan “N” qədər!..
Bəzi sözlər vardı ki,
Tələb təklifdən çox geriidi.
“Təmənnəsiz”, “minnətsiz”..
“Yaxşılıq” da onlardan biriidi...
Bir ağsaqqaldan sordum:
Ümumi vəziyyət
necədi?
– Kasadlıqdı, – dedi.
– Ən dəyərsiz söz «insan»,
Ən baha söz
“Azadlıq”dı!..

BİR, DOQQUZ, ÜÇ, YEDDİ..

Qapı-baca bilmir, gedir, qayıdır...
Sanki məhərrəmlik, oruc ayıdır.
İştahı diş altı, dibsiz quyudur, –
Çoxdan tanıyıram mən bu taleyi.

Sümük tulladılar, cumdu köpəklər,
Harda yağlısı var, qapdı zirəklər...
Qırmızı cizgini aşdı tək-təklər,
– Çoxdan tanıyıram mən bu taleyi!

– Onu Seyid Əzim, Sabir yaşadı,
Müşfiq Nargin, Cavid Sibir yaşadı,
Adını gözləyən məzar daşdı! –
Çoxdan tanıyıram mən bu taleyi.

...Sən qədər yazarsan, – pozan tapırlar!
Xaindir! – Ad qoyan “ozan” tapırlar.
Bu cəhənnəm, bu qır, – qazan tapırlar,
Çoxdan tanıyıram mən bu taleyi!

Bəraət!..
Nə acı bir güzəşt oldu...

Sonra küçə oldu, prospekt oldu...
Dərsliyə salındı, sual, test oldu, –
Çoxdan tanıyıram mən bu taleyi!..

– Üstün dəyişiblər, alt qatı eyni!
Edam olunanı, cəlladı eyni...
Bir, qoqquz, üç, yeddi, – kod adı eyni,
Çoxdan tanıyıram mən bu taleyi!..

ADAM TƏLƏSİ...

Bu oğlan dəlidir – bir qız dəlisi!
– Divanə bir qız var,
eşqə düşübdür...
– Bəs eşq özü nədir?
– Adam tələsi!..

Bu sevgi yaşanan yaz – çoxdan olub...
Bu, qoca qarıdır, qız çoxdan ölüb...
Dipdiri bir eşqə heykəl qoyulub,
Üstündə ağlayan illər ölüsü...

Orda bir ev vardı, uçulub ölüb...
Vaxtı çatan-çatan seçilib ölüb...
Adam var, gözümdə kiçilib, ölüb –
Ölümün də beləsi.

Başını dik saxlamaq ağıl istəyir.
Düz sözü söyləmək oğul istəyir.
3 alma EŞQinə nağıl istəyir
Millətin köləsi!
–EŞQ – adam tələsi!

QƏMİN AQRƏQAT HALI

Niyə məni görmürsünüz? –
Gözünüzün önündəyəm...
Qəmin aqrəqat halında,*
Şairin it günündəyəm...

Misqal-misqal, dirhəm-dirhəm,
Qüssə çəkir, dərd bölürəm,
Mən hər gedənlə ölürəm,
Hər gələnin sinnindəyəm.*

Güzgüyəm, bax, özünü gör, –
Əziləndə əzəni gör!..
Sən istəsən, yüzünü gör, –
Mən bilirəm, minindəyəm!

Yal üçün yalaq olmadım,
Gül oldum, alaq olmadım!
Kimsəyə calaq olmadım,
Dədə-baba genindəyəm!

Hər dəmir qatar götürmür,
Hər zaman Nübar yetirmir!
Nübar bitir – Haqq bitirmir,
Fərqindəsiz, zənnindəyəm!

BİTMİŞLİYİN TƏNTƏNƏSİ

Hər şeyin əvvəlinə sonu yazılıb.
“Yararlılıq müddəti” insanın alınına cızılıb.
Ona görə inanmıram möcüzəyə...
Sevgim sözüm kimidir:

yerinə düşmədi...
Mən də elə tərsəm,
Heç yerimi dəyişmədim!..
Üsyankaram hər şeyə!
– Niyə əsgər əsgəri öldürür,
Niyə?

Torpaqımı az, yerimi yoxdur,
İnsanın insanla nədir sorunu?
Niyə insanlar milliyyətinə, dininə,
Dinsizliyinə görə mühakimə olunur?
–Niyə?!
Suallar qarşısında acizəm deyə,

Ədalət məhkəmələrini yox,
ilahi ədalətii çox sevirəm:
Sonda bütün zülmkarlar – fironlar, tiran-
lar, diktatorlar
haqqın lənətinə qovuşur!
Bu dünyada olmasa da,
axirətdə haqq yerini tapır.
Oxşar talehilər bir-birinə qonşudur: –
Cənnətlilər, cəhənnəmlilər...
Nöqtələr...
Nöqtələrin piki – Nida!
Bitmişliyin təntənəsi!
Və son:
İnkişafın-pik nöqtəsi!
Zülmün-pik nöqtəsi!!
Səbrin-pik nöqtəsi!!!
Əlvida, dünya, əlvida!..

XAOS

– Bütün ölümlər müflis olmuş dirilərdir!
Çılpaq ruh qalxır göyə...
İnsanlar bir gün belə dözmür sevdiyinin
ölüsünə,
Ya torpağa göndərirlər, ya da krematori-
yə...
Ona görə
Özləmişəm «yox»olmağı!
Doğulmazdan əvvəl
hər şey – YOX idi!
Var olduq, olmadıq,
“Ömür” deyilən başımıza min corab
toxudu.
– Bir yanda bəsirət, bir yanda cəhalət...
Bir tərəfdə qüdrət, bir tərəfdə nifrət...
VƏ BİR QRAM AZADLIQ üçün çəkilən
zillət!..
Sonra...

Düşüncələrini qəlbinə – ev həbsinə
göndər və sus!
SOS!
– İnsanlıqda düşüş – qiymətdə endirim!
– Vəcdan çatışmazlığı,
qeyrətdə endirim...
Və budur dünyanın mənzərəsi:
– Kölələrin sonsuz narazılığı,
asilərin ümitsiz mübarizəsi,
mütilərin şükranlığı...
Ən pisi gecələrin deyil, səhərlərin qaran-
lığı...
Və daha da pisi –
Tənhalıqdan şikayət də bir dəb...
– Əsl yalnızlığı bir sən bilirsən,
ya Rəbb!!!

Epiloq:

– Bizi ancaq inandıqlarımız aldadır...
Bizi ancaq sevdiklərimiz ağladır...
Bizi ancaq yazdıqlarımız anladır...

FEVRAL QALDI ÜSTÜMÜZƏ

Ağzı pozuq, ağzı yava,
Biri toyda saldı dava.
Sümüyünə düşmür hava,
Söz də soxdu bəstəmizə.

Fərdlər yeni,
dərdlər təkrar,
Yoxsula – yox! Varlıya – var!
Şərbət verən nəbzi yoxlar,
Dərman olmaz xəstəmizə!

Ha mərd ol, ha döy döşünə,
Əl uzadan yox düşənə!

Dost olduğuyçün düşmənə –
Düşmən olduq dostumuza.
Ruhduq, canı ödünc aldığ,
Gen dünyadan bir künc aldığ.
Zalım fələkdən gün çaldığ, –
Fevral qaldı üstümüzə!..

ƏRƏFƏ

Küləklər ahdan başladı.
Yağışlar şəhdən başladı,
Adəm ilə Həvva çaşdı,
Dünya günahdan başladı...

Bir günah da biz elədik,
Elə bildik, düz elədik,
Çatana «sevirəm» deyib
Sözü sevimsiz elədik...

Nə qədər eşq, o qədər qəm!
Belə gəlib dünya, aləm.
Kimi bizi qaraladı,
Kiminə biz cəkdik qələm...

Keçmir bu Yerdə nazımız,
Eyzən qəm çalır sazımız.
Torpaq payın alıb susur
Razımızla narazımız...

Günəş keçir o tərəfə:
Xəbərdir, qoyulur zərfə.
Səhər əyan olacaq, bu
nəyə son, nəyə ərəfə...

MANQAL SƏFASI

Quzunun nəslini araşdırdılar,
Sütülü manqala yaraşdırdılar!

Qıp*-la qırmızını yarışdırdılar,
Mən də nəticəni maraq elədim.
Ətlər gah istiot, gah duz istədi...
Piyələr cız-bız oldu, off, nə istidi!
Ən məsum günahkar, bəlkə, tüstüdü,
O da gözlərimi sucaq elədi...

Halva söyləməklə dil dada gəlməz.
Tox acın halını, əlbəttə, bilməz!
Göz haqqı var imiş, burun haqqı bəs? –
Qonşuları iyə qonaq elədik...

Ağızlar sulandı, pozuldu süslər,
Qədəhlər toqquşdu, kəsildi səslər,
Quzular yeyildi, soyudu hissələr –
Utanmadan qurda qınaq elədik!

ZORNAN OLMUR...

Bir ay gözə görünürsən,
Maraqlanan, soran olmur.
Hər şey yazılıb, oynanır,
Və heç bir şey zornan olmur!..

Bunca din var, günah bitmir...
Niyə göylərə ah çatmır?
Adam çoxdu, Allah çatmır?!
Tək-tək olmur... xornan olmur...
Səhv elədik, yazar olduq,
Aldıq, satdıq, bazar olduq...
Yalvarmaqdan bezar olduq,
Yağnan olan şornan olmur!..

Ümidlərim çilik-çilik,
Qəlbim desən, dəlik-dəlik,
Dərdə çıxıram gündəlik,
Yoxnan olur, varnan olmur!

Qapı varsa, açanı var!
Dəlīkdən də keçəni var!
Yəni baxtdan qaçanı var? –
Tale korsa?!
Kornan olmur...

ƏRİZƏ

Açar deşiyindən azadlığa baxan qadın,
Ərinin qorxusundan hər gecə sancı çəkən,
doğan qadın
Gündə bir final fikirləşir
Həyatının sonu üçün.
Əlinin içində yazılıb hər şey...
Hər səhər dua zamanı
Allaha açır əllərini,
göstərir “ərizə”sini,
– Məni bu həyatdan azad et, Allah!

TABLO

– Şahə qalxmış dalğalar
Sahildə nə görubsə,
donub qalıb...
Arxa fonda qızılı-qırmızı rəngə
boyanmış üfük
və...
günəş elə o andaca sönməyə qalıb
tabloda...

Qıy vura-vura quşlar
Keçir bizim səmadan,
Qəriblikdə ölən var...

İnsanlıq elə öldü,
Bir saf toxum qalmadı.
Doldu qum saatımız,
Səhrada qum qalmadı...

SERGEY YESENİN!..

*Sonuncu şeirini qanıyla yazıb səhəri gün
otel otağında intihar edən Sergey Yeseninə*

Ah çəkirsən, peyklər ucadan çəkir!..
Kimsə dərk edirmi niyə, nədən yazırsan?!
Biri dərd-qəmini bacadan çəkir,
Biri küləklərə verib göndərir...
Biri günə sərir göz yaşlarını...
sən, sən yazırsan!..
Yazırsan dostlara, dünyaya...
Yavaş-yavaş, öl-ölə...
Köpək balıqları üzür qanını iziylə...
Dərdlər yığılır...yığılır...
sonra qopur zəlzələ,
içindəki dağıntıdan, söküntüdə yazırsan...

Döymək istədiyini qapını çəşib
Yolun apardığı səmtə çıxmısan...
Dünya partlamağa hazır bombadı,
O canlı bombadan qəlpə çıxmısan!
Qəhvə, noxud, tarot fallarında sən
Qara yox, qırmızı rəngdə çıxmısan...
– Dərdin nəydi səninin?
Yaşamaq qorxusunu
ölümdən bu qədər qorxusuz etmişdi səni,
Yesenin?!

Fərqanə SƏFƏRLİ

GƏLİRƏM

Yerin pis əməmindən
Üşüyürəm, İlahi -
Göydə bir ocaq qala,
Qızınmağa gəlirəm.

Çiyimdəki hörüklər
Mələklərə yol açıb -
Dəftərimi bilməkçün
Arınmağa gəlirəm.

Qaranlıq peşimandı,
Qardaş bilib işığı -
Kəfənin iç üzünə
Sarınmağa gəlirəm.

Biz uçmaq vərdisini
Doğuluşdan itirdik -
Bir kəpənək belində
Barınmağa gəlirəm.

YENƏ

Yenə durna qatarı,
Yenə sazaq bir hava.
Yenə könlüm yön alır
O isti uzaqlara...
Yenə gün batımını
Gözləyir qamış səsi,

Bir də həsrət qoxuyan
Kədərimin naləsi...
Yenə günəş gedəcək
Öz doğma ocağına.
Yenə düşər qaranlıq
Yerin kor bucağına.
Yenə...

Yenə burda mən,
Bir də azğın ümidlər -
Həm məni, həm özünü
Xəyallara kilidlər.

SEVGİ VALSI

Gəl, rəqs edək səninlə,
Mələklər savab yazsın
Çiyimizdə ritmlə...
Gəl, üzümüz ölümə
Dözək hər bir zülmə.
Zaman şərə qarışsın,
Gecənin işıqları
Gözümüzdən alıssın...
Tərləsin əllərimiz
Valsın şən notlarında.
Büdrəsin ayağımız
Zər qırçınlı donumda.
Cismim ağırlıq etsin,
Sol qoluna əksimi -
Oynayaq sənin ilə
Ölümsüzlük rəqsini.

abəs

Nəcəfzadə

Balıq günü

Deyəsən, iyunun on yeddisiydi,
Mən də ki yaşımın on yeddisində.
Atam su açmışdı həyatimizə,
Ay da çırpınırdı suyun üzündə.

Yığmaq istəyirdim suyun üzündən
Ayın qırıq-qırıq şəfəqlərini.
Su aldı başına bir an içində
Qarpızın,yemişin hərələrini.

Su basdı hər yeri, qapı-bacanı,
Evin divarıyla yuxarı qalxdı,
Necə tullandısa əl boyda balıq,
Qarıdan düz evin içinə baxdı.

Yatmadıq düz saat on ikiyəcən,
Balıqla oynadıq, suyla oynadıq.

Atam gedib suyu kəsdi dəhnədən,
Biz də evimizə qaçdıq və yatdıq.

Sübh tezdən oyandıq, qaçdıq həyatə,
Hiçqırıq dindirdi könül tarımı.
Balıqlar qalmışdı torpağın üstə-
Sular qoyub qaçıb balıqlarını.

Sularmış dünyanın ən vəfasızı,
Balıqla itirir sular dadını.
O gün yadımızdan çıxmasın deyə,
Atam balıq qoydu günün adını...

Unutmağın sevinci

On yaşım var idi anam öləndə,
Tap gətirə bilmirdim
Anasızlığa.
Məni apardılar bir az uzağa,
Xalamgilə,
İkimərtəbəli evləri vardı,
Pilləkənli.
Düşdüm, çıxdım,
Pilləkənlərdə yatdım hələ,
Anamı unutdum...

Ramil QASIMOV: "Fikrət Əmirov adına Gəncə Dövlət Filarmoniyası yerli camaatın döyünən ürəyidir"

“Ulduz” jurnalının budəfəki qonağı gənc yaşlarından bənzərsiz səsi ilə Azərbaycan musiqisində öz imzasını təsdiqləyən sənətkar, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının solisti, Fikrət Əmirov adına Gəncə Dövlət Filarmoniyasının rəhbəri, Əməkdar artist Ramil Qasimovdur. Ramil bəylə bu il 90 illik yubileyini qeyd edən Gəncə Dövlət Filarmoniyasının fəaliyyəti, yubiley hazırlığı, eləcə də özünün yaradıcılığı, pedaqoji fəaliyyəti haqqında geniş söhbət etdik:

– **Ramil bəy, ustadınız Mobil Əhmədovun böyüyüb boya-başa çatdığı torpaqda bu gün bir mədəniyyət ocağının rəhbəri kimi çalışmaq necə bir hissdir?**

– Çox qürurverici bir hissdir, əslində. Yadımdadır ki, uşaqılıq illərimdə həmişə Mobil müəllimlə birlikdə Gəncəyə gedərdik. O zaman Gəncənin küçələrində gəzəndə, o tarixi abidələri yaxından görəndə ağıma gəlməzdi ki, bir zamanlar müəllimin boya-başa çatdığı qədim Gəncə torpağında mədəniyyətimizin, Gəncənin döyü-

nən ürəyi olan Gəncə Dövlət Filarmoniyasının direktoru olacam. Bu, çox böyük etimaddır. Həyat belədir, o bizə gözlənilmədən hədiyyələr bəxş edir. Bu da mənim taleyimdə mənə verilmiş bir hədiyyədir. Mən həyatı uzun bir yol kimi ifadə edərdim. Bizə verilən vəzifələr, gördüyümüz işlər, olduğumuz yerlər bu uzun yolun dayanacaqlarıdır və o dayanacaqların da hər birinin öz sənişləri var. Ancaq bütün yollar mədəniyyətin inkişafına gedir, onun daha da zənginləşməsi üçündür.

– **Mədəniyyətin inkişafı deyəndə nəyi nəzərdə tutursunuz?**

– Mədəniyyət sözünün özü “yenilik” deməkdir. Mədəniyyət bütün əsrlər, illər, hətta günlər, saatlar boyunca inkişaf edir. Mənim həyat şüarım belədir: “Bizi birləşdirən mədəniyyətdir”. Həqiqətən də, bizi mədəniyyət birləşdirir: daxili mədəniyyətimiz, nitq mədəniyyətimiz, etik davranış qaydalarımız və sair hər biri mədəniyyətə daxildir. Ümumiyyətlə, mədəniyyət bütün sahələrdə var. Hansı işlə məşğul olursansa-

ol, orada mədəniyyət var. Düşünürəm ki, mədəniyyəti inkişaf etdirmək təkcə döv-lətin yox, həm də xalqın missiyasıdır.

– Bugünkü günümüzdə mədəniyyətin inkişafından, gedişatından razısınız mı?

– Bunu təhlil etmək üçün saatlar, gün-lər lazımdır. Mədəniyyət birdən-birə ink-işaf edə bilməz. Bu gün, məsələn, musiqi sahəsində özfəaliyyət önə çıxır. Kimi buna özfəaliyyət deyir, kimisi qeyri-peşəkarlıq deyir. Təbii ki, bu, peşəkar musiqiçiləri qane etmir. Çünki insanlar 20 il təhsil alır və nəticədə hansısa təhsilsiz musiqiçinin önə çıxmağı qıcıq doğurur. Amma mən bu məsələlərə heç də radikal baxmıram. Düşünürəm ki, mədəniyyətin daha da inkişafı üçün getdikcə ideoloji olaraq hər şey bün-növrədən dəyişə-dəyişə yaxşıya doğru gedəcək. Fikrimcə, bu gün Azərbaycan mədəniyyəti inkişaf edir. Buna dövlətimiz tərəfindən yüksək qayğı göstərilir. Mədə-niyyət sahəsində çalışan insanlar da bu uğurda öz töhfələrini təqdim etmək üçün çalışırlar. Hər bir halda böyük addımlar atılır və yavaş-yavaş da nəticələri görünür.

Azərbaycan mədəniyyəti çox zəngin köklərə malikdir və bizim ona adiq qalmağımız mütləqdir

– Sizcə, biz dəyərlərimizə nə qədər sadıq qala bilirik, yaxud sadıq qalmalıyıq?

– Hər bir xalqın milli-mənəvi dəyərləri onun keçmişidir. Milli-mənəvi dəyərlər, milli ənənələrimiz, bizə miras olan tarixi folklorumuz, aşiq və digər sənətlərimiz var ki, biz buna mütləq sadıq qalmalıyıq. Nə qədər inkişaf etsək, dünyanın müasir, yeni təcrübələrindən, eksperimental mədəniyyət formalarından istifadə etsək də, yenə mə-nəvi dəyərlərimizə qayıdırdıq. Bizim Üze-yirimiz var, Fikrət Əmirovumuz, Qara Qa-

rayevimiz, Mirzə Fətəli Axundovumuz, daha keçmişə getsək, Nəsimimiz, Füzulimiz, Nizamimiz var. Biz yeni yaranan xalq deyilik. Bizim xalqımız çox zəngindir. Ümumilli lider, dahi şəxsiyyət Hey-dər Əliyevin çox gözəl bir sözü vardı. O deyirdi, hər bir xalq öz mədəniyyəti ilə seçilir, sayılır. Azərbaycan mədəniyyəti də çox zəngin köklərə malikdir və bizim ona sadıq qalmağımız mütləqdir. Dövlətimiz, Heydər Əliyev Fondu, Mədəniyyət Nazirliyi bu istiqamətdə hər zaman ölkə daxilində və xaricində məqsədyönlü şəkildə böyük işlər aparır.

– Dəyərlərimizdən danışmışkən, bu il 90 illik yubileyini qeyd edən Gəncə Dövlət Filarmoniyası bir əsrlik tarixinə necə sahib çıxır? Bir rəhbər kimi siz bunu necə davam etdirməyi düşünürsünüz?

– Azərbaycan musiqi tarixində Gəncə Dövlət Filarmoniyasının öz tarixi ənənələri var. Böyük sənətkar, əbədiyaşar Fikrət Əmirovun adını daşıyan bu nəhəng musiqi ocağı, dünyanın ən gözəl filarmoniyalarından biri olan Gəncə Dövlət Filarmoniyası məhz cənab prezident İlham Əliyevin qayğısı nəticəsində 2017-ci ildə yenidən istifadəyə verildi. Bu, təkcə Gəncə və gən-cəlilər üçün deyil, bütövlükdə Azərbaycan musiqisi üçün böyük bir töhfə oldu. Çünki filarmoniya nəhəng bir konsert müəssisəsidir. Bu günün özündə də dörd bir yanımıza baxanda dahi Üzeyir Hacıbəylinin izini görürük. Gəncə Dövlət Filarmoniyası da 1935-ci ildə məhz Üzeyir bəyin təşəbbüsü ilə yaranıb. Üzeyir bəy o zamanlar çox çə-tin, məşəqqətli bir dövrdə bu filarmoniyayı yaradıb. Bu o dövr idi, onda insanlar hələ klassik musiqini qəbul edə bilmirdilər, Üzeyir bəyin sağında-solunda böyük musiqiçilər yetişməmişdi, onları Üzeyir bəy yetişdirdi. Daha sonra isə bu missiyanı Fikrət Əmirov, Qənbər Hüseynli və Azər-

baycanımızın müxtəlif tanınmış musiqi xadimləri davam etdirdilər. Müəyyən səbəbə görə bir müddət filarmoniya öz fəaliyyətini dayandırdı, amma 2017-ci ildən etibarən davamlı fəaliyyətdədir. Fikrimcə, 90 illik yubileyin keçirilməsi, eləcə də idəya müəllifi və bədii rəhbəri olduğum, yubiley çərçivəsində ölkəmizdə ilk dəfə keçirilən Fikrət Əmirov I Ümumrespublika Musiqi Festivalının təşkil olunması musiqi ictimaiyyətinin bayramına çevriləcək.

– Sizcə, filarmoniya sizin rəhbərliyinizlə nə qazandı və bundan sonra nə qazanacaq?

– Bu sual, əslində, tamaşaçılara verilsə, daha doğru olar. Sadəcə, qeyd etmək istədim ki, rəhbərlik etdiyim il yarım müddətində biz orada “Gəncə və gəncəlilər”, “Urbanda görüşərik”, “Xalqın mədəni sərvəti”, “Gəncənin döyünən ürəyi”, “Üzbəüz”, “Musiqi kimliyimiz”, “Cüclərim” Uşaq musiqi paradı, “Musiqinin gücü” və sair kimi bir sıra layihələr, gənc rəssamların sərgilərini təşkil etdik. Gəncənin tarixi simaları çoxdur. O simalar ki, ta qədim zamanlardan bu günə kimi tək Gəncənin deyil, eləcə də Azərbaycanın adını dünyada tanıdıb. Məhsəti Gəncəvidən, Nizamidən üzü bəri nə qədər dahilər yetişib Gəncədə. Onların hər biri bəşəri insandır. Məsələn, “Gəncə və gəncəlilər” layihəmizdə də məqsədimiz həmin insanların, Gəncənin qədim tarixini bir daha tanımaq və təbliğ etməkdir. Ayda bir dəfə bu layihənin növbəti rubrikası həmin dahi şəxsiyyətlərimizə həsr olunur. Sağlam, çalışqan, yenilikçi və işgüzar komandamızın zəhməti sayəsində biz bu layihələri həyata keçiririk. Amma şübhəsiz ki, qayğı, diqqət olmasa, bunları bacarmazdıq. Bunu da dövlətimizdən görürük.

Mənə elə gəlir ki, komandamız mənimlə birlikdə Gəncənin mədəni həyatına

kiçik də olsa, öz töhfəsini verdi. Əgər bunu edə bilmişiksə, xoşbəxtəm.

Mədəniyyətimizin, incəsənətimizin, musiqimizin maarifləndirilməsi istiqamətində iri və fundamental addımlar atırıq

– Filarmoniyanın repertuar seçimini necə aparırsınız?

– Özüm seçirəm. Layihələrə bölürəm, sonra isə sistemləşdiririk. 2026-cı ilə qədər bizim repertuarımız hazırdır. Repertuarı seçərkən yalnız və yalnız maarifləndirməyə diqqət edirik. Gənclərin maraq dairəsi də bizim üçün əhəmiyyət kəsb edir. Mədəniyyətimizin, incəsənətimizin, musiqimizin maarifləndirilməsi istiqamətində iri və fundamental addımlar atırıq.

– Maarifləndirmə demişkən, Gəncədə və ətraf ərazilərdəki incəsənət məktəbləri ilə əlaqələriniz varmı?

– Oraya gedən kimi “Xalqın mədəni sərvəti” layihəsi ilə Gəncə-Daşkəsən regional idarəsi ilə əlaqələri qurduq və bütün ətraf bölgələrdəki incəsənət məktəblərində tədbirlər planlarını həyata keçirdik. Bundan sonra da davam edəcəyik.

– Bəs Gəncə camaatı, sakinlər necə, maraq göstərirlərmi?

– Təəssüf ki, tamaşaçı problemimiz var. Tamaşaçıları cəlb etmək üçün çox cəhd edirik. Bu problem tək bizdə yox, bütün dünyada var. Dediym kimi, bu gün yüngül musiqiyə daha çox maraq var. Bu, yaxşıdır, pisdir deyib təhlil etmirik, sadəcə, olan budur. Biz çalışmalıyıq, cəhdlər etməliyik, məğlub olmamalıyıq. Bəli, bu gün tamaşaçı məhəbbəti azdır. Amma dayanmaq olmaz. Hər vaxtlə klassik musiqimizi, ciddi, peşəkar musiqimizi inkişaf etdirməliyik.

– Bu rəhbər vəzifələr sizin şəxsi yaradıcılığınıza necə təsir göstərir? Mane olmur ki?

– Yaradıcılığım heç zaman inzibati işimə mane olmayıb. Mənim yaradıcılığım həyatımdakı ayrıca xətdir. Bəzən deyirlər ki, yaradıcılıqla inzibati işi birlikdə aparmaq çox çətinidir. Mən bu çətinliyi yaşamıram. Təbii ki, ekranlara çox çıxmıram, müsahibələr vermirəm, bayağı verilişlərdən qaçıram. Mənə bunların heç biri maraqlı deyil. Mən klassik opera ifaçısıyam, elmlə məşğulam. Əgər şou ifaçısı olsaydım, yəqin, gündəmdə qalmaq üçün çalışardım. Amma bu gün mənim ona ehtiyacım yoxdur. Ümumiyyətlə, mən nəfsimi idarə edən insanam, böyük ambisiyalarım yoxdur. Sağlam düşüncəli insanam. İnkişaf etmək istəməyən sağlam düşüncəli sayıla bilməz. Mənsə inkişafa can atıram, hər gün öz üzərimdə işləyir, daim mütləliyə edirəm. Yaradıcılığım isə heç zaman dayana bilməz. Çünki dövlətim mənə “Əməkdar artist” fəxri adını verib, klassik opera janrında ən gənc Koroğlu olmağa layiq görülmüşəm, Milli Konservatoriyada baş müəlliməm, Azərbaycanda ilk dəfə ödənişsiz əsaslarla fəaliyyət göstərən Bülbül vokal məktəbinin təsisçisi və direktoruyam. Bütün bu etimadları doğrultmaya bilmərəm. Yaradıcılığım öz axarında davam edir, yeni opera üzərində işləyirəm. Düşünürəm ki, hər şey yaxşı olacaq.

Azərbaycan mahnılarını ifa edərkən tam özüm oluram

– Motivasiyanı nədən alırsınız?

– Motivasiyanı özümdən, Xəzər dənizindən, Niyazinin “Rast” simfonik muğamından, yeni ideyalarımı, layihələrimi yazacağım təzə dəftərlərdən, yaxşı yazan qələmlərdən, ola bilər, yağışlı hava, ya da günəşli havadan alıram. Hələ uğursuzluğa düşərək olan bir layihəm olmayıb. Gördüyüm işlər böyük rezonansa səbəb olub, çünki

həmin layihələri A-dan Z-yə qədər ölçü-biçir, iş prosesinə isə özüm nəzarət edirəm.

– Bu saydıklarınız, ya da saymadıklarınız dilə gəlsə, sizcə, hansı Ramil Qasimovu olduğu kimi tanıda bilər?

– Azərbaycan mahnılarını oxuyanda mən tam özüm oluram. Heç vaxt heç kimi təqlid etməyi sevməmişəm. Bəlkə də, auditoriya ona görə mənə etimad göstərüb, çox istəyir. İfa edərkən hisslərimi tam şəkildə ifadə edə bilirəm. Məqsədim o deyil ki, bu mahnını ifa edim, məqsədim odur ki, üç dəqiqə ərzində tamaşaçıma buna inandırım. Üç dəqiqəlik mahnını ifa yox, ifadə etmək mənim üçün olduqca asandır. Çünki mən onun məsuliyyətini hiss etsəm, buna məsuliyyətlə yanaşsam, səmimiyyətsiz olacağam. Tamaşaçı məni dinləmək istəyir ki, oradadır, niyə o zaman məsuliyyət haqda düşünməliyəm? O müddətdə mənim qeyri-səmimi olmağa ixtiyarım yoxdur. Bəzən deyirlər ki, səhnə məsuliyyətdir. Xeyr, səhnənin heç bir məsuliyyəti yoxdur. Bu, insan aqibəti deyil, onların öhdəliyini götürürsən ki, məsuliyyət də hiss edəsən. Əksinə, sən onlara xoş anlar bəxş edir, emosional duyğular ötürürsən. Bu, çox gözəldir.

– Bəs musiqinin məsuliyyəti?

– Azərbaycan musiqisinin görkəmli bəstəkarlarının çoxu ilə canlı ünsiyyətdə olmuşam. Tofiq Quliyev, Süleyman Ələsgərov, Ramiz Mirişli, Oqtay Kazımi, Emin Sabitoğlu, Şəfiqə Axundova, Vasif Adıgözəlov, Ramiz Mustafayev, Arif Məlikov kimi bəstəkarlarla işləmişəm. Onların çoxu mənim səsimə mahnı yazıblar. Bu gün mən onların əsərlərini tədris edərkən hansısa intonasianı dəyişəndə-sizə əminliklə deyirəm-zamanında onların özləri deyirdilər ki, Ramil, belə daha qəşəngdir. Təbii ki, musiqidə məsuliyyəti qoruyuram, amma daxili ifadə ki var, o, bəstəkarlıq deyil,

ifaçının hissləridir. Sözün fəlsəfəsinə varmaq lazımdır. Bir vurğunu səhv edəndə sözün gücünü itirirsən. Sözün gücünü itirmək olmaz.

– **Ruhən azad insansınız?**

– Hər zaman... Heç nəyim belə olmasa, özümü neqativ hiss etmərəm. Həmişə azadam. Amma çox məsuliyyətliyəm. Hər zaman mənə göstərilən etimadı doğrultmağa çalışıram. O etimadı itirsəm, çox pis pərt olaram, utanaram. Düşüncəm, fəlsəfəm azaddır, amma ənənələrə də sadıqəm. Məsələn, Azərbaycan kişi ənənələrini qoruyuram. “Kişi belə eləməz” düşüncəsinə sahibəm.

– **Mane olmur sizə?**

– Bəzən mane olur. Çünki müasir həyatın ritmi çox fərqlidir. Amma ataların “palaza bürün, elnən sürün” sözünə də inanmıram. Bəlkə, palaz səhv gedəcək? Bəs mənim öz düşüncəm, öz aqlım? Mənim üçün ən qorxulu insan - əqidəsi bəlli olmayan insandır.

– **Bir pedaqoq kimi nəyə diqqət edirsiniz?**

– Tələbələrlə ünsiyyətdə çox rahatam, bəzən sərtəm. Təhqiri, səsimi qaldırmağı sevmirəm. Çalışıram onlara izah edim ki, heç kimi, hətta məni - öz müəllimlərini belə təqlid etməsinlər. Təqlidə cəmi bir il icazə verirəm, sonra isə olmaz. Çünki təqlid yaxşı bir şey deyil, o, surətdir. Onlar özlərini tapmalı, özləri kimi olmalıdırlar. Bizə yeni Bülbüllər, Rəşidlər yox, yeni adlar lazımdır. Biz onların zirvəsinə çatmamalıyıq, öz zirvəmizi yaratmalıyıq.

– **Yenidən filarmoniyanın 90 illik yubileyinə qayıdaq, yubileyə necə hazırlaşırsınız? Nə kimi planlarınız var?**

– Martın 9-u filarmoniyanın 90 illik yubileyi tamam olacaq. Bununla əlaqədar 4-9 mart tarixlərində Fikrət Əmirov I Ümumrespublika Musiqi Festivalını keçirəcəyik.

Martın 9-da yubiley günündə festivalın təntənəli bağlanış mərasimi baş tutacaq. Düşünürəm ki, bu, musiqimiz üçün böyük bir töhfə olacaq. Əminəm ki, çox gözəl və maraqlı musiqi bayramı olacaq. Hazırlıq işləri çox yüksək səviyyədə davam edir. Eyni zamanda il ərzində müxtəlif bölgələrimizdə yubiley tədbirləri də keçirəcəyik.

– **Qarabağa gedəcəksiniz?**

– Düşünürük, arzumuz və planlarımız arasındadır.

– **Ramil bəy, maraqlı müsahibə üçün sizə öz təşəkkürümüzü bildiririk.**

– Mən sizə, “Ulduz” jurnalının rəhbərliyinə, kollektivinə dərin təşəkkürümü bildirirəm. “Ulduz” jurnalı xalqımızın mədəniyyətində, ədəbiyyatında böyük bir yer tutur. Hər zaman Azərbaycanımızın milli incilərini, dəyərlərini təbliğ etdiyiniz üçün minnətdaram.

Söhbətləşdi: Şahanə MÜŞFİQ

QƏZƏL DE Kİ...

Getdim neçə yol eşq yolun qanlı dizimlə,
Bu vadedə getmək diləyən gəlsin izimlə.

Bir kimsə yə qeyzim, qəzəbim olmayıb əsla,
Vallahi, mənim davam olub ancaq özümlə.

Öz eybimə göz yummamışam mən göz açandan
Örtülməz həqiqətləri gördükcə gözümlə.

Ey Rəbbim, üzüm qarə, günahım çox, əlim boş,
Neylim, səninəm mən yenə səhvimlə, düzümlə.

Baş açmadım əvvəl dolaşığı badirələrdən,
Dərk eylədim axır səbəbin dərdə dözümlə.

Hər hadisə bir fəsl imiş ömrüm kitabında,
Söz-söz düzülüb hər biri rəbbani düzümlə.

Biz dərdi alıb zövq verən şe'rə çevirdik,
Dərdin, deyirəm, bəlkə, budur dərdi bizimlə?

Arzum bu yaşım da budu, bir isti ocaqda
Bir ömrü bərabər bölüşüm ruh əkizimlə.

Xoşbəxt olaram hər iki aləmdə, Siraci,
Bir qəlbə işıq bəxş eləsəm bircə sözümlə.

Var öylə bir qəmim ki, min qəm onda cəmdi, birdənəm.
Özüm də bilmirəm fəqət bu qəm nə qəmdi, birdənəm?!

Gözüm səbəbsiz anidən dolur, dilim kilidlənir.
Bu nə fərəh kimi fərəhdi, nə ələmdi, birdənəm.

Məəttələm, bu eşqə şövq ilə yanan mənəm, görən?
Ya özgə bir bədəndə can tapan Kərəmdi, birdənəm?!

Yadımdamı bizim vida, nə cür demişdin əlvida?!
Dilin deyirdi, qalma, get! Gözünsə nəmdi, birdənəm...

Mənə könül verəndəmi gözüün düşüb həyatıma?!
Ürək müqabilində bir ömür sələmdi, birdənəm.

Ömür qəfil keçibsə də, səsin unutmuşamsa da,
Siraci, mən həmin mənəm, o, birdənəmdi, birdənəm.

Heç nə olmaz daha, canım-gözüm, əvvəlki kimi,
Çiçək açmaz daha şərim-sözüm əvvəlki kimi.

Sən gülürdün, güc alırdım gülüşündən, gözəlim,
Daha məndən tələb etmə dözüüm əvvəlki kimi.

Danışan gözlərimiz indi niyə lal dayanıb?
Niyə ünsiyyətimiz yox bizim əvvəlki kimi?

Sən gedəndən, inan Allaha ki, gün görməmişəm,
İşğım yoxdu, günüm-gündüzüm əvvəlki kimi.

Gəl, qayıt, yasamən üzlüm, başını qoy dizimə,
Dağınıq tellərinə gül düzüm əvvəlki kimi...

Ahu ürkəkliyi var səndə, mənim yoxdu gücüm,
Səni ram etməyə bir yol gəzim əvvəlki kimi.

Dil tapıb gül nəfəsin dəydiyi daşlarla, gülüm,
Gecələr dar küçənidə gəzim əvvəlki kimi...

Ey Siraci, dilərəm bir sürünüm yarə tərəf,
Yox təvanım, sözə baxmır dizim əvvəlki kimi.

Ey mənim ruhumu aram eləyən rum gözəli,
Var imiş səndə əzəldən, gözəlim, rəssam əli.

Buna söz yox, deməli!
Sən özün ali bir əldən çəkilən canlı əsər,
Saçların sırma, əlin incə, şalın işləməli,
Yanağın dişləməli...

Nə məlahətlə baxırsan, sənə qurban, kətana,
Seyr edir sanki öz övladını şəfqətlə ana.
Can verib ruhun ona!
Nə nəzakətlə qələm sancaq olub tellərinə,
Akvarellər bulaşib eşqimin ağ güllərinə,
O zərif əllərinə!

Bəxtəvər fırçanı hərdən yerə qoy, radionu aç,
Latte buğlansın əlində bir az, ey qəhvəyisaç,
Arabir dincliyə qaç.
İzləsin birgə səninlə evinin pəncərəsi:
Yollar, insanlar, ağaclar, qapının yan-yörəsi,
Bakının mənzərəsi...

Qara gəldi ruzigarım, qucağından ayrı düşdüm.
O qızıl şəfəqli gündən – yanağından ayrı düşdüm.
Damağımda dadı qaldı, dodağından ayrı düşdüm.
Bizi ayrı saldı dünya...

Axı mən nə bir qəribəm, nə uzaq bir eldə sürgün,
Elə öz içimdə sənsiz yaşaram mən üzgün-üzgün.
Adını unutmuşam mən, gedənin daha gedən gün,
Bir adı olur da – Leyla.

Qalan öz qəmiylə məşğul, gedən öz yolunda məmnun,
Qalanın həyatı durğun, gedənin həyatı coşqun.
Gedənə desəm də Leyla, nə öz adım oldu Məcnun,
Nə bizim məhəllə səhra.

Soyuyub məhəbbətimdən, daha qaynayıb-qarışmaz,
Üz-üzə mənimlə gəlsə, ürəyin açıb danışmaz.
Bilirəm ki, o vəfasız elə bərk küsüb, bərişmaz.
Nəsə var ümidim amma...

DƏRGİDƏ KİTAB

MƏHƏMMƏD FÜZULİ: SİTUATİV VİZUALLIQDAN TƏSƏVVÜFİ STRAKSİYAYADƏK (1-ci yazı)

Sərxan XAVƏRİ

Filologiya elmləri doktoru

Bu gün dünyada sosial-iqtisadi və mədəni-mənəvi tərəqqinin müxtəlif sahələrində – elm, təhsil, iqtisadiyyat və siyasətdə, xüsusən dəqiq elmlər üzrə yeni biliklərin əldə edilməsi və sınaqdan keçirilməsi prosesində sosial-humanitar biliklərə və onun praktiki alətlərinə – humanitar texnologiyalara tələbat görünməmiş dərəcədə artmışdır. Bunun başlıca səbəbi cəmiyyətin ideoloji paradigmalarının, qlobal siyasi trendlərinin nəzərəcarpacaq dərəcədə qeyri-humanistləşməsi, onun bəşəriyyətin fundamental mənəvi-ideoloji tələbat və maraqlarından kəskin şəkildə uzaqlaşmasıdır. Təhlillər göstərir ki, indiki sivilizasiyanın hələlik lokal çərçivələrdə olan hərbi münaqişələrin, müharibələrin dəhşətli nəticələrini proqnozlaşdırmaq həssaslığı əhəmiyyətli dərəcədə azalmış, onu mənəvi prinsiplər əsasında idarə etmək səriştəsi və marağı isə arxa plana keçmişdir. Vəziyyətin

əsaslı olaraq dəyişdirilməsi zərurəti sosial humanitar elm sahələrinin müasir şəraitdə əhəmiyyətini və funksionallığını xüsusi olaraq artırır. Ona görə də bütövlükdə cəmiyyətdə humanitar təfəkkür və humanitar mədəniyyətin bərqərar edilməsi zəruridir.

Son dövrlər bəşəriyyətin üzləşdiyi bir sıra qlobal problemlərin həlli istiqamətində fəlsəfi-idraki, mənəvi-əxlaqi, sakral-dini, hətta siyasi axtarışlar humanitar dəyərlərə kütləvi bir dönüşlə də müşahidə olunur. Bəşəriyyətin tarixən yaratmış olduğu bir sıra sosial institutların, müxtəlif mədəniyyətlərin, dinlərin, mənəvi təlimlərin, hətta ayrı-ayrı mistik sektaların belə humanitar resursları indi əvvəlki dövrlərdə olduğundan daha çox səfərbərliyə cəlb edilir, onların mədəni energetik potensialından müasir yaşam meyarlarının tənzimlənməsi üçün müxtəlif üsullarla istifadəyə daha intensiv və məqsədyönlü cəhdlər edilir.

Yalnız milli bədii düşüncə çərçivəsində deyil, ümumtürk və ümummüsəlman, hətta ümumbəşəri mədəniyyət kontekstində “Füzuli universumu” üasir şəraitdə mənəvi energetik potensialı ilə funksional imkanlara malik nadir humanitar-mədəni dəyərlərdəndir və yuxarıda qeyd etdiyimiz kontekstdə xüsusi sosial funksional əhəmiyyətə malikdir.

Bu mənada, Füzuliyə hər dönüş yalnız milli hədudlar çərçivəsində deyil, beynəlxalq miqyasda da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Bir məsələ vardır ki, Füzuli universumunun müasir milli ictimai şüurda aktiv iştirakı ilk növbədə ona XXI əsrin ən modern nəzəri-metodoloji elmi yanaşma prizmasından baxa bilmək peşəkarlığından bilavasitə asılıdır. Müasir şəraitdə klassik bədii irsə narahatedici bir tendensiya müşahidə olunmaqdadır. Klassik bədii irsə münasibətdə tərənnüm, vurğunluq bəzən metodoloji yanaşmanın baş prinsipi kimi çıxış edir. Mişel Fukonun “elmi mutasiya” adlandırdığı tendensiya – qeyri-elmi yanaşmaların özünü elm kimi təqdim etməsi faktı, təəssüf ki, bizdə klassik bədii irsə münasibətdə özünü tez-tez göstərir. Elmi yanaşma tədqiqatın sahəsindən, obyektindən, predmetindən, metodologiyasından, elmi problematikasından asılı olmayaraq universaldır, hətta təbiət və texnika sahəsindəki elmlərlə ictimai və humanitar elmləri əhatə edəcək dərəcədə universaldır. Klassik bədii irsə, o cümlədən Füzuliyə də bu universal baxış bucağından yanaşmaq lazımdır.

«İkicə misra daxilində cəmi on-on beş sözün semantik kombinasiyasından yaranan Füzuli beytinin tükənməz mənəvi

energetikasının sirri nədədir?» – sualına professional elmi cavab vermək üçün müasir elmi humanitar düşüncəmizdə geniş yayılmış Füzulinin böyüklüyünə, orijinallığına, qeyri-adiliyinə, təkrarsızlığına, bənzərsizliyinə emosional vurğunluğun orbitindən qurtulub onun yaradıcılığına məhz mətn kimi yanaşmaq və bu mətni ixtisaslı elmi təhlilin predmetinə çevirmək lazımdır. Nəhəng bir pəlid mürəkkəb genetik informasiya səviyyəsində kiçik bir toxumun içinə yerləşə bildiyi kimi, Füzulinin nəhəng mənəvi-energetik potensialı da bədii mətnin içərisində gizlənmişdir. Füzulidə zahiri səviyyədə emosionallıq genetik informasiya səviyyəsində riyazi dəqiqliklə intellektuallığa əsaslanır. Füzulini dərk etmək üçün onu mətn kimi məhz genetik səviyyədə oxuya bilmək lazımdır. Vaxtilə böyük rus alimi Mixail Mixayloviç Baxtin yazırdı ki, mətn istənilən humanitar elm sahəsinin ilkin veriləni və çıxış nöqtəsidir.

Hesab edirik ki, təqdim etdiyi mətnin iç strukturunun semantik polifonizmi ilə əlahiddə dərəcədə mürəkkəblilik kəsb edən Füzuli yaradıcılığının da mövcud nəzəri təcrübədən istifadə etməklə tekst və kontekst münasibətlərinin təhlili prizmasından araşdırılması elmi baxımdan daha effektivdir.

Biz bir-biri ilə qarşılıqlı münasibətdə olan iki yanaşma səviyyəsi təklif edirik:

Məhəmməd Füzuli poeziyasının sinxron səviyyədə semantik-tekstoloji analizi:

Məhəmməd Füzuli poeziyasının diaxron səviyyədə kontekstoloji analizi.

Bunlardan birincisi, mətnin genetik informasiya səviyyəsində oxusunu, ikincisi isə mətnin tarixi inkişaf prosesi konteks-

tində tarixi-kulturoloji mühitlə, fəlsəfi məna-
nada zamanla qarşılıqlı təsir və şərtlənmə-
sini ifadə edir. Başqa sözlə, birinci
səviyyədə Füzuli mətninin iç strukturu,
ikinci səviyyədə bu strukturun müstəqil bir
element kimi daxil olduğu kulturoloji sis-
temlə münasibətləri, dış strukturu analiz
edilir.

Məhəmməd Füzuli poeziyasının sinxron səviyyədə semantik-tekstoloji analizi

Biz bu yanaşma ilə Amerika kəşf et-
diyimizi iddia etmirik. Biz belə təhlil
üsuluna Əli Hihad Tərmanın «Füzuli diva-
nının şərh» kitabında rast gəlirik. Eyni za-
manda İ.V.Zotovanın «Mir Tağı Mirin qə-
zəllərində tekst və teksaltı» və Fliştinski-
nin «Poeziya ərəb-müsəlman mistiklərində
özünüifadə vasitəsi kimi» məqalələrində
də ikipilləli məzmun haqqında məlumatlar
mövcuddur. Hər iki məqalə «Müsəlman
mədəniyyəti kontekstində təsəvvüf» kita-
bına daxil edilmişdir.

Təsəvvüfşünaslıqda normativləşən qə-
nəətə görə, poetik büllurluq, xalis estetiklik
kəsb edən mətnə poetik və metafizik ol-
maq etibarilə ikipilləli məzmun mövcuddur.
Poeziya sufi ideyanın ifadəsi statusunda
ikipilləli məzmun kəsb edir:

*Zahiri poetik struktur;

*daxili metafizik struktur.

Məhz buna görə də bu şeirlərdə obraz-
lar eyni vaxtda sanki iki müxtəlif məzmun
strukturunda mövcud ola bilirlər:

*Ümumanlaşılıq səviyyəyə məxsus
poetik məzmun strukturu;

*Mistik yaşantını əks etdirən fəlsəfi
məzmun strukturu.

Bu strukturlar arasında əlaqələndirici
həlqə rolunda isə simvol çıxış edir. Sufi
şeirində simvolun qüdrəti mistik yaşantı-
dan alınan təəssürat barədə maksimum tə-
səvvür oymaq səviyyəsində ifadə olunur.

Təsəvvüf şeirinin Xətaiyə qədərki mərhələsində poetik-sufi mətnin bu strukturları arasında sərhədlər aydın sezilməkdə idi. Lakin tədricən vahid məcrada bütövləşən və büllurlaşan poetik təfəkkürdə bu planlar arasında sərhədlər silinir, poeziya yekcins xarakter kəsb edir. Belə yekcinslik bədii mətnə simvolun işarə etdiyinin (ilahi eşq, vəhdət, fəna, kəsrət və s.) simvol predmetinin özü ilə (şərab, sərv, dodaq, yanaq və s.) əvəzlənməsində əksini tapır.

Sufi şeirinin bu mərhələsini ərəb poeziyasında İbn əl-Fərid (XIII əsr) fars poeziyasında Hafiz (XIV əsr), türk poeziyasında isə Füzuli (XVI əsr) təmsil edir.

Füzulidə əvvəlki iki şairdən fərqli olaraq ikiplanlılıq hərəsi ayrılıqda həndəsi mükəmməllik, bir-biri ilə münasibətdə isə elə vəhdət təşkil edir ki, poetik planın harada qurtarıb sufi-fəlsəfi planın haradan başladığını sezmək olmur. Başqa sözlə, poetik planın mükəmməlliyi daxili təsəvvüfi məzmunla şərtlənsə də, daxili qatın özünə nüfuz etməyə imkan vermir. Füzuli fars dilindəki «Divan»ının dibachəsində yazır: «Bir neçə gecə özümü təfəkkür atəşi içində əritdim və fars qəzəlləri divanını tərtib etdim ki, həm kamil müdəqqiqlər onun üstüörtülü gözəl məzmunlarından həzz alsınlar, həm də sadədil zəriflər onun zövq ziyafətindən paylarını götürsünlər».

Deməli, şair özü oxucu auditoriyasını iki zümrəyə ayırır: sadədil zəriflər və kamil müdəqqiqlər (tədqiqatçılar). Eyni zamanda

vahid mətndə hər iki zümərənin estetik zövqünü təmin etmək kimi şairdən böyük poetik istedad və ağır zəhmət tələb edən vəzifəni də qarşısına məqsəd qoyduğunu bildirir.

Məlum olduğu kimi, artıq Füzuliyə qədər Şərq poeziyası istər poetik, istərsə də tematik baxımdan sırf kanonik sənət hadisəsi kimi formalaşmışdır. Bu semantik kanonikliyin nəticəsidir ki, uzun əsrlər boyu Şərqdə üç dildə qələmə alınan aşiqanə qəzəlin vur-tut ikicə semantik mərkəzi mövcud olmuşdur:

1. Aşıqın hicran əzablarının təsviri;
2. Məşuqənin gözəlliyinin tərənnümü.

Və bu semantik mərkəzlər poetik baxımdan bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olaraq bir-birinin tamamlayıcısı kimi çıxış etmişlər. Klassik aşiqanə qəzəllərin poetikasına görə, ali mənəvi-əxlaqi dəyər səviyyəsinə qaldırılan eşq əzabının miqyasını heç nə yox, yalnız və yalnız məşuqun misilsiz gözəlliyi, yaxud da gözəlin misilsizliyi şərtləndirir. XVIII əsrin türk şairi Şeyx Qalib tərəfindən qələmə alınan «Hüsnü eşq» əsərində gözəllik və eşq arasında münasibətlərə dair fəlsəfi-estetik baxışlar geniş şərh edilmişdir.

Füzulidə isə «eşq» və «hüsn» arasındakı mütənəsnəlik arifmetik səviyyədə düsturlaşdırılır:

*Hüsnün olduqca füzun eşq əhli
artıq zar olur,
Hüsn nə miqdar olursa, eşq
ol miqdar olur.*

Qəribədir ki, heyrətəməz «Füzuli orijinallığı» nə yeni semantik mərkəzlərin kəmiyyət artımı hesabına, nə də mövcud semantik mərkəzlər daxilində poetik keyfiyyətin yüksəldilməsi (semantik mərkəz-

lərin saxlanılması şərtilə məcaz sərhədlərinin genişləndirilməsi) hesabına meydana çıxır. Ümumiyyətlə, kanoniklik əsas keyfiyyəti olan, istər poetexnoloji, istərsə də semantik baxımdan kleşələmiş qəzəldə bu cürə sərbəstlik etmək, ümumiyyətlə, mümkün də deyildir. Bəs Füzuli bu orijinallığa nəyin naminə nail olur? Bizim qənaətimizə görə, məhz situativ vizuallığın. Füzuliyə qədərki Şərq poeziyasında obrazlılıq situativ vizuallıqdan məhrum idi. Olsa da, epizodik xarakter daşıyırdı. Poetik-emosional ovqat bilavasitə ənənəvi obrazlaşdırma vasitəsilə həyata keçirilirdi. Füzuli isə ilk dəfə olaraq mürəkkəb situativ obraz sillogizmlər qurmağa başlayır. Əslində, Füzuli rezonansı deyilən hadisə daha çox situativ vizuallığın nəticəsidir. Ona görə «situasiya» anlayışının Füzuli bədii mətninin tədqiqində mərkəzi kateqorial anlayış olaraq götürülməsini təklif edirik. Qənaətimizə görə, poeziyada gerçəkliyin obrazlaşdırılmasının füzuliyənəliyi bu anlayışın işığında daha aydın görünür.

Mövcud elmi ədəbiyyatlarda «situasiya» hadisələr çoxluğunun başvermə təkəkküllüğü və təkrarsızlığı kimi tərifləndirilir. Yəni müəyyən zaman və məkan şərtləri daxilində ayrı-ayrı elementlərin qarşılıqlı münasibətlərinin doğurduğu müəyyən bir həyati vəziyyət situasiya kimi dəyərləndirilir. Burada elementlərarası münasibətlər xüsusilə əhəmiyyətlidir. Çünki situativliyi doğuran ən başlıca xüsusiyyət məhz elementlərarası münasibətdir. Tədqiqatçılardan Nikolay Qartman yazırdı ki, situasiya insanın istənilən təşəbbüsünü yalnız şərtləndirmir, həmçinin rəsmiləşdirir, yəni həyata keçirir. Buna görə də insan situasiyada hərəkət etməyə məcburdur. Bu

o deməkdir ki, situasiya həm də qərar qəbuluna təhrikdir ki, insanın azadlığı da məhz qərar qəbulunda seçim çoxluğundan asılıdır.

Qeyd olunanlar situasiya haqqında normativ ümumfəlsəfi mülahizələrdir. Bədii mətndə situasiyanı izah baxımından isə Avstriya filosofu Lüdvinq Vinqenşteynin maraqlı mülahizələri vardır. Qərbdə dilin fəlsəfəsi üzrə ən yaxşı filosoflardan biri hesab olunan Vinqenşteynin bu mülahizələri Füzuli poeziyasında situativliyin elmi izahı baxımından düzgün metodoloji yanaşma təqdim edir. Ümumiyyətlə, dili gerçəkliyin obrazı hesab edən Lüdvinq Vinqenşteynə görə, obraz da gerçəkliyin modelidir. Filosofun yanaşmasına görə, təsəvvürdə canlandırılan istənilən real üçölçülü situasiya modelləri müxtəlif obrazlardır. Bu mənada obrazın elementləri reallığın obyektlərinin göstəriciləri, obraz elementləri arasındakı münasibətlər isə faktda obyektlərin münasibətləridir. O, bu mürəkkəb obraz-gerçəklik münasibətlərini aydınlaşdırmaq üçün belə bir sadə müqayisə təqdim edir: situasiya öz başçısının, babanın və ya atanın ətrafında toplaşmış ailədir, obraz isə ailə fotosudur. Məlumdur ki, fotoşəklin elementləri ailə üzvlərinin ayrı-ayrı avtoportretlərindən və interyerin digər detallarından təşkil olunmuşdur. Belə olan halda aydın olur ki, obraz elementlərinin konfigurasiyası obyektlərin situasiyadakı münasibətlərini əks etdirir. Başqa sözlə, obraz elementlərinin konfigurasiyası fotoşəkildəki ailə üzvlərinin şəklin çəkilmə anındakı yerləşməsinə əks etdirir.

Füzulinin bütün poeziyası müxtəlif həyati situasiyaların fotolarından ibarətdir. Füzuli həyati situasiyaların elə məqam-

larını poetik fotolarda dondurub bizə təqdim edir ki, o foto bir tərəfdən gerçəkliyin dəmir məntiqinə əsaslanır, digər tərəfdən ya miqyasın böyüdülməsi, ya da tərs məntiq hesabına həmin həyati məntiqin özü əleyhinə çevrilir. Müqayisə üçün deyək ki, belə bir estetikanın tamam tərsi sürrealizmdir. Burada bütün estetik məntiq gerçəkliyin məntiqinin dağıdılması hesabına özünü gerçəkləşdirir. Füzulidə isə əksinə, heç bir halda gerçəkliyin məntiqi əleyhinə çıxılmazdır. Füzuli poetikası ilə bağlı mərhum Sabir Əliyevin məlum qənaəti var: Füzulinin ən miqyaslı mübaliğələri belə real məntiqi əsaslara söykənir. Lakin bu, ilk baxışdan belədir.

Konkret mətnə keçək:

*Dönə-dönə ləli-meygunin öpər,
ey qönçələb,
Qılmasınmı rəşki cami-badə
xunindil məni.*

1. Poetik planda situativ vizuallıq:

Məşuqə şərab içir. Bunu kənardan seyr edən aşiq məşuqəni şərab badəsinə qısqanır. Çünki aşiqin nəzərində gözəl şərab içmir, şərab badəsi məşuqənin al rəngli qönçə dodaqlarını öpür, özü də xüsusi canfəşanlıqla (dönə-dönə), həm də bu, aşiqin nəzərində yalnız ona görə belə deyil ki, şərab badəsi onun rəqibidir və aşiq onu həyasızlıqda ittiham edir. Məşuqə öz misilsiz gözəlliyindən dolayı etinasız və passivdir. Şərab badəsi isə əlinə düşən bu fürsətdən mümkün qədər çox faydalanmaq istəyir. Məşuqə ilə şərab badəsinin məhrəm münasibəti aşiqin qəlbini qana döndərir. Şair lirik aşiqin əhvalını bədii sual vasitəsi ilə çatdırır. Bu sual hələlik fikrin daha qüvvətli alınmasına xidmət edir.

2. Təsəvvüfi plan:

Simvolların işarə etdiyi təsəvvüfi anlayışlar: ləli-meygun (dodaq) – fənafillah, qönçələb – ilahi vüsala yetişməmək, cami-badə-ilahi eşq.

Təsəvvüf şairlərinin yaradıcılığında müştərək xarakter kəsb edən rəmz və məcazlarla zəngin «leksik fondun zahiri eyniliyi» (C. Şıxıyeva) həmin məcazların mənə eyniliyi də demək deyil. Bu və ya digər şairin fəlsəfi dünyagörüşündən, mistik yaşantı səviyyəsindən asılı olaraq simvol müəyyən dəyişikliyə məruz qalır. Biz Füzuli poeziyasında simvolları şərh edərkən daha dürüst hesab etdiyimiz Əli Nihad Tərmanın «Füzuli divanının şərh» kitabına əsaslanmışıq.

İlahi vüsəl həsrəti ilə qovrulan salik deyir: Ey vüsala qovuşmadığım və sirrini kafi qədər anlamadığım (Allah), eşq daim səninlə təmas halındadır. Bu eşqin mənim də qəlbimi doldurub məni sənə qovuşdurmasını istəyirəm. Göründüyü kimi, ikinci misranın bədii sual formasında qoyulmuş poetik planda hökmün daha qəti təsdiqinə, təsəvvüfi planda isə salikin ilahi dərgaha ünvanlanmış sözlərinə yalvarış tonu, dua melodiyası verməyə xidmət edir. Allah metafizik mövcudluqdur. Eşq isə bu mövcudluğun aktiv formasıdır. Poetik planda məşuqənin etinasızlığı, şərab abidəsinin isə canfəşanlılığı daxili təsəvvüfi planda tam məntiqi əsaslara dayanır.

Füzulidə tekst və tekstaltının bir-biri ilə müqayisədə nisbəti də maraqlıdır. İlk baxışdan elə görünə bilər ki, şair teksti təzahür, tekstaltını isə mahiyyət statusunda işləyir. Lakin belə olmayıb, hər iki plan bitkin, mükəmməl xarakter daşıyır. Digər bir beyt üzərində fikirlərimizi sübuta çalışsaq:

*Arizin gül-gül edibdir
meyi-gülgün tabi,
Vəh ki, bir güldən açılmış neçə
gülzar sana.*

1. Poetik planda situativ vizuallıq:

Aşiq məşuqəyə müraciətlə deyir: gül rəngli şərabın hərarəti yanağında neçə gül bağçası yaratmışdır. Əcəb işdir, sənə bir güldən neçə-neçə gülzar açılıb.

Şərab içənin yanağının güllənməsi (qızarması) təbiidir. Lakin şair bu təbiiliyi poetikləşdirir. Üz şərabın təsirindən ona görə gül-gül olubdur ki, şərab da gül rənglidir. Üzün güllənməsi şərabın gül rəngliliyindəndir. İkinci misrada isə səbəblə nəticənin müqayisəsi verilir. Şərab tək güldür. Onun yanaqdakı bəliirtisi isə daha çoxdur. Deməli, şərab içmiş məşuqə daha gözəldir.

2. Təsəvvüfi plan:

Sufi simvolikasında ariz (yanaq) – vəhdət, gül – kəsrət gözəlliyi, şərab isə ilahi eşqdır. Sufi simvolikasının bu kodları prizmasından baxdıqda beyt tamamilə başqa anlam alır: Allahın ilahi eşqi vəhdət üzərində neçə kəsrət gözəlliyi vücuda gətirmişdir. Mənəvi vahid gözəllik material dünyada çoxsaylı gözəllik kimi təzahür edir.

Bu aspektdən şairin məşhur beytlərindən birinə diqqət yetirək:

*Qanı göz yaşı kimi əhli-nəzər
kim, yügürüb
Bir içim su verə
dəşti-ğəmin avarəsinə.*

Aşiq qəm səhrasının avarəsidir. Səhrada olanın bir içim suya möhtaclığı təbiidir. Lakin aşiq səhrada tənha olduğundan

göz yaşından başqa ona su verən yoxdur. Eşq dərdindən səhraya düşmüş aşiqin halına acımaq üçün onu anlamaq lazımdır. Bu dərdi anlayan əhli-nəzər isə yoxdur. Göz yaşı sözün hərfi mənasında əhli-nəzərdir (fiziki mənada göz yaşı göz əhlidir). Lakin dərd qanan anlamında əhli-nəzər olmadığından aşiqin məkanı səhradır.

Dəşti-qəm avarəsi kəsərət aləmində vəhdət həsrəti ilə yaşayan salıqdır. Onun ağlayıb-sızlaması – İlahiyə qovuşmaq istəyi, bir növ duası, fasiləsiz zikridir. Bu zikir (göz yaşı) aşiqin həsrət yangısını söndürməyə qabil yeganə vasitədir.

Oxucunu öz poetik sehrindən buraxmayan başqa bir beyt:

*Meyi-gülgündə degil n
ərgisi-məstin əksi,
Qədəh olmuş, göz açıb,
aşıqi-didar sana.*

1. Poetik planda situativ vizuallıq:

Aşiq əlində şərab qədəhi tutmuş məşuqəyə müraciət edir: gül rəngli şərabda görünən sənin sərxoş gözlərinin əksi deyil. Didar aşiqin göz açıb sənə qədəh olmuşdur.

Gözün əksinin şərabı düşməsi fiziki qanunauyğunluqdur. Şair bu qanunauyğunluğu poetikləşdirir. Gül rəngli şərabda görünən aşiqin gözüdür. O, məşuqənin camalını daha yaxından seyr etmək üçün qədəhə çevrilmişdir. Mövcud kontekstdə söhbət ancaq seyrdən, tamaşadan getdiyi üçün şair «göz açıb» ifadəsini işlədir. Qədəhin üst hissəsi geniş açılmış gözə bənzəyir. Gözlərin geniş açılması həm də heyranət əlamətidir.

Deməli, çox yaxın məsafədən aşiq məşuqənin camalını heyranlıqla seyr edir.

Bütün bunlar ən sonda aşiqin əlçatmaz arzusu kimi fətləşir. Lirik aşiq məşuqəni seyr etmək üçün qədəh olmağı arzulayır.

2. Təsəvvüfi plan:

Qədəh içi eşqlə dolu könlün simvoludur. Bu könlü ilahi eşqin gücü ilə qeybin sirlərini özündə əks etdirir. Beytin sufi planına daxil olmaq üçün «göz açıb» ifadəsi açar rolunu oynayır. Əgər poetik planda «göz açıb» ifadəsi hərfi mənada işlənirsə, təsəvvüfi planda «insan yaranar-yaranmaz» anlamına uyğun gəlir. İlk yaradılış isə «bəzmi-əzəldir». Deməli, aşiqin eşq ilə dolu könlündə ilahi hüsn təcəllə edir. Qəlb heyranlıqla ilahi hüsnü seyr edir və bu heyranlığın mənşəyi bəzmi-əzəldən qoyulmuşdur. Bu beyt daxili mistik yaşantının «müşahidə» halını əks etdirir. Poetik planda gözəlin əlindəki bədə yalnız seyrə kifayətlənir. Təsəvvüfün daxili kamilləşmə mərhələlərində «müşahidə» halından sonra «yaşın» və «fənafillah» ardıcılığına uyğun olaraq şair poetik planda qədəhin dodağa, yəni mistik aşiqin fənafillaha qovuşmamışdan əvvəlki hal olan «müşahidə»ni təsvir edir.

Təsəvvüfi ideya Füzuli poeziyasında bəzən konseptual-sufi anlamda poetik məkansız təqdim olunur, amma traktat-şeyr səciyyəsi daşımır. O mənada ki, ideya bütün çılpəqlığı ilə üzde olmur. Ona görə də bu tipli mətnə yuxarıdakı prinsiplərlə yanaşmağa ehtiyac qalmır.

Məsələn:

*Cam içrə mey ki, dairə salmış hübab ona,
Ayinədir ki, əks salır afitab ona.*

Beyt simvolikdir. Lakin bu tip simvoliklik simvol predmetlərindən xüsusi bədii məzmun yaratmır. Burada yalnız sufi plan mövcuddur.

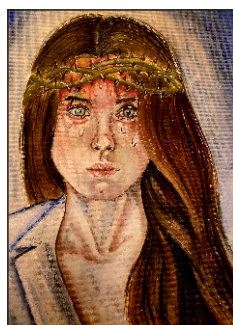
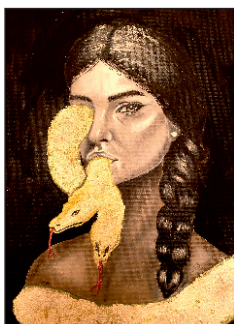
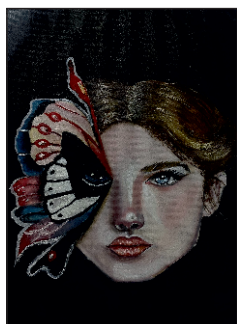
Şair iki mey dolu camı, onun üzərinə hava qabarcığının dairə, hübabın üzərinə isə günəşin əks salmasını təsvir edir. Heç bir simvolik açımı qəbul etməsək, bu beyti Füzuli şeiri kontekstində poeziya aktı kimi qiymətləndirmək mümkün deyil. Beytin simvolik kodlarla açımı isə bütöv bir təsəvvüfi eşq konsepsiyasını üzə çıxarır. İçi

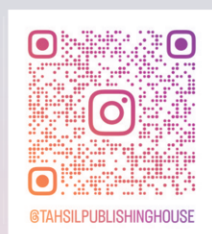
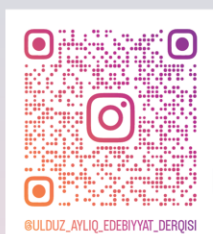
meylə dolu cam məhəbbətlə dolu könüldür. Bu camın üzərindəki hübab eşqin aşib-daşmasından, arınıb durulmasından meydana gəlmişdir. Hübab güzgütək parlaq olduğundan günəşi özündə əks etdirir. Beytin təsəvvüfi anlamı: ilahi eşq ilə dolu könül Allahın camalını özündə əks etdirir.

Dərgidə Sərgi

Aytac
Cahangir

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000
QIYMƏTİ: 2 AZN